Migratie en Gender in een tijd van Globalisering

De Aandacht voor Gender van Migratieorganisaties
behorend tot de Andersglobaliseringsbeweging

Anna Roos Meerbach

Migratie en Gender in een Tijd van Globalisering

De Aandacht voor Gender van Migratieorganisaties behorend tot de Andersglobaliseringsbeweging

Auteur: Anna Roos Meerbach
Collegekaartnummer: 0225215

Scriptiebegeleider: Dr. S.W. Poldervaart
Tweede begeleider: Dr. A. Freyberg-Inan

Doctoraalscriptie Politicologie voor het Vrije Doctoraal Politicologie
Universiteit van Amsterdam
Faculteit der Maatschappij en Gedragswetenschappen
Politieke Wetenschappen
Augustus, 2008

Voorwoord

Eschle stelt in haar boek dat de studie naar sociale bewegingen een politieke daad is, want het serieus benaderen van de mogelijkheden van een sociale beweging, helpt het bestendigen van deze beweging (Eschle, 2005: 22).

Het schrijven van deze scriptie kan ook beschouwd worden als een politieke daad. In mijn ogen zijn sociale bewegingen een noodzakelijkheid binnen het politieke krachtenveld, omdat zij een kritisch houding aannemen ten opzichte van de geïnstitutionaliseerde politiek. In dat opzicht hebben ze een dubbelrol, namelijk het verschaffen van (politiek) alternatieve visies en het laten klinken van een kritisch geluid over de gangbare vormen van politiek bedrijven.

In de traditionele opvatting van politiek, wordt een tweedeling onderscheiden. De aspect- en de domeinbenadering van politiek. Ik beschouw het begrip politiek vanuit een aspectbenadering. Dat wil zeggen dat ik politiek zie als een aspect van menselijk handelen en menselijke verhoudingen, dat vrijwel overal kan worden aangetroffen (van der Eijk, 2001: 4). Deze benadering staat tegenover de zogenaamde ‘domeinbenadering’ die uitgaat van het idee dat politiek zich afspeelt binnen een bepaalde, afgebakende sfeer van menselijke verhoudingen, namelijk binnen officiële politieke instituties (ibid.: 6).

De aspectbenadering wordt door politicologen vaak voorgesteld als een te abstracte benadering van politiek, omdat er geen onderscheid kan worden gemaakt tussen welke verschijnselen van politiek meer of minder belangrijk zijn, want alles is immers politiek (ibid.: 4). De veronderstelling dat politiek slechts politiek is wanneer het geïnstitutionaliseerd is , is in mijn ogen onjuist. Ik zie sociale bewegingen als volwaardige politieke actoren.

Een mooie benadering van wat politiek is, wordt gegeven door een oud hoogleraar politicologie aan de Vrij Universiteit van Amsterdam, Kuypers. Hij ziet politiek als “het vorm geven aan de toekomst van een samenleving als geheel, danwel het uitoefenen van invloed op zo’n vormgeving.” (Kuypers, 1973 geciteerd in van der Eijk, 2001: 9). Hierin is elke actor die zich bezig houdt met het vorm geven danwel het uitoefenen van invloed op de politiek, een serieuze politieke actor.

Het ondersteunen van een sociale beweging als academicus, in dit geval de andersglobaliseringsbeweging (AGB), betekent niet dat je niet kritisch tegenover die sociale beweging kan staan. Ik denk dat het een voorwaarde voor groei is wanneer een beweging kritisch naar zichzelf wil en kan kijken.

Anna Roos Meerbach, Utrecht, juni 2008

Deze scriptie is opgedragen aan Jonathan en Yael Vasbinder,

Mijn twee engelen die mij hebben bijgestaan in deze blije, moeilijke, rottige, zonnige en humeurige periode van mijn leven.

Mijn taak is bijna volbracht. Duizend maal dank voor jullie liefde en geduld.

Ik houd van jullie.

Roos

"Just because gender is not made visible in many accounts of the World or our lives,

does not mean that it is absent."

Pettman, 2006: 674

Inhoudsopgave

pagina

Inleiding

§ 1.0 Een postmoderne beweging 8

§ 1.1 Globalisering, Migratie, Gender: de centrale vraagstelling 9

§ 1.2 Opzet en onderzoeksmethode 13

§ 1.3 Discoursanalyse 14

Gender in Discours 16

Hoofdstuk 2 Globalisering, Gender en Migratie

§ 2.0 Betekenissen van Globalisering 18

Globalisering en de nationale staat 19

Globalisering en Migratie 21

Globalisering en neoliberalisering 22

Globalisering als twee processen 23

§ 2.1 Neoliberalisering, Armoede en Gender 24

Neoliberalisering en de gevolgen daarvan voor vrouwen 26

§ 2.2 Gender en Migratie 29

Arbeid en Welvaart 30

(Staats)burgerschap en Etniciteit 33

§ 2.3 Conclusie 35

Hoofdstuk 3 De Andersglobaliseringsbeweging

§ 3.0 De Andersglobaliseringsbeweging 38

§ 3.1 Het ontstaan van de AGB 38

§ 3.2 Wat wil de AGB? 40

§ 3.3 Organisatie van de AGB 41

- Welke vormen van organisatie/strategieën gebruikt de AGB? 43
- AGB en Postmoderniteit 46

§ 3.4 Voert de AGB een nieuwe politiek? 47

§ 3.5 Conclusie 51

Hoofdstuk 4 De aandacht voor gender in migratieorganisaties behorend tot de AGB

§ 4.0 Gender binnen de AGB 53

§ 4.1 Autonoom Centrum 55

§ 4.2 No border Netwerk 59

§ 4.3 Het aanstaande European Social Forum 63

en Social World Forum on Migrations

§ 4.4 Anarchistische Antideportatie Groep Utrecht (AAGU) 64

§ 4.5 All-Included 66

§ 4.6 Conclusie 67

Hoofdstuk 5

Conclusie 69

Bibliografie 73

Bijlagen

1 Actie Bajesboten All Included, oktober 2006 78

2 Programma WSF Rivas 79

3 Programma ESF Malmö 81

4 Anarchistische Anti-deportatiegroep Utrecht 87

Interview met Ron en Micky

5 All Included 90

Interview met Vincent

6 Interview met Katrin McGauran 93

Inleiding

§ 1.0 Een postmoderne beweging

De *North American Free Trade Agreement* (NAFTA), de vrijhandelsovereenkomst tussen de Verenigde Staten, Canada en Mexico, treedt op 1 januari 1994 in werking. Als een reactie hierop kondigt het protest hiertegen door de Mexicaanse verzetsbeweging de 'Zapatistas', de geboorte aan van de Andersglobaliseringsbeweging (AGB). Vanaf dat moment ontstaat er geleidelijk aan een beweging die bestaat uit verschillende organisaties die nauw aan elkaar verwant zijn door een gezamenlijk streven naar een socialere, meer gelijkwaardiger wereld. Ze voeren verzet onder de leuze: "Another World is Possible" (Eschle, 2005; Kingsnorth, 2003).

In 1999 wordt er voor het eerst onder de naam AGB in Seattle geprotesteerd tegen de *World Trade Organization* (WTO). Hierdoor krijgt de beweging een gezicht en manifesteert zij zich naar buiten toe. Vanaf dat moment zal geen topontmoeting meer voorbij gaan zonder tussenkomst van de AGB. Seattle wordt daarom als een belangrijk hoogtepunt gezien in de vorming van de AGB.

De Andersglobaliseringsbeweging (AGB) is een netwerk van aaneengesloten organisaties dat zich opwerpt in de strijd voor een betere, andere wereld. Een centrale organisatie ontbreekt, maar toch staat de beweging door middel van verschillende, al dan niet virtuele, ontmoetingsplaatsen met elkaar in contact. Een hiërarchische organisatiestructuur wordt door de meeste organisaties binnen de AGB afgewezen.

De achtergrond van de verschillende organisaties is zeer uiteenlopend: feministen, Marxisten, milieuactivisten, socialisten en anarchisten. Iedereen die vraagtekens zet bij bijvoorbeeld de huidige welvaartverdeling, de politieke praktijk, de parlementaire democratie, milieu en gendervraagstukken, vindt binnen de AGB een plaats. Zij zetten niet alleen vraagtekens, maar verzetten zich daarnaast fysiek tegen de huidige wereldorde door massaal te protesteren bij bijeenkomsten van politieke wereldleiders, de Wereldbank (WB), de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en het *International Monetary Fund* (IMF).

Naast de protesten, biedt de AGB alternatieven voor de huidige wereld. De manieren waarop zij deze nieuwe wereld proberen vorm te geven, verschillen sterk, afhankelijk van de organisatie/beweging waartoe de activisten behoren.

De AGB richten zich in hun activiteiten ook op mensen die gebukt gaan onder de effecten van globalisering. De AGB is niet tegen globalisering, maar wel tegen de vorm waarin

globalisering op dit moment wordt gepresenteerd door elitaire politieke en economische instituties. De AGB ageert onder andere tegen een voortzetting van oneerlijke macht- en welvaartverhoudingen en tegen de scheiding tussen ‘noord’ en ‘zuid’.

De beweging doet heel wat stof opwaaien. Niet alleen binnen de muren van de internationale instituties waartegen zij zich verzetten, maar ook binnen het werk- en denkveld van sociale wetenschappers pijnigt men zich het hoofd over hoe deze beweging benaderd kan worden. De samenstelling en omvang van de beweging is een niche. Niet eerder heeft zich een sociale beweging aangediend van deze omvang en met zo een diverse achtergrond die wereldwijd opereert onder dezelfde naam. Er kan daarom gesproken worden van een transnationale sociale beweging.

Het theoretische debat rondom de AGB richt zich op de structuur van de beweging, de organisatie ervan, de manier van politiek bedrijven, de achterliggende drijfveren en de vraag of en in hoeverre de AGB breekt met oude linkse idealen en of zij een nieuwe politiek voert (zie verder hoofdstuk 3).

In deze scriptie wordt de AGB benaderd door middel van een sociaalconstructivistische analyse. Hierin worden sociale bewegingen geanalyseerd door de wijze waarop zij problemen definiëren en welke oplossingen en alternatieven zij hiervoor aandragen (van der Heijden, 2000).

Zo heeft het begrip politieke identiteit door de AGB een nieuwe betekenis gekregen, namelijk dat politieke identiteit wordt bepaald door waar men naar streeft. Iemand’s politieke identiteit wordt niet langer gedefinieerd op basis van sociale scheidslijnen als klasse, etniciteit en gender (Maigushca, 2005) [terwijl dat binnen politieke partijen bijvoorbeeld nog wel gebeurt], maar wordt bepaald door waar men zich voor inzet.

De AGB modelleert zich heel bewust niet naar deze ‘oude’ sociale scheidslijnen en wil breken met een algemene consensus over hoe men zich in de politieke arena dient te gedragen. Het postmoderne tijdperk, waarin wij volgens sommigen verkeren, wordt gekenmerkt als een periode van grote onzekerheid waarbij alle zekerheden bevraagd en kritisch benaderd worden. (Burbach, 2001). Dit is wat de AGB doet.

§1.1 Globalisering, Migratie en Gender: de centrale vraagstelling

Globalisering kent vele gezichten en wordt als fenomeen uitgebreid beschreven door verschillende theoretici. In deze scriptie wordt het in navolging van Smith & Baylis (2006) voorgesteld als een fenomeen dat duidt op de toegenomen verbondenheid tussen maatschappijen wereldwijd. Die verbondenheid is gekoppeld aan afhankelijkheid, namelijk

dat de toegenomen interdependentie zo sterk is, dat gebeurtenissen op de ene plek in de wereld niet ongemerkt voorbij gaan aan andere plaatsen in de wereld. Deze gebeurtenissen kunnen zowel sociaal, economisch of politiek van aard zijn.

In het licht van deze verbondenheid wordt er binnen deze scriptie aandacht besteed aan gender, politieke- economische globalisering en migratie. De keuze hiervoor is ontstaan vanuit het wereldbeeld dat migratieorganisaties behorende tot de AGB uitdragen, namelijk dat migratieprocessen een niet op zichzelf staand fenomeen zijn, maar plaats vinden in een bredere context. Deze context wordt gevormd door mondiale economische verhoudingen, politieke machtstructuren en ook door patriarchale man-vrouwverhoudingen, ofwel: gender.

Het gaat hierbij om de relatie die mannen en vrouwen met en tot elkaar hebben binnen eenzelfde sociale context. Het gaat bijvoorbeeld ook over hoe allerlei veronderstellingen over gender het politieke beleid bepalen. In dit beleid zijn mannen nog steeds de (impliciete) norm; als er al over gender gesproken wordt, gaat het meestal alleen over vrouwen. Dit komt volgens Pettman door het volgende:

> This draws our attention to the ways in which dominant groups can normalize or naturalize their own identities – they name others while remaining themselves unnamed. But of course men have gender too, just as white people are also 'raced', and dominant culture members have culture. (Pettman, 2006: 674).

Binnen het theoretische veld van Internationale Betrekkingen zijn vrouwen lang buiten beschouwing gebleven. Dit is veranderd door feministische theoretici die inzichtelijk hebben gemaakt dat binnen man-vrouwverhoudingen, macht een rol speelt. Door aandacht te geven aan gender binnen het transnationale politieke domein, worden deze machtsverhoudingen bloot gelegd. (Pettman, 2006).

Ook binnen het thema migratie zijn vrouwen lange tijd afwezig geweest. In veel onderzoeken wordt migratie beperkt tot een mannelijk, economisch domein. Traditionele opvattingen rondom het idee van de mannelijke kostwinner prevaleren. Binnen deze opvatting wordt de man voorgesteld als de 'rationele economische man', en de vrouw wordt voorgesteld als degene die zorgt voor nageslacht en het huishouden. Hoewel deze beeldvorming achterhaald is door de werkelijkheid, blijven deze vastomlijnde, traditionele ideeën toch duidelijk zichtbaar (Boyle, 1999). De toename van werkende en migrerende vrouwen zorgt voor een langzame opleving van onderzoek gericht op gender en migratie. (ibid.).

In deze scriptie wordt het thema migratie benaderd als een verschijnsel waarin vrouwen een andere plaats krijgen toebedeeld dan mannen. Dit gebeurt onder invloed van economische globalisering, waarbij arbeid, welvaart, burgerschap en etniciteit voor vrouwen en mannen een verschillende betekenis krijgen. In deze scriptie gaat het specifiek om vrouwen in hun zoektocht naar een beter leven, dus vrouwen die om economische redenen migreren.

Armoede en de zoektocht naar werk blijken de voornaamste pushfactoren te zijn voor mensen om te migreren. Vrouwelijke migranten maken vanaf de jaren zestig ongeveer de helft uit van het totale aantal migranten en recent wordt er beweerd dat vrouwen zelfs de meerderheid vormen. (ILO, 2003) Toch ontbreekt binnen het algemeen aanvaarde idee over migratie, de vrouwelijke component. Vrouwelijke migranten zijn lange tijd gezien als meemigrerende persoon in het kader van gezinshereniging. Vrouwen migreren inmiddels vaker onafhankelijk van een man dan met een man. Het besluit om te migreren is een zelfgenomen besluit. Toch zijn de omstandigheden waaronder vrouwen migreren en de omstandigheden waar ze na migratie in terecht komen, anders dan die van mannen en over het algemeen verre van ideaal.

Vrouwelijke arbeidsmigranten worden niet in elk land toegelaten. Officiële cijfers in landen als Pakistan en Bangladesh laten slechts zien dat migratie van vrouwen vanwege gezinshereniging plaatsvindt. Vrouwen die vanwege arbeidsperspectieven migreren, moeten dit illegaal doen, aangezien aan vrouwen geen werkvergunning wordt verleend. (Behera, 2006). Daarnaast geldt voor alle landen dat vrouwen vooral gewild zijn in de persoonlijke dienstverlening waar ze als oppas of schoonmaakster aan het werk worden gezet. Deze niet gelegaliseerde arbeidstakken, bieden geen enkele garantie dat de vrouw fatsoenlijk wordt behandeld. Ze is hierbij volledig afhankelijk van de loyaliteit van haar werkgever.

Deze scriptie besteedt aandacht aan migratie en gender in een tijd van globalisering. De aanname hierbij is dat migratie plaatsvindt in een bredere context. Economische globalisering bepaalt mede deze context. Neoliberale economische herstructureringen, hebben als doel een wereldwijde vrije markt te creëren. Deze herstructureringen laten een diepe impact zien op de levens van mensen aan de onderkant van de samenleving en hebben vaak een extra negatief effect op vrouwen. De AGB spant zich in om juist deze onderkant een gezicht en een stem te geven. Echter, het is hierbij de vraag of de AGB daarbij niet, net zoals de officiële politiek, gender negeert. De vraag die daarom in deze scriptie centraal staat, is:

Geven migratieorganisaties die zichzelf rekenen tot de AGB aandacht aan gender in hun activiteiten?

Deze vraag is in meerdere opzichten relevant. Ten eerste vanuit een maatschappelijk oogpunt, omdat de AGB een beweging is die zich buigt over de impact van economische globalisering en welke gevolgen dit heeft voor vooral mensen aan de onderkant van de samenleving. Zoals genoemd behoren vooral vrouwen in ontwikkelingslanden hiertoe. Deze groep is vaak extra kwetsbaar voor invoering van economische neoliberalisering, waardoor velen van hen hun middelen van bestaan kwijtraken.

Door een toenemende handelsconcurrentie en arbeidsdeling waarbij de lage lonenlanden de productie in handen krijgen, terwijl de leiding in handen blijft van rijke westerse corporaties, raken mensen in deze lage lonenlanden op drift. Er wordt op prijs geconcurreerd en daarbij zijn vooral degenen met het laagste loon interessant: vrouwen.

Als de AGB pretendeert om aandacht te geven aan mensen die door het systeem worden uitgebuit, kan zij er dan aan ontkomen om migratie als een gegendered vraagstuk te presenteren? Kan de beweging blijven stellen dat identiteiten als man/vrouw/etniciteit er niet meer toe doen?

Ten tweede is het vanuit een academische invalshoek interessant om de AGB te bezien vanuit haar eigen maatschappijkritische visie. Namelijk hoe kritisch zijn de migratieorganisaties werkelijk ten opzichte van hun eigen houdingen en opvattingen? Besteden zij aandacht aan degenen die dat tot op heden het minst kregen? Er is weinig onderzoek gedaan naar de presentatie van gender vanuit de AGB. Wel klinkt er kritiek door vanuit eigen gelederen dat er te weinig aandacht zou zijn voor onderwerpen als armoede en migratie, die bij uitstek gegendered zijn (Feministische Anarchistische Madammen, 2003).

Een groot deel van de AGB is autonoom, dat wil zeggen dat ze niet gebonden is aan de formele politiek. Volgens Poldervaart (1998) kan een beweging autonoom zijn door geheel los te staan van bestaande partijen, vakbonden en organisaties, maar zij vraagt zich af of een beweging wel los kan staan van de maatschappij waarin de leden van die beweging zijn opgevoed. Volgens Eschle (2005) is dit een duidelijke zaak:

> Clearly, ‘the anti-globalisation movement’ does not operate outside globalised economic, gendered, racialised and geopolitical power relations but is bound up within them and reflects them.” (Eschle, 2005, 24).

Ook binnen de AGB wordt dit erkend. Het netwerk *Peoples’ Global Action* (PGA) zegt hierover: “‘The system’ feminists, and radical activists in general, are fighting against, is deeply rooted in ourselves.” (PGA: www.eurodusnie.nl/2003/07/212.shtml). Alle

bovengenoemde auteurs wijzen er op dat, ook al wil de AGB anders, deze activisten niet kunnen negeren dat zij de bestaande ideeën uit hun omgeving hebben geïnternaliseerd. Dat betekent meestal dat vrouwen weinig aandacht krijgen.

§1.2 Opzet en onderzoeksmethode

Voor het duiden van de beweging is binnen deze scriptie zowel gebruik gemaakt van academische literatuur over de AGB als van de zelf- definiërende benadering van Manuel Castells. Hij zegt: "Social movements must be understood in their own terms: namely they are what they say they are. Their practices (and foremost their discursive practices) are their self-definition." (Castells, 2004: 73). In hoofdstuk 3 wordt voornamelijk geput uit academische literatuur. Voor het empirisch onderzoek in hoofdstuk 4 wordt de zelfdefinitie van Castells toegepast. Vanuit de zelfdefinitie worden de groepen en organisaties die zichzelf rekenen tot de andersglobaliseringsbeweging (AGB) als zodanig opgevat. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat er vanuit een analytisch perspectief geen goede dan wel slechte sociale bewegingen zijn. Castells: "They are all symptoms of our society and all impact on social structures, with variable intensities and outcomes that must be established by research." (2004, 73-74).

Echter voordat het theoretische en empirische onderzoek naar de AGB wordt beschreven, wordt in hoofdstuk 2 is onder meer het debat rondom globalisering behandeld. Hierbij gaat het vooral om de verschillende perspectieven op globalisering. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk ook uitleg gegeven over de migratie als een gegendered proces. Dit gebeurt, net als het debat, eveneens op basis van academische literatuur.

Om tot een uiteenzetting te komen van de genderaanpak van de andersglobaliseringsbeweging in Nederland ten opzichte van migratie, is mijn methode van onderzoek tweeledig. Enerzijds richt ik mij door middel van interviews op migratieorganisaties die behoren tot de Nederlandse tak van de andersglobaliseringsbeweging en bevraag ik hen over hun rol in het migratiedebat en wat hierbij specifiek hun aandacht is voor gender. Anderzijds wil ik doormiddel van discoursanalyse bekijken in hoeverre migratieorganisaties behorend tot de AGB geschreven materiaal hebben waarmee zij zich aan het publiek presenteren en in hoeverre hierin aandacht is voor het thema gender en migratie.

De volgende mensen behorend tot een of meerdere migratieorganisaties in Nederland zijn voor deze scriptie geïnterviewd (zie bijlage 4,5 en 6).

- Ron en Mickey van de Anarchistische Anti-Deportatie Groep Utrecht (AAGU) en initiatiefnemers van het Landelijke Migratieoverleg (LMO)

- Vincent van All Included en No-border

Om de aandacht voor gender te bekijken binnen migratiegroepen behorend tot de AGB zal er met behulp van discoursanalyse gekeken worden hoe gender tot uitdrukking komt in geschreven teksten/pamfletten van de volgende organisaties. Vooral zal gelet worden op zogenaamde storylines die hierin te herkennen zijn. (zie verder § 1.3). Deze organisaties zijn:

- Autonoom Centrum
- No border
- European Social Forum en World Social Forum on Migrations, welke beiden in september 2008 zullen plaatsvinden.

§1.3 Discoursanalyse

In de sociale wetenschap heeft het begrip 'discours' zich ontwikkeld tot een omvangrijk begrip dat onder andere het werk van de Franse filosoof Michel Foucault als leidraad neemt. Foucault benadrukt de constructieve aard van uitspraken en de manier waarop alle uitspraken intertekstueel zijn omdat ze geïnterpreteerd worden tegen een achtergrond van andere uitspraken. Vandaar dat Foucault stelt dat: “Nothing has any meaning outside of discourse.” (Hall, 1998: 73) Een onderwerp voor gesprek wordt door discours bepaald. Discours bepaalt de manier waarop, via een begrijpelijke manier van spreken en beargumenteren, over een bepaald onderwerp gesproken kan worden.

Inherent aan het feit dat discours een bepaalde manier van spreken over onderwerpen stuurt, is dat andere manieren van spreken over dezelfde onderwerpen worden uitgebannen. Discours bestaat nooit uit één statement, één tekst, één handeling en één bron. Hetzelfde discours kan op talloze wijzen gebruikt worden in teksten, maar ook binnen verschillende instituties. Alleen wanneer deze discursieve praktijken alle aan hetzelfde object refereren, dezelfde stijl met elkaar gemeen hebben en een zelfde strategie ondersteunen (bijvoorbeeld een politieke strategie) kan gesproken worden over één en dezelfde discursieve formatie. (Hall, 1998)

Aan de basis van de constructivistische theorie ligt het idee dat fysieke dingen en handelingen wel bestaan, maar dat deze pas inhoud en betekenis krijgen door discours. Foucault beargumenteert dit als volgt: “Since we can only have knowledge of things if they have a meaning, it is discourse - not the things in themselves - which produces knowledge.” (Hall, 1998: 74) Volgens Foucault slijpt de tijd het discours rondom verschillende onderwerpen. Hij gelooft niet dat hetzelfde fenomeen teruggevonden kan worden in verschillende historische

perioden. Hij gaat ervan uit dat in elke periode het discours verschillende vormen van kennis, objecten, subjecten en kennispraktijken produceerde die radicaal van elkaar verschillen.

Foucault wil weten hoe kennis wordt ingezet in de discursieve praktijk. Het gaat hem specifiek om institutionele kaders waar het wordt ingezet om het gedrag van anderen te reguleren. Hij kijkt daarbij naar de relatie tussen kennis en macht en hoe macht opereert in het institutionele apparaat. Hierbij gaat Foucault ervan uit dat kennis onvermijdelijk verstrikt ligt in machtsrelaties, omdat deze worden aangewend voor de regulering van sociaal gedrag in de praktijk. Kennis is altijd een vorm van macht, maar macht is ook verweven met de vraag of en onder welke omstandigheden kennis moet worden aangewend of niet. Kennis die verbonden is aan macht, neemt niet alleen de autoriteit van de waarheid aan, maar heeft ook nog eens de mogelijkheid om zichzelf waar te maken. De relatie van kennis en macht en de uitkomsten van deze relatie (waarheid) hebben altijd de potentie om een *'regime of truths'* te bewerkstelligen.(ibid.). Dit is een maatschappelijk aanvaarde aanname over een bepaald onderwerp, dat als waarheid wordt gezien en komt voort uit de relatie tussen kennis en macht. Deze waarheid wordt vervolgens gebezigd in de discursieve praktijk.

Foucault gelooft niet dat macht vanuit één centraal punt wordt uitgeoefend. Macht is een circulerende kracht. Macht is opgesteld en wordt beoefend via een netwerkachtige organisatie. Macht hoeft niet altijd een negatieve connotatie te hebben, want macht kan ook productief zijn. Zo produceert macht kennis en discours en geeft het genoegens. Bij macht moet je denken aan een productief netwerk dat door de gehele sociale structuur (social body) loopt. (ibid.).

Foucault ontkent niet de gebruikelijke opvatting van macht, namelijk dat er een bepaalde dominantie uitgaat van de overheid en bepaalde elitegroepen, maar hij richt zijn aandacht op de lokale, kleine vormen van macht. Niet alleen de onderdrukkers werken mee aan het machtssysteem, de onderdrukten evenzeer.

De discoursanalyse gaat uit van een werkelijkheid die door allerlei presentatievormen vervormd wordt en waarin 'waarheid' en 'fictie' door elkaar heen lopen. Elke vorm van schrijven is een selectie, een interpretatie en een gedramatiseerde weergave van de gebeurtenissen. Discoursen reflecteren de werkelijkheid niet als spiegels. In plaats daarvan zijn het taalartefacten door welke een veelvoud aan realiteiten wordt geconstrueerd. (Riggins, 1997: 2) Voor het kritisch bestuderen van teksten en deze te onderwerpen aan de discoursanalyse is het niet alleen essentieel om als analist alle waarheidsclaims die in de tekst worden gemaakt te verifiëren. Tevens is het van belang om te speculeren over de sociale

impact van een tekst, door de vraag te stellen welke maatschappelijke groep gebaat is bij de opinies die in het desbetreffende artikel worden uitgesproken.

Gender in het Discours

Gender is niet hetzelfde als sekse, maar gender is een cultuurgebonden constructie van de betekenis van mannen/mannelijkheid en vrouwen/vrouwelijkheid. Anders gezegd:

> Our gender identity determines how we are perceived, and how we are expected to think and act as women and men, because of the way society is organised. (March et.al. 1999:18).

Gender is de sociale constructie van gedragingen en kenmerken, die als mannelijk dan wel als vrouwelijk aangeduid worden. Wat deze gedragingen en kenmerken zijn, verschilt per cultuur. (Jackson & Pearson, 1998; March et al. 1999)

Gender is iets anders dan sekse, want hierbij gaat het om biologische kenmerken die uitmaken of iemand man of vrouw is. Deze seksedichotomie dekt overigens ook lang niet de lading, aangezien 1 % van alle mensen niet past binnen de classificatie man/vrouw (Spaink, 1998). Voor het analyseren van gender, is het van belang te realiseren dat gender alleen onderzocht kan worden in de (sociale) context van relaties tussen mannen én vrouwen. Het gaat dus om genderrelaties. Dit zijn relaties die in praktijk bijvoorbeeld samenhangen met samenwerking, verbinding, conflict en competitie. Zoals verwoordt door March e.a:

> Gender relations are concerned with how power is distributed between the sexes. (…)They define the way in which each is given a value. Gender relations vary according to time and place, and between different groups of people. They also vary according to other social relations such as class, race, ethnicity, disability and so on (1999:18).

Het analyseren van deze relaties gebeurt door middel van het stellen van vragen, zoals: wie doet wat? Wie heeft wat? Wie bepaalt? En hoe wordt dat bepaald (het bepalen)? Wie wint? Wie verliest? Daarnaast is het van belang om je steeds af te blijven vragen om welke mannen en welke vrouwen het gaat. (March et.al., 1999) Dit voorkomt generalisatie op grond van sekse.

Binnen het discoursanalytische gedeelte van het onderzoek (zie hoofdstuk 4) worden de artikelen en interviews van zes migratiegroepen beoordeeld door middel van de antwoorden op de volgende vragen.

1) Is gender een aandachtsveld voor de organisatie. In welke context?
2) Hoe wordt gender opgevat en gepresenteerd?
   Wordt het gendervraagstuk van binnenuit benaderd, d.w.z. krijgen onderlinge sekseverhoudingen binnen de eigen organisatie aandacht, of voornamelijk als een aangelegenheid die zich buiten de eigen organisatie afspeelt? Is deze aandacht vooral gericht op vrouwen of is er ook aandacht voor de betrokkenheid van mannen?
3) Welke activiteiten worden er ondernomen ten behoeve van man-vrouwverhoudingen. Zowel extern, dus buiten de organisatie als intern, binnen de organisatie. Zijn de activiteiten vooral gericht op vrouwen of is er ook aandacht voor de betrokkenheid van mannen?
4) Wordt gender gekoppeld aan migratie? Zo ja, hoe?
5) Wordt er een tekort aan genderaandacht binnen de AGB ervaren? Zo ja, welke alternatieven worden aangereikt ter verbetering hiervan?

Volgens Maarten Hajer (2000) zijn storylines verhalen die richting geven aan ons denken. Meer specifiek is het een set van verhalen die door bepaalde actoren wordt verteld en die vaak gericht is op de set van verhalen van een tegenpartij. Dus in geval van de AGB betekent dit bijvoorbeeld dat alle daartoe behorende organisaties actor zijn en zij een verhaal hebben dat (doorgaans) is gericht tegen de representanten van economische herstructureringspolitiek. Hierin staat centraal dat beide partijen een eigen werkelijkheid naar buiten brengen. Binnen de discoursanalyse is de ‘werkelijkheid’ een sociale constructie. Storylines kunnen daarom worden aangeduid als een weergave van de werkelijkheid (welke geconstrueerd is) waarin verschillende onderwerpen op een herkenbare, soms stereotypische wijze worden gepresenteerd (Davies & Harré, 1990).

Omdat discoursen moeilijk te analyseren zijn, wordt bij sociale bewegingen het discours/de discoursen van bewegingen, in dit geval de migrantie-organisaties, veelal beperkt tot onderzoek naar de door de organisaties/groepen uitgedragen storylines, d.w.z. de slogans waarmee de activisten het publiek proberen te overtuigen van hun gelijk.

Hoofdstuk 2: Globalisering, Gender & Migratie

§ 2.0 Betekenissen van Globalisering

Globalisering is een term die inmiddels niet meer is weg te denken en het debat over de betekenis ervan ook niet. Er bestaan verschillende interpretaties. Grofweg bestaan er twee kampen. 'Globalizers' en 'skeptics' (Held & McGrew, 2003). Globalizers zien globalisering als een geheel nieuw fenomeen en skeptics niet. Zij zien globalisering als voortzetting van eerdere gebeurtenissen. Marxisistische theoretici bijvoorbeeld bezien globalisering als voortzetting van de ontwikkeling van het internationaal kapitalisme en kunnen gerekend worden tot de 'skeptics' (Smith, 2006:8). Daarnaast bestaan er bij de globalizers onenigheid over het effect, de impact en de reikwijdte en de toekomst van globalisering (Marchand, 2006: 260). In navolging van Scholte zullen een viertal interpretaties worden genoemd.

Binnen de eerste interpretatie wordt globalisering opgevat in termen van kapitaal en productie. Hierachter ligt het idee dat handel en investeringen wereldwijd zijn toegenomen en dat wordt globalisering genoemd. Daarnaast is er een interpretatie die globalisering uitsluitend ziet als 'liberalisering'. Hiermee wordt vooral de deregulering vanuit nationale overheden bedoeld en het overhevelen van mandaten aan internationale economische organen als de WTO en het IMF. (Scholte, 2005) In deze twee benaderingen staat centraal dat globalisering wordt opgevat als een economisch verschijnsel dat zorgt voor een integrale markt wereldwijd.

Een derde benadering laat echter zien dat globalisering meer omvat dan dat. Globalisering maakt de wereld universeler, omdat ervaringen wereldwijd kunnen worden uitgewisseld. Zoals soms wordt gezegd: de wereld is een dorp geworden, om aan te geven hoe makkelijk het is geworden om elkaar te kunnen bereiken. Hierbij moet natuurlijk worden opgemerkt dat niet iedereen beschikt over de mogelijkheden om grenzeloos over de wereld te kunnen reizen, zowel digitaal als fysiek. Hiervoor zijn financiële middelen en andere vrijheden nodig. Niet iedereen heeft deze vrijheden en dus is het een relevante vraag of mensen wereldwijd de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan globalisering. Of is het zo dat de meeste mensen op deze aarde gemarginaliseerd raken door globalisering? Op deze vraag kom ik later terug.

In een vierde benadering wordt globalisering beschouwd als een fenomeen dat in gang wordt gezet vanuit het westen. Namelijk degene met middelen om te kunnen reizen doen dit en laten overal op aarde hun sporen na. Dit wordt ook wel het imperialisme van MC Donalds, Hollywood en CNN genoemd (Scholte, 2005: 16). Om die reden wordt globalisering ook wel opgevat als 'veramerikanisering' van de wereld.

De definitie van globalisering die binnen deze scriptie wordt gehanteerd, bouwt voort op alle vier de interpretaties van globalisering zoals door Scholte is verwoord. In deze scriptie wordt uitgegaan van het idee dat er een toegenomen afhankelijkheid is wereldwijd, dat wordt ingezet vanuit een westers ideaal naar meer mondiale samenwerking. Deze toegenomen afhankelijkheid manifesteert zich op politiek, economisch, cultureel en milieu gebied, maar ook op een individueel niveau door een toegenomen mobiliteit van mensen. Dit heeft tot gevolg dat gebeurtenissen op een plek in de wereld, die ofwel politiek, economisch, cultureel of milieu gerelateerd zijn (of een combinatie hiervan), van invloed zijn op de levens van mensen op andere plaatsen in de wereld. Het is de onderlinge afhankelijkheid die daarvoor zorgt. Er moet echter wel worden opgemerkt dat de mate van afhankelijkheid niet in balans is. Westerse mogendheden en internationale politieke instituties hebben een groot politiek-economisch monopolie, wat ze niet graag uit handen geven. Het blijft een spel om de macht, daar verandert globalisering niks aan.

Globalisering en de nationale staat

In het afgelopen decennium is er een beweging in gang gezet waarbij nationale overheden zich steeds verder terugtrekken uit het publieke domein. Dit gebeurt onder invloed van toenemende transnationalisering van het marktsysteem waardoor individuele nationale staten buiten de directe controle van de markt komen te staan (Stubbs et al. 2006).

De Nationale staat blijft wel de enige legale besluitvormer, “but they are far from possessing all the political and economic resources to continue meaningfully to shape the direction of political and economic development in line with national preferences.” (Stubbs et al., 2006: 5).

Het huidige financiële systeem kan slechts bestaan bij de gratie van instemming van individuele, onafhankelijke nationale staten. Het is om die reden dat globalisering het resultaat is van politieke besluiten. Globalisering wordt in deze scriptie niet opgevat als een fenomeen waarop geen vat is te krijgen, omdat de oorspronkelijke politieke impulsen vanuit nationale staten komen.

Globalisering wordt of gezien als een proces óf als een ideologie. Enerzijds ziet men globalisering als een niet te stoppen proces, anderzijds als een bewuste keuze van beleidsmakers en overheden. Globalisering als proces refereert naar veranderingen in de relatie tussen politiek en economie, kapitaal en arbeid en internationalisme versus de staat. (Scholte, 2005). “Time, place and space are all reconfigured” (Pettman, 1999:209). Hiermee wordt onder andere gedoeld op het feit dat de nationale staat aan autonomie heeft ingeboet

door het ontstaan van globalisering. De economie van de nationale staat is bijvoorbeeld binnen het internationale economische stelsel een constant gecontroleerd domein geworden (ibid.). Voorstanders van globalisering als ideologie, zoals ook Burbach (2001), zien vooral een verandering van macht optreden door de rol van transnationale ondernemingen, internationale financiële instituties en enkele 'elite staten', denk hierbij aan de G8, de acht meest geïndustrialiseerde landen. (ibid.). Samenvattend:

> Globalisation as ideology reminds us of the politics, power relations and material interests that underpin the process. Globalisation as process reminds us that globalisation is always in process, is still becoming: and that it is a contradictory and contested process. (Pettman, 1999: 210).

Het feit dat staten in toenemende mate niet hun eigen politiek agenda bepalen, betekent volgens Burbach (2001) eveneens het einde van de klassieke hegemoniale macht. Volgens Burbach zijn het financiële instituties als de WTO, De Wereldbank en het IMF, die nu de orde opleggen binnen de (kapitalistische) wereld en die hierin een vanzelfsprekende hegemoniale macht krijgen toebedeeld van staten. Overigens gebeurt het mandateren van nationaal economisch beleid naar internationaal beleid, vanuit een eigen keuze en staten kunnen daardoor gezien blijven worden als actor.

Globalisering heeft geen grip op elk domein. Nationale gevoelens worden bijvoorbeeld niet minder, in tegendeel. Dit blijkt uit bijvoorbeeld het herhaaldelijk 'nee' bij Europese referenda waarin wordt aangestuurd op meer Europese samenwerking en een Europees bewustzijn bij de burger. Ook het weren van buitenlandse invloeden in landen als Saudi-Arabië, China en Maleisië duiden op het afbakenen van de nationale grenzen (Scholte, 2006).

De groepen behorend tot de AGB lijken juist wel vatbaar te zijn voor een meer mondiale identiteit (zie hoofdstuk 3). Overigens richten migratiegroepen en organisaties behorend tot de AGB, ondanks het ideaal voor een wereld zonder grenzen, zich in hun acties en activiteiten veelal op de nationale staat. Dit heeft te maken met het feit dat migratiewetgeving voornamelijk nationaal georiënteerd is en er geen internationaal of Europees migratiebeleid van kracht is.

De verwachting is echter dat er over een aantal jaar een gezamenlijk Europees migratiebeleid ontwikkeld zal zijn. De 'return directive', die in juni 2008 door het Europese Parlement is aangenomen en waarbij Europese lidstaten een gezamenlijke termijn voor opsluiting van illegale immigranten hebben vastgesteld, is hierin een eerste stap.

Globalisering en migratie

Zoals Saskia Sassen (1999) aangeeft zit er een tegenstrijdigheid in het nationale politieke beleid wanneer het gaat om immigratie. Waar de nationale staat de grenzen graag openstelt voor het vrijhandelsverkeer van goederen en andere economische activiteiten, geldt dit allerminst voor de mobiliteit van mensen. Zij stelt dat: "economische globalisering leidt tot een denationalisering van de nationale economie; immigratie leidt daarentegen tot een nieuwe nationalisering van de politiek." (1999: 64).

Hoewel immigratie als een nationale politieke aangelegenheid wordt gezien, bestaat er allerlei internationale wetgeving, denk aan mensenrechten, die de bewegingsvrijheid van de nationale staat tegelijkertijd ook weer inperkt. Anderzijds zijn nationale staten heel vrij in hun immigratiebeleid.

Volgens schattingen zijn er wereldwijd 120 miljoen immigranten, waarbij illegale immigranten niet zijn meegeteld. Slechts dertig procent van deze immigranten bevindt zich in de westerse landen. (Sassen, 1999). Hierbij gaat het om zowel politieke vluchtelingen als economische vluchtelingen. Volgens de International Labour Organisation (ILO) zijn er wereldwijd tussen de 60 en 65 miljoen mensen economisch actief buiten hun moederland. (ILO, 2003).

Volgens Sassen wordt het verkeer van arbeiders door nationale overheden opgevat als het resultaat van individuele handelingen, en dan vooral als de beslissing van individuen om te migreren op zoek naar betere kansen. (Sassen, 1999). In de volksmond zijn termen als 'gelukzoekers' in omloop geraakt voor het aanduiden van economische migranten. Daarnaast wordt de kwalificatie 'echte' migranten gebruikt, waarmee politieke vluchtelingen worden bedoeld. Door deze specificaties lijkt de groep politieke migranten serieuzer genomen te worden in hun motivering om te migreren dan economische migranten.

Sassen benadrukt dat de rol van de staat, naast internationale wetgeving, ook onder druk staat vanuit internationale actievoerders. Zij specificeert niet om welke groepen het gaat, maar het is duidelijk dat het om de transnationale sociale bewegingen gaat.

> De meeste antiglobalistische groepen zijn behoorlijk mondiaal, uit noodzaak vermoed ik. Al met al is het mondiale een veel wijder verschijnsel dan alleen maar multinationals en wereldmarkten. (Sassen in Bossema, 2007: 5)

Globalisering en neoliberalisering

De term neoliberalisering verwijst naar liberalisering in een nieuw jasje. Filosofen als Adam Smith en John Locke waren uitdragers van deze klassieke economische liberaliseringideeën. Het 'laissez-faire' principe staat hierin centraal. (Scholte, 2005) Het idee hierbij is dat de markt zijn eigen koers bepaalt en dat dit financiële voorspoed brengt. Het neoliberalisme is een reactie op economische strategieën die tussen 1930 en 1970 de koers bepaalden. Dit was de nationaal georiënteerde economische aanpak die sociaal georiënteerd was en zorgde voor de opbouw van welvaartstaten. Hier wordt ook wel naar verwezen als het Rijnlandmodel; Dit model vond vooral een voedingsbodem in West-Europa. Het Angelsaksische model staat hier tegenover en vertegenwoordigt de meer liberale koers die door Engeland en de VS wordt omarmd.

Sinds de jaren '70 zijn de klassieke opvattingen over een vrije markt opnieuw in zwang geraakt en vanaf de jaren '80 wordt gesproken over neoliberalisering (Scholte, 2005; Burbach, 2001). Het liberale economische beleid van de Amerikaanse president Ronald Reagan en zijn Engelse collega Margaret Thatcher worden hierbij als voorbeelden gezien. De uitspraak van Thatcher: "There is no Alternative" wordt gezien als beginpunt van het nieuwe neoliberale discours (Scholte, 2005; Burbach, 2001).

Om een vrije markt te bereiken, moeten bepaalde principes in acht worden genomen. Zo mag de nationale overheid zo min mogelijk interveniëren in de markt. Dit gebeurt onder andere door deregulering. Daarnaast zorgen privatisering en fiscale aanpassingen voor een vrije markt. (Scholte, 2005; Burbach, 2001)

Deze beleidsaanpak wordt de 'Washington Consensus' genoemd. Hiermee wordt gedoeld op de zetelplaats van grote mondiale economische instituten als het IMF, de Wereldbank en de WTO en de Amerikaanse overheid die allen uitdragers zijn van bovenstaande neoliberale economische principes (Scholte, 2005).

De meeste staten zijn in de afgelopen vijfentwintig jaar een neoliberaal beleid gaan voeren en hierdoor hebben neoliberale ideeën een wijdverbreide acceptatie gekregen (Scholte, 2005). Het discours rondom neoliberale politiek is ingezet door rijke, machthebbende landen; om deze reden wordt aangenomen dat neoliberale politiek een instrument is van dominante staten, dat vooral gunstig is voor deze landen. Het zijn ook de westerse landen die het neoliberalisme in hun eigen staten niet consequent doorvoeren. Zo is de agrarische sector in de VS en in de EU niet geliberaliseerd. De reden hiervoor is dat zowel de Europese als de Amerikaanse agrarische producten uit de markt zouden worden geconcurreerd door goedkopere producten

uit Azië, Afrika en Latijns-Amerika. Om die reden schermen zowel de EU als de VS dit segment van de markt af (Scholte, 2005).

Bepaalde groepen binnen de AGB menen dat de liberale wereldhandel een illusie is. De markt is niet vrij, vinden zij, slechts het noorden profiteert ervan (Milchen, 2003 via www.reclaimdemocracy.org). De AGB probeert alternatieven te bieden voor het bestaande neoliberale systeem. Echter door de diversiteit en de verschillende zienswijzen binnen de beweging is het moeilijk om met een gezamenlijk alternatief te komen. (Helleiner, 2006). Overigens is het zo dat buiten het argument dat de AGB niet met een mond kan spreken, er binnen de AGB geen geloof is in één alternatief. Of zoals Naomi Klein (2002) heeft gezegd:

> Moeten we wel , als reactie op de wereldwijde crisis in representatieve democratieën komen tot één specifiek alternatief voor globalisering? Is het niet het belangrijkste om te beseffen dat we één wereld vormen met de mogelijkheid van velen werelden daarbinnen, waarvoor de Zapatista's pleiten? (2002: 171)

Er bestaat niet maar één alternatief, maar meerderen. Hierin komt het postmoderne karakter van de beweging tot uitdrukking (zie verder hoofdstuk 3).

Globalisering als twee processen

Chang en Ling (2000) verdelen globalisering in twee processen, die met elkaar verweven zijn en die naast en door elkaar plaatsvinden. Het eerste globaliseringproces is: 'Techno Muscular Capitalism' (TMC) en refereert naar globalisering van een relatief kleine economische elite waar neoliberale en kritische globaliseringdenkers veel aandacht aan besteden. De individuen die geen deel uitmaken van deze economische elite, worden binnen de wereldeconomie geabstraheerd tot consumenten, producenten, burgers, elite of kosmopolieten (Chang & Ling. 2000: 32).

Het tweede globaliseringproces vormt volgens Chang en Ling de basis voor het eerste proces en dit noemen zij: 'Regime of Labor Intimacy' (RLI). De term refereert naar de intieme arbeidssfeer waaronder huishoudelijke hulpen, au-pairs en klusjesmensen hun werk doen. Omdat het werk plaatsvindt binnen de privésfeer, is er geen toezicht op naleving van arbeidsrechten en is er sprake van een regime van opgelegde intimiteit tussen de werkgever en de werknemer. Dit type relatie tussen werkgever- en nemer vindt vooral plaats in de service economie. Dit tweede globaliseringproces vormt de basis van de wereldeconomie.

De Nederlandse feministe Heleen Mees pleitte er in 2007 voor dat westerse hoogopgeleide vrouwen huishoudelijk werk en de zorg voor kinderen meer zouden moeten uitbesteden,

teneinde zelf ‘zinnig’ werk te kunnen verrichten. (Prins, 2007: 12,13) Dit is een typisch voorbeeld waarin bovenstaande processen worden uitgelicht. Hoogopgeleide westerse vrouwen zijn als groep economische interessant wanneer ze geld verdienen. In die zin kan gesproken worden over een elitegroep. Maar zonder hulp van buitenaf voor de opvoeding van kinderen en de zorg voor het huishouden, zijn deze vrouwen niet arbeidsproductief. In essentie faciliteren mensen met een minder hoge sociaal-economische positie hierdoor de economische globalisering van de meer fortuinlijken. Chang en Ling illustreren dit met het volgende voorbeeld.

> A middle-aged middle-income, masculinized professor without household duties may feel free to ‘reinvent’ himself or herself to ‘join new communities’. But the scope of such choice for a middle-aged low-income feminized domestic worker facing barrage of sexual and racial discrimination is much smaller. (Chang & Ling. 2000: 42)

Hiermee geven de auteurs aan dat gender, klasse, ras en etniciteit een belangrijke rol spelen binnen globaliseringprocessen en daarmee samenhangend welke plaats men inneemt binnen globalisering.

§ 2.1 Neoliberalisering, Armoede en Gender

Feministes binnen de AGB verenigen zich rondom vrouwenthema’s. Zij laten zien dat vooral vrouwen te lijden hebben onder neoliberaal beleid, doordat vrouwen over het algemeen een meer afhankelijke maatschappelijke positie hebben dan mannen. In het bijzonder in termen van de staat. Aangezien bijvoorbeeld relatief veel vrouwen in de publieke sector werken, raken zij door privatisering makkelijker hun middelen van bestaan kwijt. Ook zorg en onderwijs vallen voor deze groep makkelijk weg door privatisering. (Helleiner, 2006).

Deze paragraaf behandelt de vraag welke gevolgen economisch neoliberaal beleid heeft voor vrouwen in derde wereldlanden.

Feministische theoretici menen dat het negeren van gender binnen het academisch debat, al dan niet opzettelijk, niet bijdraagt aan een vollediger begrip van de wereld waarin wij leven. Integendeel. Het inzichtelijk maken van man-vrouwverhoudingen geeft verhoudingen weer in termen van machtsrelaties (Pettman, 2006).

De opkomst van internationaal politiek beleid rondom gender is mede te danken aan het eerste Verenigde Naties (VN) decennium voor vrouwen dat startte in 1975 en voortduurde tot 1985. Tot die tijd werd de economische/maatschappelijke rol van vrouwen in ontwikkelingslanden

nauwelijks besproken. Het decennium had de steun en aandacht van overheden nodig om te kunnen slagen in zijn missie. Toen dit gebeurde, verschafte het VN-decennium vrouwen als groep toegang tot de beleidstafel. Voortaan werd er rekening gehouden met het specifieke aandeel van vrouwen in ontwikkelingsbeleid, door het opstarten van zogenaamde vrouwenkantoren binnen de grote ontwikkelingsorganisaties zoals de Wereld Bank, ILO, UNESCO. (Steans, 2006) Daarnaast was een ander doel van het decennium om de discriminatie van vrouwen publiekelijk te maken. (Pettman, 2006).

Het aanvankelijke idee van ontwikkelingsbeleid was dat de problemen van vrouwen in ontwikkelingslanden gerelateerd waren aan onvoldoende deelname van vrouwen aan het ontwikkelingsproces, lees: arbeidsproces. Hierbij werd alleen gekeken naar vrouwen die geld kregen voor hun diensten of in ruildienst werkten.

> The economic role of women as subsistence farmers, providers and full-time carers, which is the cornerstone of economic life, remained uncounted and unrewarded. (Steans, 2006: 459)

Hiermee maakte deze zienswijze het aannemelijk dat heel veel vrouwen afwezig waren in het zichtbare arbeidsproces, hoewel ze daarin wel degelijk participeerden, alleen onbetaald. Langzaam werd het beleid dat gericht was op vrouwenparticipatie, vervangen door een genderbenadering, waarbij man-vrouwverhoudingen in hun context worden geanalyseerd (Steans, 2006).

Vanaf ongeveer 1975 worden de effecten van gender gemeten, bijvoorbeeld in de ‘Gender Empowerment Index’ (GEI) die de relatieve macht tussen mannen en vrouwen meet binnen politieke en economische omgevingen en in termen van politieke representatie (Pettman, 2006). Gender kan echter in een bredere analyse worden gepresenteerd dan alleen in een fysieke presentatie van de aan- dan wel afwezigheid van vrouwen, hun verdiensten en hun maatschappelijk aandeel. Gender wordt namelijk ook gereflecteerd in symbolen, cultuuruitingen en in taal. Hierbinnen speelt voornamelijk het idee dat taal wordt gebruikt als een machtsinstrument (zie uitleg discours analyse in inleiding) om bestaande (macht)relaties in stand te houden.

Zoals genoemd blijkt dat globalisering grotendeels wordt opgevat in termen van politiek en economie en de relatie tussen markt en staat. (zie § 2.0). Hierdoor wordt er relatief weinig aandacht besteed aan globale/locale herstructureringen van sociale, culturele, raciale, etnische, gender, nationale en familiale identiteiten, rollen en relaties. (Marchand & Runyan. 2000). Juist omdat globalisering benaderd kan worden als twee samenhangende processen geeft dit

een bredere analyse van aan globalisering verbonden aspecten. Chang en Ling (2000) maken dit inzichtelijk met hun analyse van globalisering waarin het individuele globaliseringproces heersend is binnen de service economie en welke tevens de basis vormt van de wereldeconomie.(zie § 2.0) Het feit dat dit binnen het veld van *International Political Economy* (IPE) weinig aandacht krijgt, maakt duidelijk dat de impact van globalisering op individueel niveau vrijwel onzichtbaar blijft. (Marchand & Runyan, 2000).

Vanuit een discoursanalytische invalshoek op globalisering presenteert de klassieke IPE literatuur ontwikkelde landen veelal als masculien. Er is de neiging om landen die zijn aangesloten bij de Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) als masculien te duiden. Dit komt door hun 'male-bond' samenwerking tussen staten, die het gemakkelijk maakt om deel te nemen aan de mondiale economie. Landen die geen lid zijn van de OECD daarentegen, veelal economisch onderontwikkelde staten, worden hierin voorgesteld als feminien, omdat zij niet dezelfde participatiemogelijkheden hebben als OECD landen (Marchand & Runyan, 2000:14).

De presentatie van globalisering op een gegenderde wijze, geeft aan dat man-vrouw-verhoudingen de gematerialiseerde wereld overstijgen. Marchand & Runyan zeggen hierover:

> Feminist observers of global restructuring have pointed out that discourses of globalization are highly gendered and that the relations of domination entailed in global restructuring could not be sustained without gendered symbolism and metaphors, which serve to 'naturalize' hierarchies. (Marchand & Runyan, 2000: 12).

Met de instandhouding van bestaande (macht)relaties heeft het discours van uitsluiting veel te maken.(zie inleiding) Door dit uitsluitingdiscours, dat veelal gebaseerd is op het dominante discours, worden mensen als ondergeschikt gepositioneerd op basis van sekse, seksuele geaardheid, huidskleur, etniciteit en ras. Ook het negeren van deze groepen binnen het globaliseringdiscours, kan deze groepen eveneens buitensluiten.

> Recognising the discursive dimension of identity formation means accepting that language is not a neutral medium and that how we talk about issues is essential to how we think about them and act on them. (Maiguashca, 2005: 135).

Hieraan kan men ondermeer zien dat identiteit geen vaststaand gegeven is, maar een discursieve constructie die binnen menselijke interactie wordt vorm gegeven.

Neoliberalisering en de gevolgen daarvan voor vrouwen

Neoliberaal beleid kan binnen de discoursanalyse worden voorgesteld als een hegemoniale masculiene kracht die de mondiale herstructureringen vorm geeft. (Marchand & Runyan, 2000). De mannelijkheid van deze kracht bestaat eruit dat economische herstructureringsbeleid wordt uitgevoerd door internationale financiële instituties in Washington en een sterk paternalistisch karakter heeft. Immers aan ontwikkelingslanden wordt een exportgeoriënteerde handel toebedeeld, terwijl westerse landen hun productie uitbesteden en zelf overgaan op een hightech informatie- en financiëngebaseerde service-economie. (ibid.)

Vanaf de jaren tachtig van de twintigste eeuw, komt het neoliberale economische gedachtegoed op. Het idee hierachter is dat door deregulering en het wegnemen van handelsbarrières van nationale markten er een grote mondiale markt tot stand komt, waar men elkaar op prijs beconcurreert. In plaats van kleinschalige lokale handelsvoering, wordt er over gegaan op grootschalige mondiale handel.

Door opheffing van handelsbarrières ontstonden er meer mogelijkheden tot het doen van zaken op een transnationale wijze. Wat hierdoor onder andere gebeurde, was dat bedrijven hun productie uitbesteedden aan landen waar de lonen lager lagen dan in het thuisland, maar de producten wel in eigen land bleven verkopen. Dit drukte logischerwijs de prijs van het product. Fabrieken in Europa en de VS die niet in staat waren om de productie uit te besteden, gingen op zoek naar goedkopere arbeidskrachten, want de investering in geautomatiseerde productie was soms kostbaarder dan het inzetten van goedkope, vooral vrouwelijke arbeidskrachten (Steans, 2006). Niet alleen in westerse landen vond feminisering van arbeid plaats, maar met name in de exportgeoriënteerde landen. Wat opviel was dat werkgevers in zowel het westen als in de derde wereld dezelfde redenen opgaven om vrouwen in dienst te nemen.

> Employers stressed the ‘natural dexterity’ and ‘nimble fingers’ of women workers. However, because women’s skills were thus defined in an ideological biased way (…) they were not rewarded. (Steans, 2006: 456).

Het is dus niet juist om alleen met een vinger te wijzen naar de grote inkomensverschillen tussen mannen en vrouwen in ontwikkelingslanden, terwijl dit verschijnsel ook in westerse landen geen uitzondering is. Wereldwijd geldt dat: “Women are frequently paid between 20 and 50 per cent less than men in comparable jobs” (Steans, 2006: 456)

Ook moet worden opgemerkt dat degene die gebukt gaan onder deze mondiale (economische) herstructureringen niet per definitie vrouwen zijn. Ook mannen kunnen lijden van economische aanpassingen. Toch wordt er in deze scriptie voornamelijk aandacht gegeven aan de impact ervan op vrouwen in ontwikkelingslanden, omdat kan worden aangetoond dat deze groep onevenredig lijdt onder de processen die samenhangen met globalisering.

Wanneer het gaat over de impact van globalisering op het dagelijkse leven van mensen, springen een aantal zaken in het oog. Globalisering heeft in grote mate tot gevolg dat de overheid zich terugtrekt en de markt haar werk laat doen. Dit heeft als consequentie dat waar mensen afhankelijk zijn van de staat, dit voor hen een probleem creëert. In een groot aantal van deze gevallen gaat het om vrouwen.

Het proces van economische globalisering houdt onder meer in dat ontwikkelingslanden worden overgehaald om te privatiseren en *Structural Adjustment Programs* (SAP) door te voeren in ruil voor leningen van het IMF. Het idee erachter is om deze economieën vlot te trekken, zodat zij deel uit kunnen maken van de internationale economie en daardoor hun economie kunnen laten groeien en hun armoede kunnen overstijgen.

Deze SAP's lijken weliswaar nobel van aard, maar werpen vooralsnog niet hun vruchten af, aangezien met name de onderklasse van de samenleving door deze veranderingen hun bestaansmogelijkheden zien kelderen.

> The promise of long-term prosperity in exchange for short-term hardship held out by the SAPs has in many cases not been realized. (Shaw & Mbabazi, 2006: 358).

Over het algemeen werken veel vrouwen in de lage regionen van de publieke sector, welke door privatisering worden wegbezuinigd. Ook krimpt het sociale vangnet onder invloed van de structurele aanpassingsprogramma's, waar vrouwen in meerderheid een beroep op doen.

Bovenstaand beeld laat zien dat de bestaansmogelijkheden van vrouwen onder druk komen te staan door neoliberale economische principes. Hun arbeidsmogelijkheden worden wel uitgebreid, maar dat is alleen het geval omdat vrouwen relatief goedkope arbeidskrachten zijn. Hun positie als migrant komt hierdoor onder druk te staan. Zoals Pettman verwoordt:

> Yet the globalisation of labour and the feminisation of the global division of labour means that more and more women move across state boundaries in search of work. This places them beyond their state's legal reach and means they often lack even formal citizenship or legal rights. (Pettman, 1999: 213-214).

De koppeling van economische herstructureringen aan migratie lijkt een gerelateerd proces te zijn, waarbij niet voorbij kan worden gegaan aan de omstandigheden waaronder vrouwen migreren en waar ze na migratie terecht komen.

§ 2.2 Gender en Migratie

Nicola Piper (2008) laat zien dat gender een onderdeel is van sociale relaties, zoals klasse, kaste, migratiestatus, etniciteit en ras dat zijn. Gender is een niet weg te denken onderscheid dat gemaakt moet worden om tendensen in deze tijd te kunnen duiden en begrijpen.

De schattingen over aantallen migranten lopen uiteen. Volgens Unifem (2003) zijn er vandaag de dag ongeveer 80 tot 100 miljoen mensen economisch actief buiten hun moederland. Dat is ongeveer de helft van de totale migrantenstroom die op 175 miljoen mensen wordt geschat (Jolly & Reeves, 2005). Volgens Jolly & Reeves (2005) waren er in het jaar 2000, 85 miljoen vrouwelijk migranten en 90 miljoen mannelijke. Waarvan 46% van de vrouwelijke migranten uit ontwikkelingslanden kwam. (ibid.).

Vanaf de jaren zestig worden mannelijke en vrouwelijke migranten qua aantal ongeveer gelijk geschat. De feminisering van migratie wordt recent echter gezien als één van de voornaamste trends binnen internationale migratie. Het OESO rapport van 2001 constateert een toename van vrouwen in alle migraties, d.w.z. in gezinsmigratie, in arbeidsmigratie en in vluchtelingenstromen (Coene, 2005). Vrouwelijk arbeidsmigranten zouden volgens de International Labour Organisation (ILO) zelfs 51% van het totaal percentage arbeidsmigranten uitmaken. (ILO, 2003). Er wordt echter vermoed dat het werkelijke cijfer van arbeidsmigrantenvrouwen nog hoger ligt, aangezien vrouwen vaker ongedocumenteerd migreren en dus niet geregistreerd zijn als migrant. Dit komt door de sectoren waarin vrouwen veelal werkzaam zijn, zoals in het huishouden, in de seksindustrie en in onwettige slavenarbeid (Piper, 2008).

Arbeid en Welvaart

De feminisering van migratie bestaat er niet alleen uit dat vrouwelijke migranten in aantallen toenemen, maar refereert ook naar de omstandigheden waaronder deze vrouwen werken. Marchand & Runyan (2000) zeggen hierover:

> Poor, working- class, Third-World, minority, and migrant women , as the cheapest and most vulnerable sources of labor, are most sought for such jobs which are characterized by low wages, few benefits, little union representation, and minimal regulation and tend to be part-time, temporary, and highly insecure in nature. Thus what feminists call the ‘feminization of labor’ in the context of global

> restructuring refers not only to the unprecendented increase of women workers in the formal (and informal) labor force to service the global economy, but also the 'flexbilization' and 'casualization' of (especially women's) labor to keep costs down and productivity up in the name of free trade, global competiveness, and economic efficiency. (Marchand & Runyan, 2000: 17).

Sassen zegt iets soortgelijks. Zij verbindt de feminisering van migratie aan mondiale economische herstructureringsprocessen, en in het bijzonder aan de feminisering van loonarbeid. Dit is zichtbaar in twee tendensen die sterk met elkaar verbonden zijn. De eerste tendens is de incorporatie van vrouwen in de op productie- en exportgerichte transnationale ondernemingen in lage lonen landen. De tweede tendens is de vrouwelijke migratie naar de rijkere geïndustrialiseerde landen. De overeenkomst tussen deze tendensen is dat sociale zekerheid wordt ondermijnd met als gevolg lage lonen die ver beneden de minimumgrens liggen. (Sassen, 1999) "The work done by women on the World market for labour migration is the lowest paid work of all" (Potts, 1990 geciteerd in Coene, 2005).
Door toedoen van meer participatie van vrouwen in het arbeidsproces en het meedoen aan arbeidsmigratie, verandert de samenstelling van arbeidsmigranten.
Het politieke debat rondom gender en arbeidsmigratie wordt onder andere gevoerd door: de ILO en *United Nations Development Fund for Women* (UNIFEM). De laatste vat het probleem rondom gender en arbeidsmigratie als volgt samen:

> In summary, globalisation has ushered in increasing migration for labour at the same time as it has resulted in decreasing regulation of the labour market, growth in the informal sector, and the emergence of new forms of exploitation. In the midst of these trends, many governments are tightening migration controls. This interplay of competing incentives sets the scene for exploitation of those most desperate: irregular border-crossers, those in the informal sector, and the poor. For women, these trends spell increased vulnerability to exploitation and abuse, and continuing inequality with men. (UNIFEM, briefing paper on the human rights protections applicable to women migrant workers, 2003:9).

Kortom, de deregulering van de arbeidsmarkt, als consequentie van neoliberaal economisch beleid, in combinatie met strikte migratiewetgeving vanuit nationale staten, brengt migranten en vooral vrouwelijk migranten in gevaar. Dit wordt verder uitgewerkt door Piper (2008) die aantoont dat de toegenomen vrouwelijke arbeidsmigratie niet per definitie zorgt voor meer vrijheid en onafhankelijkheid voor vrouwen. Met name wanneer vrouwen niet of nauwelijks zijn opgeleid, blijken zij vaker werkzaam te zijn in een omgeving waarin ze worden uitgebuit.

Slechte salariëring en hoge werkdruk, genereren minder in plaats van meer autonomie voor deze vrouwelijke arbeidsmigranten. (Piper, 2008: 6). In een reactie op het wereldbevolkingrapport van de *United Nation Population Fund* (UNFPA), refereert de directeur-generaal van regionaal beleid en consulaire zaken, mevrouw Jones Bos, naar de onderbelichte zijde van gender en migratie. Zij heeft het eveneens over de onbeschermde positie van migrantenvrouwen.

> Work related migration also poses risks for women. Migrant women often do the work the report refers to as the four D's – Dirty, Difficult, Demeaning and Dangerous. (Jones-Bos, 2006: 2).

In academische literatuur wordt ook verwezen naar de geringe aandacht die migratie en gender krijgen binnen het maatschappelijk debat, waarin vooral het fenomeen van vrouwelijk migratie onderbelicht blijft. (Piper, 2008; Coene, 2005; Jolly & Reeves., 2005) Als oorzaak voor de onzichtbaarheid van vrouwelijke migranten wordt door academici gewezen op het denken over migratie als een mannelijk fenomeen (Pettman, 1999, 2006; Coene, 2005; Marchand, 2000; Piper, 2008). Vooral het debat over arbeidsmigratie gaat ervan uit dat voornamelijk mannen migreren. Pettman zegt:

> Where once the labour migrant was presumed to be male (and often was), now about half of all those outside their country of birth are women. (Pettman, 2006: 678).

Het dominerende beeld van de mannelijke migrant komt onder meer door het voortdurende idee dat mannen kostwinner zijn en omdat mannen over het algemeen in meer legale arbeidssectoren werken dan vrouwen. Vrouwelijke migranten werken vaker in meer informele, ongereguleerde sectoren zoals het huishouden en vaak ook in de (criminele) seksindustrie en zijn onder die omstandigheden moeilijk te traceren en daarom meer onzichtbaar dan mannelijke migranten. (UNifem, 2003; Pettman, 1999).
Andersom zijn er echter tekenen dat door de toegenomen vraag naar vrouwelijke arbeiders, mannen minder arbeidsmogelijkheden hebben en daarom proberen om toegang te krijgen tot deze vrouwelijke migratiestromen door zich te specialiseren in traditionele vrouwenberoepen als verpleger of schoonmaker (Piper, 2008). De consequentie van meer vraag naar vrouwelijke arbeid is dat mannen daardoor (deels) worden uitgesloten. Dit gegeven in combinatie met het feit dat werkgevers minder loon betalen aan hun vrouwelijke werknemers

dan aan hun mannelijke, geeft een weinig optimistisch beeld van de toekomst voor deze migranten.

Vrouwelijke migratie wordt in de literatuur geregeld gekoppeld aan mensenhandel en werken binnen de seksindustrie. (Poldervaart, 2007; Jolly & Reeves, 2005)

> Volgens Kapur gaan anti-trafficking initiatieven ervan uit dat verhandelde mensen, en vooral vrouwen, 'slachtoffers' zijn die niet in staat zijn om te kiezen voor het overschrijden van grenzen (…) Doordat er veelal geen duidelijk verschil wordt gemaakt tussen trafficking en vrijwillige instemming met migratie, wordt de migratie van vrouwen vaak gelijkgesteld met trafficking. (Poldervaart, 2007: 158).

Dit schetst een beeld van de vrouwelijke migrant die hierin wordt voorgesteld als een niet-autonoom, willoos individu. Hierin spelen volgens Kapur anti-trafficking maatregelen een belangrijke rol, aangezien deze de primaire rol van vrouwen als verzorgsters van kinderen accentueren en onvoldoende rekening houden met de verander(en)de rol van vrouwen. Namelijk de rol van een 'homo economicus'; 'de vrouw' als economische migrant die op zoek is naar werk.

Naast christelijke groeperingen hebben ook feministische groepen de neiging om voor anti-trafficking maatregelen te pleiten vanuit een morele beschermingsdrift van deze 'onderdrukte' vrouwen. Het effect hiervan is tegengesteld aan wat feministen in oorsprong willen, namelijk een vrouw die in staat is haar eigen keuzes te kunnen maken. (Poldervaart, 2007). Volgens Jolly en Reeves (2005) is er binnen de feministische beweging ook een debat gaande dat wel onderscheid maakt tussen vrijwillige en onvrijwillige prostitutie.

> Two dominant feminist positions were: (1) those that see all prostitution as sexual slavery who argued all migrant prostitutes should automatically be considered trafficked (including the Coalition Against Trafficking in Women and the UN Working Group on Contemporary Forms of Slavery); (2) those that argued for a distinction to be made between forced and voluntary prostitution (including Global Alliance Against Trafficking of Women, UNHCR and UNICEF). In the end, the Protocol did not assume all prostitution to be forced but the debate between the different sides continues (Committee on Feminism and International Law 2004). The US political administration has since aligned itself firmly with position (1). In May 2005 it pledged to withhold HIV/AIDS prevention funding from any US-based or foreign organisations that do not adopt policies that explicitly oppose all forms of prostitution (Human Rights Watch 2005). (Jolly & Reeves, 2005: 15)

De achterliggende boodschap van Kapur is om motieven van vrouwen om te migreren als volwaardig te zien en het dominante westerse denken dat daarbinnen de toon voert om te

buigen (Poldervaart, 2007). Het door de Amerikaanse overheid overgenomen beleid om alle vormen van prostitutie te bestrijden past binnen dit dominante westerse denken.

(Staats)Burgerschap en Etniciteit

Het door Kapur genoemde 'dominant westerse' denken is ook terug te zien in de wijze waarop migranten in het huidige tijdperk behandeld worden in wetgeving en dan voornamelijk in migratiewetgeving en in het burgerlijk recht. De eisen die aan migranten gesteld worden in landen als Engeland, maar ook Nederland, zijn volgens Kapur gericht op het assimileren van de migrant naar westerse waarden. (Poldervaart, 2007). Er wordt in dit geval gesproken over migratiemanagement waarbij een inburgeringcursus en het leren van de taal in het thuisland vereist zijn om uiteindelijk toegang te krijgen tot het land. Kapur noemt dit de 'cultural strip'. (Poldervaart, 2007). Burgerschap verkrijgen in deze landen was al moeilijk, maar is onder invloed van deze voorwaarden nog moeilijker geworden.

Burgerschap gaat over de relatie tussen individuen en de staat en de relatie tussen individu en gemeenschap, waaronder sociale rechten zijn inbegrepen. Binnen de Europese Unie hebben alle onderdanen die onbeperkt in de EU verblijven recht op sociale rechten. Dat zijn onder andere het recht op arbeid, het recht op onderwijs en het recht op sociale zekerheid. Degenen echter die tijdelijk, onzeker of onwettig binnen de EU verblijven, hebben deze rechten niet. (Coenen, 2005).

Burgerschap is plaatsgebonden en alleen van kracht op het grondgebied van het eigen land. Zodra men bijvoorbeeld elders gaat werken, valt men buiten het legale juridische terrein van de eigen staat en heeft men niet direct recht op het burgerschap van het nieuwe land. Burgerschap is een erg moeilijk te verkrijgen status voor zowel mannen als vrouwen (Pettman, 1999).

Hoewel migratiewetgeving als een nationale politieke aangelegenheid wordt gezien, is er internationale wetgeving, denk aan mensenrechten, die de bewegingsvrijheid van de nationale staat tegelijkertijd ook weer inperkt. Anderzijds zijn nationale staten heel vrij in hun migratiebeleid, vooral wanneer zij verdragen niet geratificeerd hebben. "Het Verdrag over de Status van Vluchtelingen van 1951 verklaarde dat er een universeel recht is om het eigen land te verlaten (…). De status van vluchtelingen en hun recht om niet tot terugkeer te worden gedwongen zijn in het internationale recht vastgelegd, maar er is geen overeenkomstig recht op asiel; dat wordt aan de beslissing van het gastland overgelaten." (Sassen, 1999: 69). Dit laat zien dat vluchtelingen al snel in een patstelling terecht kunnen komen wanneer hen door

het gastland geen asiel verleend wordt. In Europese Unie landen worden uitgeprocedeerde asielzoekers teruggestuurd naar hun thuisland, of gedwongen opgesloten in detentiecentra.
Naast het nationale recht zouden vrouwen,vaker dan mannen, ook niet gebaat zijn bij het internationale recht inzake de rechten van de mens. Volgens Boerefijn (2006) gaat de universele verklaring van de rechten van de mens namelijk te veel uit van een mannelijk wereldbeeld. Hierdoor zijn vrouwen lang niet altijd geholpen door mensenrechten. Dit komt doordat binnen het recht de bescherming van de overheid naar de burger centraal staat. Het leven van veel (migranten)vrouwen speelt zich echter voornamelijk af in de privé-sfeer. In het recht wordt er een onderscheid tussen openbare ruimte en privé-sfeer gemaakt. Het negeren van geweld tegen vrouwen is enerzijds hieraan te wijten. Anderzijds meent Boerefijn dat vrouwen sowieso genegeerd worden. Zo worden seksuele misdrijven waarvan uitsluitend vrouwen het slachtoffer zijn, niet gezien als mensenrechtenschendingen. (ibid.)
Naast het burgerschapsaspect dat het voor elke onwettige migrant onmogelijk maakt om legaal te werken, kleeft er een klasse-aspect aan migratie dat samenhangt met etniciteit.
De sociale economische achtergrond van vrouwen bepaalt namelijk min of meer waar zij naartoe migreren. Indonesische vrouwen vertrekken bijvoorbeeld veelal richting de Arabische landen in het Midden-Oosten waar zij hun religie kunnen belijden. Vrouwen echter die weinig financiële middelen hebben, migreren vaker regionaal. (Piper, 2008). Regionale migratie blijkt voor deze vrouwen met een lage economische, sociale status vaak geen verbetering, maar een verergering van de situatie. Soms kunnen deze vrouwen bij voorbaat niet migreren, vanwege de discriminatie waarmee ze te maken krijgen bij de douane en andere officiële instanties.

> In fact, gender discrimination, poverty and violence, can provide the impetus for women to migrate or enable women to be trafficked in the first place. (Jolly & Reeves, 2005:1).

Het besluit om te vertrekken wordt dan gedwarsboomd waardoor vrouwen die wel willen vertrekken dat niet kunnen/mogen.
Vrouwen die voor werk naar het westen komen, hebben veelal een goede sociaal-economische achtergrond. Sommigen hebben een opleiding gedaan. De behoefte aan deze vrouwen op de arbeidsmarkt is echter gering en het gevolg is dat deze vrouwen onder hun niveau aan het werk gaan. Dit fenomeen wordt aangeduid als ‘de-skilling’ en komt in het bijzonder voor bij vrouwen die naar het westen migreren (Piper, 2008: 8).

Daarnaast beroepen hoger opgeleide migranten zich vaker op hun rechten, welke dan ook vaker worden toegewezen aan hoger opgeleide migranten dan aan laagopgeleide migranten (Piper, 2008).

Volgens de Regt (2007) worden migrantenvrouwen vaak automatisch bestempeld als laagopgeleid, als afkomstig uit lage sociale klasse en uit etnische groepen die van nature geschikt zijn om schoonmaakwerk te doen. De Regt laat zien dat dit niet altijd opgaat. Zo is het in Jemen gebruikelijk dat het huishoudelijk werk gedaan wordt door Aziatische en Afrikaanse vrouwen. Deze vrouwen staan in etnisch opzicht ver af van hun Jemenitische werkgevers, maar hebben een hogere status en krijgen meer betaalt dan Jemenitische huishoudelijk werksters. Deze zogenaamde hoge waardering voor migrantenvrouwen heeft echter meer te maken met de lage waardering die het werk van schoonmaakster heeft bij zowel Jemenitische mannen en vrouwen. Het werk zou Jemenitische vrouwen in diskrediet brengen wanneer zij dit voor derden zou doen. Daarom wordt huishoudelijk werk uitbesteed aan vrouwen die geen deel uitmaken van de Jemenitische gemeenschap en hier in cultureel opzicht ver vanaf staan. (ibid.)

De kwestie van migratie en burgerschap is niet alleen een etnische kwestie, maar ook een klassenkwestie. Wanneer het inderdaad zo is dat migranten met een mindere sociaal-economische achtergrond minder snel rechten krijgen dan voor migranten met een hogere sociaal-economische status geldt, is sprake van discriminatie. Dit laat duidelijk zien welke frictie er is tussen internationaal humanitair recht en de soevereine nationale staat.

§ 2.3 Conclusie

Globalisering is zowel een economisch proces, een liberaliseringproces en een proces van transnationale verbondenheid. De toegenomen wereldwijde afhankelijkheid wordt ingezet vanuit een westers ideaal naar meer mondiale samenwerking. Globalisering kan daarom worden opgevat als een proces waaraan een ideologie ten grondslag ligt.

Veel nationale staten mandateren in deze geglobaliseerde wereldorde een deel van hun bevoegdheden aan internationale (financiële) instituties, waardoor nationale overheden aan autonomie inboeten. Deze inperking van autonomie kent verscheidene uitzonderingen, waarvan migratiewetgeving er één is. Juist waar de staat haar grenzen openstelt voor het vrije verkeer van handel en goederen, geldt dit niet voor mensen.

Migratiewetgeving is bij uitstek een gebied waarin de nationale overheid zijn eigen beleid bepaalt. Mede daarom richten de activiteit van migratieorganisaties behorend tot de AGB zich

voornamelijk op de nationale staat, terwijl hun idealen juist wel een meer mondiaal karakter vertonen.

Migratiewetgeving vertoont zowel een nieuwe nationalisering van politiek als een breekpunt in de internationale wetgeving. Verdragen die zijn geratificeerd door nationale staten zijn rechtsgeldig en afdwingbaar via het internationale rechtssysteem. Toch blijkt nationale wetgeving rondom migratie soms in strijd te zijn met internationale verdragen. DE AGB streeft naar meer nadruk op deze internationale verdragen om deze te bekrachtigen.

Migratie vertoont een relatie met het neoliberaal economisch beleid, dat vanaf begin jaren tachtig wordt ingezet als de nieuwe politiek-economische koers. Deze koers wordt gedefinieerd door deregulering, privatisering en fiscale aanpassingen. Hiermee worden vrijmarkten gecreëerd, zodat er op mondiale schaal kan worden geconcurreerd. Migratie kan als een resultaat van deze economische herstructureringen worden opgevat, omdat de verwachte economische voorspoed op individueel niveau in het land van oorsprong kan uitblijven, waardoor men op zoek gaat naar nieuwe middelen van bestaan, dikwijls in een ander land.

Binnen de AGB leeft de opvatting dat het discours rondom neoliberale politiek is ingezet door rijke, machthebbende landen. De beweging stelt dan ook dat neoliberale economische politiek een instrument is van dominante staten, dat met name gunstig is voor deze landen.

Globalisering kan in die zin worden opgevat als bestaande uit twee processen waarvan de essentie is dat de diensten-economie de basis vormt van de wereldeconomie. Hoewel deze diensten-economie wordt genegeerd door beleidsmakers, kan de wereldeconomie er niet buiten. In praktijk betekent dit dat degenen met een lage sociaal-economische positie, de economische voorspoed van degenen met een hoge sociaal-economische positie faciliteren.

Binnen het academische denkveld van *International Political Economy* is het een tekortkoming dat globalisering voornamelijk wordt opgevat als een proces dat wordt gedefinieerd in termen van politiek en economie en in de relatie markt en staat. Hierdoor blijft de impact van globaliseringprocessen op dienstenniveau en op een individueel niveau vrijwel onzichtbaar.

Feministische denkers hebben door het inbrengen van gender als analyse-eenheid hierdoor deze zorgende, meer individuele dimensie teruggebracht binnen onderzoek. Hierdoor is er aandacht ontstaan voor de onfortuinlijke positie van met name vrouwen in ontwikkelingslanden na economische herstructureringen is.

Ook binnen het thema migratie is het opvallend dat migratie in academische literatuur en in het debat lange tijd is behandeld als een mannelijk fenomeen, terwijl de man-

vrouwverhouding in migranten al vanaf 1960 ongeveer gelijk ligt. Sinds ongeveer het jaar 2000 wordt het aantal vrouwelijke migranten zelfs hoger geschat dan het aantal mannelijke. Als reden hiervoor wordt genoemd dat vrouwen, vaker dan mannen, illegaal migreren. Dit komt bijvoorbeeld doordat vrouwen werkzaam zijn in illegale arbeidssectoren als het huishouden en de seksindustrie. Deze feminisering van migratie gaat dus over meer dan alleen het toegenomen aantal vrouwelijke migranten. De feminisering van migratie gaat ook over de omstandigheden waaronder migranten vertrekken en waaronder ze aankomen.

De deregulering van arbeidsmarkten speelt hierin een rol, evenals de migratiewetgeving vanuit nationale overheden en beiden brengen vooral vrouwelijk migranten in gevaar.

Een tekortkoming binnen het huidige debat naar vrouwelijke arbeidsmigranten is hen te portretteren als slachtoffer, in plaats van autonome individuen die een eigen beslissingruimte hebben. Hierbij moet worden opgemerkt dat het zware, veelal slecht betaalde werk wat deze vrouwen doen, en het tekort aan civiele rechten en bescherming, als resultaat heeft dat deze vrouwen vaak minder, in plaats van meer, autonomie hebben bij migratie naar een ander land, op zoek naar een beter bestaan.

Hoofdstuk 3 De Andersglobaliseringsbeweging

§ 3.0 De Andersglobaliseringsbeweging

De AGB is een verschijnsel dat misschien het best is te verklaren vanuit een postmoderne invalshoek, waarbij de werkelijkheid wordt benaderd als een onzekere entiteit. De AGB bevraagt dan ook alle zekerheden en benadert deze kritisch. (Burbach, 2001). De AGB wordt mede daarom de eerste postmoderne beweging genoemd (Kingsnorth, 2003).

Postmoderne ideeën omvatten zaken als taal en identiteit. Taal wordt gezien als machtsinstrument dat mensen binnen- of buiten kan sluiten. Elites die dit machtsinstrument goed beheersen zetten dit in ter behoud van hun eigen positie/macht. Daarnaast gaat het postmodernisme uit van niet vaststaande identiteiten. Deze ideeën zijn terug te vinden binnen de AGB.

De vragen die in nu volgende paragraaf worden beantwoord zijn

-Wanneer is de AGB ontstaan?

- Wat wil de AGB?

- Hoe is de AGB georganiseerd?

- Voert de AGB een nieuwe politiek of is de beweging een continuering van vroegere idealen en politieke opvattingen?

§ 3.1 Het ontstaan van de AGB

De vraag wanneer de AGB precies is ontstaan is niet eenduidig te beantwoorden. Een traditie van protest tegen topontmoetingen van vrijhandelsorganisaties en tegen neoliberale politiek begon al in de jaren tachtig. In 1985 bijvoorbeeld demonstreerden dertigduizend mensen tegen de G7 Top in Bonn en in Keulen. (Ullrich 2003: 31). Deze demonstraties konden worden gehouden vanwege het enorme netwerk van politieke- en vredesbewegingen dat vanaf de jaren zeventig actief was. Vanaf de jaren negentig wordt er een proces van transnationalisering in gang gezet dat voorheen niet eerder vertoond was en die de protestbeweging nieuw leven heeft ingeblazen. (Ullrich, 2003: 31)

Meer algemeen wordt verondersteld dat het ontstaan van de huidige beweging in gang is gezet door de reactie van de Zapatista-beweging op de oprichting van de *North American Free Trade Agreement* (NAFTA) op 1 januari 1994. Hierbij sloten de Verenigde Staten, Mexico en Canada een vrijhandelsverdrag. Tegelijkertijd verzamelden zich in de Mexicaanse staat Chiapas drieduizend inheemse Indiaanse boeren van de Zapatista Army of National

Liberation (EZLN), om zich uit te spreken tegen uitbuiting en onderdrukking en voor democratisering, sociale gerechtigheid en zelfbestemming. Hun verklaring luidde als volgt:

> We are the product of five hundred years of struggle. We are the inheritors of the true builders of this nation…denied the most elemental preparation so they can use us as cannonfodder and pillage the wealth of our country. They don't care that we have nothing, absolutely nothing…There is no peace or justice for ourselves and our children…But today we say: Ya basta! Enough is enough! (Kingsnorth, 2003: 4).

Hun leider, subcommandante Marcos, stuurt een bericht via internet de wereld in met daarin de standpunten van de Zapatista beweging en geeft zo ruchtbaarheid aan het bestaan ervan.
Door de opmerkzaamheid van een Canadese organisatie komt het bericht internationaal volop onder de aandacht te staan en betekent de komst van de Zapatistas een ommekeer in passiviteit tegenover het neoliberalisme. De Zapatista-beweging neemt het heft in eigen handen en krijgt hiervoor veel sympathisanten. Volgens Kingsnorth (2003) is de essentie van het ontstaan van de AGB dat mensen niet langer buitengesloten willen worden.

> For these people – millions and millions of them- globalisation is exclusion. It is a system, a process, which cuts more and more people off every year. A system which grows by excluding increasing numbers of people from what they need, desire or value. It is this exclusion which has created this movement, and which is swelling its numbers as the anger spreads and the resistance continues to mount. (Kingsnorth, 2003: 313).

Een ander hoogtepunt in de ontwikkeling van de AGB is het protest tegen de top van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) in 1999 in Seattle. Vijftig tot honderdduizend mensen protesteerden tegen nieuwe handelsverdragen die gesloten zouden moeten worden ter uitbreiding van vrijhandel. Hierbij werden ontwikkelingslanden van de onderhandelingstafel uitgesloten. Dit wekte de toorn van vele duizenden betogers. (www.globalissues.org) Het Seattle protest schreef geschiedenis en toekomst tegelijkertijd, want het ging de boeken in als: " Seattle wurde zum Mantra einer weltweiten Protestbewegung." (Ullrich, 2003: 30). Het massale protest zorgde ervoor dat de top niet volledig plaats kon vinden, omdat niet alle deelnemers de conferentieplek konden bereiken. De conferentie werd voortijdig afgebroken. De officiële verklaring luidde dat de landen het niet eens hadden kunnen worden. (Ullrich, 2003: 30).

Vanaf Seattle is het verzet tegen globalisering over de hele wereld bekend geworden (Eschle, 2005). In de mobiliseringoproep voor Genua tijdens het Wereld Sociaal Forum in Porto Alegre in 2001 heet het: "Wir sind Teil einer Bewegung, die im Gefolge von Seattle entstanden ist." (Ullrich, 2003: 30). Verschillende namen voor de beweging komen in omloop: 'the anti-capitalist- movement', 'the global resistance movement', 'global backlash', 'the global justice movement', 'critical globalisation movement' en de 'anti-globalisation movement' (Eschle, 2005: 2, 31). Namen als de 'andersglobaliseringsbeweging' of de 'alter-globalisationmovement' worden ook voor de beweging gebruikt. Eschle suggereert dat de naam 'global social justice and democracy movement' de hele lading zou dekken, aangezien het de verschillende visies binnen de beweging samenbrengt en omdat het benadrukt waar ze gemeenschappelijk voor strijden, meer dan waar ze tegen zijn. De beweging is namelijk verdeeld in het definiëren waar het tegen is, maar toont meer overeenkomsten in de idealen die het uitdraagt (Eschle, 2005: 31).

§ 3.2 Wat wil de AGB?

De AGB is een netwerk van organisaties dat zich opwerpt in de strijd voor een betere, andere wereld. Deze organisaties zijn zeer uiteenlopend van aard, maar komen overeen in de visie dat de huidige wereldorde niet voldoet aan criteria als gelijkheid, eerlijkheid, menselijkheid en milieuvriendelijkheid. Tegen deze wereldorde verzetten zij zich door te protesteren tegen bijeenkomsten van politieke wereldleiders, de Wereldbank, de Wereldhandelsorganisatie en het *International Monetary Fund* (IMF). Daarnaast biedt de AGB alternatieven voor een andere wereld. De manieren waarop zij deze nieuwe wereld proberen vorm te geven, verschillen sterk, afhankelijk van de organisatie/beweging waartoe de activisten behoren.

Vanwege de diversiteit van de beweging is het bijna onmogelijk om aan te geven waar de AGB als geheel voor staat. Toch zijn er bepaalde zaken waar de meeste organisaties zich in zullen herkennen. In navolging van Kingsnorth (2003) zijn dit:

Ten eerste het herdistribueren van rijkdom en macht, waardoor er een eerlijkere verdeling van de welvaart tot stand komt. In termen van macht moet gestreefd worden naar een betere democratische representatie of naar direct inspraak.

Ten tweede (politieke en individuele) autonomie en daarmee samenhangend het verwerpen van het hiërarchische organisatieprincipe.

Ten derde 'Do it Yourself Politics' zoals het wordt verwoord door Kingsnorth (2003): "A willingness and desire to take action yourself, to take to the streets, to act rather than to ask." (2003: 317)

Ten vierde economische onafhankelijkheid, anticonsumentisme en een herdefiniëring van groei en ontwikkeling. Het hand in hand gaan van economie en ecologie. En tot slot wil de AGB een herverdeling van de macht, die neerkomt op een meer democratische benadering van macht.

De AGB wil politieke alternatieven bieden, waarbij betere en eerlijkere verhoudingen wereldwijd de doelstelling is. Hierbij richt zij zich op mensen die gebukt gaan onder de effecten van globalisering. De AGB is niet tegen globalisering, maar wel tegen de vorm waarin globalisering op dit moment wordt gepresenteerd door elitaire politieke en economische instituties. De AGB ageert onder andere tegen een voortzetting van oneerlijke machtsverhoudingen en tegen de scheiding tussen 'noord' en 'zuid'. De AGB wil dat de mens, zijn/haar cultuur, mensenrechten en het milieu meer centraal komen te staan in plaats van internationale handel. (Ryngaert, 2007).

§ 3.3 Organisatie van de AGB

De AGB is niet geïnstitutionaliseerd. Toch zijn er wel vaste vormen van bijeenkomsten ontstaan die zouden kunnen leiden tot institutionalisering van bepaalde segmenten binnen de beweging; Het *World Social Forum* (WSF) bijvoorbeeld is het equivalent van de officiële topontmoeting, het *World Economic Forum* (WEF) in Davos. Maar ook andere nationale en internationale fora spelen een mogelijk institutionaliserende rol. Ook ontstaan er binnen de beweging vaste slogans als: 'Our world is not for sale' en 'Eine andere Welt ist möglich' die karakteristiek zijn geworden voor de beweging (Ullrich, 2003:32).

Eschle (2005) noemt drie organisaties die zij beeldbepalend acht voor de AGB. Dit zijn: People's Global Action (PGA), World Social Forum (WSF) en Globalise Resistance (GR). Deze drie organisaties dienen als platform voor een kritische wereldbeschouwing en zijn gericht op het organiseren van de beweging, zonder hierbij het leiderschap op zich te nemen, want de AGB wil geen hiërarchische organisatiestructuur kennen.

Een zelfdefinitie van de AGB is moeilijk te construeren, omdat de beweging pretendeert niet hiërarchisch te zijn georganiseerd. Er is dus geen overkoepelende organisatie die verantwoordelijk is voor de gehele beweging en als zodanig het woord kan voeren namens de AGB. De AGB is voornamelijk georganiseerd in bepaalde platforms waar organisaties en individuen zich bij kunnen aansluiten, al naar gelang zij zich herkennen in de doelen die een dergelijk platform heeft. Veel losse organisaties komen op deze manier bij elkaar en vormen één geheel. Deze platforms hebben als doel (een deel van) de beweging te overkoepelen.

Deze overkoepelende platforms organiseren zich rondom bepaalde thema's en manifesteren zich bijvoorbeeld bij topontmoetingen van de Wereldhandelsorganisatie (WTO). Daarnaast organiseren zij zelf workshops en fora waar organisaties en individuen hun ideeën voor een betere wereld met een groot publiek kunnen delen.

Allereerst de PGA. Deze groep werd in 1998 opgericht in Genève. De groep werd in het leven geroepen om een wereldwijde coördinatie van verzet tegen de wereldhandel en tegen de WTO vorm te geven. Zoals ze zelf zeggen coördineert zij het verzet van degenen die vechten tegen de vernietiging van menselijkheid en de wereld door het kapitalisme en neemt zij een duidelijk antikapitalistisch standpunt in. Tevens hanteert de PGA een duidelijk genderperspectief. (www.agp.org) Hierin vormt de PGA binnen de AGB een uitzondering.

> People's Global Action is an exception including a rejection of patriarchy in its hallmarks and a critique of gender oppression in its manifesto (Eschle, 2005: 23).

Het WSF voert als bekende slogans: 'Act together for another world' en 'another world is possible'. Vanaf 2001 organiseert het WSF jaarlijks een sociaal forum, als tegenhanger van het *World Economic Forum* (WEF). Het beoogt een ontmoetingsplek te zijn voor iedereen die zich verbonden voelt met de zienswijze van de AGB, met als doel een tegengeluid te laten horen tegen het neoliberale gedachtegoed, tegen een wereld die gedomineerd wordt door kapitalisme en tegen imperialisme. Het WSF is een non-confessionele groep, non-gouvernementeel en niet gelieerd aan een politieke partij en wil niet als een organisatie bestempeld worden. Het WSF wil een podium bieden voor kritische burgers/organisaties die alternatieven aandragen voor de bestaande wereldorde. Deze alternatieven dienen op een democratische wijze tot stand te komen door middel van een democratisch debat waarin iedereen mag meepraten (www.wsf2008.net). Volgens sommige critici is het forum een belangrijke stap in de eenwording van de AGB.

> The Social Forum represents a milestone, marking the shift from a period of fragmented, defensive resistance to a phase of accumulating forces, while looking towards the stage at which an international articulation of political, social and cultural movements can confront neo-liberalism and overcome it. (Sader, 2004: 261)

Het platform *Globalise Resistance* ten slotte, is een antikapitalistisch en antioorlog platform dat zich schaart onder de naam *Global Justice Movement* (wat tevens een andere naam is voor de AGB). Globalise Resistance wil een radicaal andere wereld die in hun ogen alleen bereikt kan worden door samenwerking op alle niveaus binnen de AGB.

> We believe the broader the movement and the more inclusive it is, the greater its chances of success. We seek to increase the involvement of Trade Unions and to increase collaboration between different strands of the movement, including environmentalist, NGOs, progressive faith groups and other campaigning organisations. (www.resist.org.uk)

Een andere belangrijke speler binnen de AGB ten slotte is Indymedia, het persagentschap van de AGB. Dit heeft een belangrijke spilfunctie voor de beweging zelf maar ook als gezicht naar buiten toe. Het is een onuitputtelijk bron van informatie die zowel voor zowel buitenstaanders als voor de beweging toegankelijk is. (PGA: www.agp.org)

Welke vormen van organisatie/strategieën gebruikt de AGB?

Er bestaat geen consensus over wat een sociale beweging is (Eschle, 2005: 20). Laat staan dat die consensus er is voor de definiëring van de AGB. Eschle zegt dat het bestaan van een sociale beweging wordt erkend wanneer activisten claimen dat zij deel uitmaken van een sociale beweging en tegelijkertijd een poging doen om deze beweging te definiëren (Eschle, 2005: 20). Theoretici echter proberen sociale bewegingen te conceptualiseren en hieraan een set van kenmerken te geven.

> Alex Callinicos [van Globalise Resistance] argues that one reason we can talk about a global movement is that it found ideological articulation in a body of critical writing produced by a variety of intellectuals. (Eschle, 2005: 22).

Twee van deze academische conceptualiseringen worden hieronder verder uitgewerkt.

Saskia Poldervaart analyseert de AGB als drie strategieën die samenhangen met verschillende stromingen in de beweging. De ‘do it yourself’(DIY) strategie, die wordt gekenmerkt door het aandragen en uitvoeren van alternatieven voor een ander leven. Het onderscheid tussen actie en dagelijks leven, openbaar en privé, tussen het politieke en het sociale, wordt afgewezen. Om deze reden heeft de sociale politiek van ‘DIY’ veel te maken met de feministische leuze:

‘het persoonlijke is politiek’. Het gaat om verandering van onderaf, de daad bij het woord te voegen: ‘practice what you preach’. Poldervaart noemt dit een utopische strategie, omdat er een koppeling wordt gemaakt tussen droom en daad. Hierbij gaat het om het verwezenlijken van gemeenschappen, waarbij de aangehangen idealen in het dagelijkse leven worden toegepast.

NGO’s vormen een tweede strategie binnen de AGB. De NGO’s pleiten als enige voor onderhandelingen met de overheid en het bedrijfsleven om hun doelen te verwezenlijken. De socialistische strategie tot slot wordt voornamelijk in verband gebracht met de antikapitalistische klassenstrijd zoals door Marx verwoord is. In deze strategie gaat het om het idee dat de arbeidersklasse het kapitalisme omver dient te werpen. Poldervaart noemt dit een revolutionaire strategie, omdat: “eerst een algemene vijand verslagen moet zijn voordat men kan gaan denken aan het goede leven in het heden.” (Poldervaart, 2005a:168).

De overkoepelende centrale overeenkomst tussen de drie strategieën van de AGB is de leus, uitgesproken op het Nederlands Sociaal Forum in 2004: ‘De burger moet actor worden’. Er vindt tussen de verschillende groepen binnen de AGB veel samenwerking plaats. Toch is hun benadering van hoe de wereld te veranderen, erg verschillend.

De tweede hier besproken conceptualisering wordt gebruikt door Della Porta & Diani (2006). Zij onderscheiden een aantal dilemma’s die samenhangen met de organisatiestructuur van sociale bewegingen. Deze dilemma’s hangen grotendeels samen met de verkozen autonome positie ten opzichte van de geïnstitutionaliseerde politiek. Sociale bewegingen zoeken namelijk naar een betere vorm van politiek dan de bestaande. Het gaat om de volgende drie dilemma’s:

Ten eerste organiseren sociale bewegingen zich niet alleen via mensen, maar ook via middelen. Organisatorisch moet hierin een keuze gemaakt worden, omdat de wijze van presentatie hiermee samenvalt. Een organisatie die alleen om geld vraagt, straalt uit dat het voldoende mankracht heeft om de gewenste doelen te verwezenlijken. Bovendien zullen mensen over het algemeen eerder geneigd zijn om geld te geven, dan hun tijd. Als de keuze gemaakt wordt om mensen te mobiliseren, moet er een sterke mate van herkenbare identificatie zijn voor buitenstaanders om zich bij een groep aan te sluiten. Niet iedereen zal zich hiertoe geroepen voelen.

Eerder noemde ik al dat sociale bewegingen soms een alternatief willen zijn voor de bestaande politiek. Hierin schuilt het tweede dilemma. Hiërarchie en autoriteit zijn vaak besmette termen binnen de sociale beweging, maar in de dagelijkse praktijk is enige mate van leiderschap toch vaak noodzakelijk. Daarom wordt er geëxperimenteerd met roulerend

leiderschap, waarbij leiders geen leiders genoemd worden, maar afgevaardigden. Dit is een veel neutralere term.

Het laatste dilemma omvat het spanningsveld tussen het behalen van resultaten in de buitenwereld of op het intern behalen ervan. Het intern behalen van resultaten is gericht op het veranderen van mensen. Beiden hebben een functie in de organisatie van de beweging. De meer op het externe gerichte beweging richt bijvoorbeeld een buurtcentrum op en is bezig met een handtekeningenactie tegen het uitzetbeleid van een minister. Deze beweging is eerder geneigd de samenwerking met de geïnstitutionaliseerde politiek te zoeken. De meer intern gerichte organisatie heeft als functie om de eigen leden (en andere geïnteresseerden) op de hoogte te houden van het interne nieuws door de uitgave van kranten/tijdschriften, het organiseren van bijeenkomsten en/of het geven van educatie. Deze vorm van organisatie is sterk gericht op de verandering van binnenuit, dat wil zeggen op een mentaliteitsverandering.

Naast de drie dilemma's onderscheiden Della Porta en Diani (2006) drie typen organisaties van sociale bewegingen.

Professional Movement Organizations. Deze organisaties zijn hiërarchisch georganiseerd, ondernemend wat betreft zelfbenoemde representatiepolitiek die ontstaat vanuit een besef/onvrede dat er dingen moeten veranderen (bijvoorbeeld het daklozenprobleem). Het voordeel van deze vorm van organisatie is dat ze relatief veel gedaan krijgen omdat ze via de institutionele weg te werk gaan. Het gevaar is echter dat de sociale beweging afhankelijk wordt van de overheidsinstituties, omdat diezelfde overheid mede het beleid kan gaan bepalen, bijvoorbeeld door het geven van een subsidie en hieraan voorwaarden te verbinden.

Mass Protest Organizations (participatory movement organization. Zo'n organisatie was meestal een oorspronkelijke tegenstander van gestructureerd organiseren, maar kon niet lang op die ongestructureerde basis voortbestaan. Dit type organisatie is daarom nu formeel en gestructureerd georganiseerd met een vaste leider en afgevaardigden. De groene partijen zijn hiervan een voorbeeld.

Grassroots Organizations (participatory movement organization). Dit type organisatie is sterk gericht op participatie, maar is niet formeel gestructureerd. De organisatie beschikt over weinig middelen en is voornamelijk ideologisch gestoeld. Het wordt ook wel een 'intermittent organisation' genoemd, waarmee bedoeld wordt dat de organisatie voornamelijk van zich laat horen elke keer dat het onderwerp, waar zij zich omheen hebben georganiseerd, op de politieke agenda staat.

Wanneer ik de indeling van Saskia Poldervaart leg naast die van Della Porta & Diani, is met name wat Poldervaart als NGO strategie ziet binnen de beweging, herkenbaar als de

professional movement organization. De socialisten behoren tot de *mass-protest organization* en de doe-het zelvers vallen onder de *grassroots organizations*.

AGB en Postmoderniteit

In het postmoderne denken wordt uitgegaan van het constructivistische denken. Zoals ik, via Eschle, al eerder aangaf, helpen theoretici door hun analyses van sociale bewegingen deze te construeren en geven zij betekenis aan die bewegingen.

De opmerking van Maiguashca over de discursieve praktijk is hierin van belang. Zij zegt dat het belangrijk is om je als onderzoeker te realiseren dat taal geen neutraal medium is en dat het praten over verschijnselen doorslaggevend is in het denken over en handelen binnen deze verschijnselen. (Maiguashca, 2005: 135). Het denken over taal als machtsinstrument is een postmoderne opvatting die door onder andere de Franse filosoof Michel Foucault gedetailleerd is uitgewerkt (zie inleiding).

Een tweede postmoderne benadering op de AGB wordt gegeven door Roger Burbach. Hij beschrijft het postmodernisme als een conditie die voornamelijk cultureel bepaald is en tastbaar is in allerlei segmenten in de samenleving. Het is gerelateerd aan massaconsumptie, de opkomst van media en informatietechnologie en voortdurende verandering. Het kan worden gekarakteriseerd als een periode van grote onzekerheid, waarbij alle tot dan toe aangehangen [academische] zekerheden zoals het positivisme en rationalisme op losse schroeven komen te staan (Burbach, 2001).

De ideeën van het postmodernisme sluiten goed aan bij de maatschappijkritische mens, want het vooruitgangsdenken en het sterke geloof in de rede en rationaliteit van de mens dat sinds de verlichting werd gepredikt, had diezelfde mens nu in een situatie gebracht waarin ongelijkheid en macht de boventoon voerden.

Burbach meent dat de politiek van de AGB terug te voeren is op de tegenbeweging die in de jaren zestig ontstond in Europa en de VS. Hoewel de tegenbeweging als naïef kan worden gezien, hadden ze volgens Burbach gelijk wat betreft de afwijzing van waarden en regels waaraan de politieke en economische systemen onderhevig zijn.

Deze waarden zijn afkomstig uit de westerse verlichtingsfilosofie noemt Burbach achterhaald, want: “an unintended effect of globalization is that we are becoming more aware of the divergent values, cultures and societies that exist on the planet, many of them non-Western and largely uninformed by the enlightenment.” (Burbach, 2001: 13).

Globalisering dwingt ons in dat opzicht om cultuurrelativistisch te denken in plaats van eurocentristisch (of westerncentristisch). Deze postmoderne inzichten zijn nieuw en geven een

nieuwe kijk op het westerse waardesysteem. Echter uit de activiteiten van dominante neoliberale instituties blijkt geen cultuurrelativistische benadering. Bijvoorbeeld de opvatting van democratie naar westers model, welke breed wordt uitgedragen als het alternatief voor landen met een gevallen dictatuur; of de nadruk op het neoliberale economische gedachtegoed.

Burbach denkt echter dat elitaire politieke instituties langzaam aan macht zullen gaan inboeten. Traditionele politieke ideologieën brokkelen langzaam af en worden ingehaald door protestbewegingen die zich organiseren rondom maatschappelijke kwesties zoals identiteit, ras, gender en religie. Politieke partijen worden steeds minder belangrijk, aangezien ze een instrument zijn van de elite (Burbach, 2001). Juist de traditionele, elitaire manier van politiek voeren wordt door de AGB verbannen.

Een ander belangrijk kenmerk is de wijze waarop de AGB zich manifesteert en dat postmodern genoemd kan worden. Dit is het weigeren de macht te grijpen en de bestaande middelen van politiek bedrijven te gebruiken. Het is een tegenkracht van onderaf die zich als een constante rebellie laat omschrijven die voortdurend de bestaande machtsverhoudingen bekritiseert en bevraagt (Burbach, 2001: 11).

Anders dan Poldervaart, maakt Burbach geen onderscheid tussen de verschillende strategieën binnen de AGB, maar beschrijft hij hen allen zoals Poldervaart de doe-het-zelvers zou omschrijven. Burbach praat over een nieuwe benadering van links, welke hij het postmoderne socialisme noemt. Het nieuwe links is bewust van veranderingen die samenhangen met globalisering, terwijl het oude, marxistische links betoogt dat er fundamenteel niks is veranderd, want kapitalisme is nog steeds hetzelfde en het kapitaal rouleert door toedoen van de Europese expansiedrift al eeuwen lang op een mondiale schaal.

§ 3.4 Voert de AGB een Nieuwe Politiek?

Een kernvraag over de AGB is in hoeverre er een nieuwe politiek gevoerd wordt. Eschle verwoordt:

> To what extend does this movement represent a ‘new politics’ and what kind of politics is this? Could it for example be described as a postmodern politics, a counter-hegemonic or perhaps a ‘politics of resistance’? (Eschle, 2005: 7).

Hierover bestaan verschillende visies. Binnen het denkveld van Internationale Betrekkingen (IB) wordt de status quo beschouwd als een continue krachtmeting tussen nationale staten,

waarbij machtsverhoudingen worden voorgesteld in termen van middelen [degene met de meeste middelen heeft doorgaans de meeste macht]. Om die macht wordt strijd gevoerd. In die zin zou de AGB binnen IB kunnen worden opgevat als een beweging die gericht is tegen de hegemoon. Het probleem is dat binnen IB voornamelijk nationale staten als politieke actor worden erkend. Hierdoor worden sociale bewegingen genegeerd. (Eschle, 2005: 33)

Deze benadering van het politieke domein is nogal nauw en niet sluitend wanneer er vanuit wordt gegaan dat sociale bewegingen eveneens volwaardige politieke actoren zijn.

Volgens Maiguashca is de politieke identiteit van de AGB niet fluïde en niet op te vatten in reactionaire termen zoals dat veelal gebeurt binnen het vakgebied IB. Dat wil zeggen dat de AGB wel een identiteit heeft in tegenstelling tot wat er door sommige IB theoretici wordt gesteld. Binnen het vakgebied van IB is het gebruikelijk om het proces van globalisering en *'de-territorialisation'* [het vervagen van plaatsgebondenheid] aan te dragen ter verklaring van politieke identiteit. Het probleem dat Maiguashca hiermee heeft is dat voorbeelden van sociale bewegingen hierin veelal ontbreken. De sociale bewegingen die zich baseren op een politieke identiteit, worden niet benoemd als actieve deelnemers, maar als een effect van globalisering. Dit is in haar ogen pertinent onjuist. De benadering van de term politieke identiteit dient te veranderen. Allereerst door grondig empirisch onderzoek te verrichten en te verhelderen over welke sociale bewegingen er wordt gesproken in termen van politieke identiteit en deze te verklaren binnen een ruime context. Daarnaast is een heldere beschrijving nodig van wat er onder politieke identiteit wordt verstaan. Maiguashca:

> Political identity needs to be understood as the outgrowth of a process of identification which asserts solidarity with one collective and antagonism towards, or resistance against, another. It is born out of conflict and contestation and is therefore less about who we are, in an ontological sense, than about what we are for. (Maiguashca, 2005: 134).

Maiguashca beweert dat het begrip politieke identiteit onder invloed van de AGB een nieuwe betekenis heeft gekregen, namelijk dat identiteit wordt bepaald door waar men naar streeft. Het vindt niet langer plaats op basis van sociale scheidslijnen als klasse, etniciteit en gender. Dat wat iemand wil zijn, is bepalender voor diens politieke identiteit, dan wat iemand daadwerkelijk is.

Het begrip politieke identiteit is door de AGB vernieuwd. Men kan zich natuurlijk wel afvragen in hoeverre de oude scheidslijnen helemaal zijn verdwenen en daarom de vraag

stellen hoe reëel het is om geen rekening te houden met deze oude scheidslijnen, terwijl deze nog wel wezenlijk bestaan.

De vraag of de AGB een nieuwe politiek voert is niet zo eenduidig te beantwoorden. Wat betreft de term politieke identiteit geven zij hieraan een nieuwe definitie, maar of dit ook betekent dat ze er een nieuwe invulling aan politiek wordt gegeven, daarover zijn niet alle theoretici het eens. Door sommigen van deze theoretici wordt de politiek van de AGB als een voortzetting van het oude links gezien. Hiermee wordt de linkse beweging bedoeld die vanaf eind jaren zestig in Europa en de VS opkwam.

Eschle (2005) benadrukt de tweeledigheid van de AGB. Enerzijds probeert de AGB een tegenwicht te bieden tegen elitaire, economische herstructureringen die gebaseerd zijn op de belangen van grote ondernemingen. Anderzijds is de AGB een beweging die zijn eigen plaats veilig kan stellen door globalisering en hierbij gebruik maakt van de informatietechnologie zoals internet en de media om zich te organiseren en te profileren (Eschle, 2005: 25, 31). Eschle gebruikt echter de term anti-globaliseringsbeweging, welke impliceert dat de AGB tegen globalisering zou zijn.

Voorts benadrukt Eschle dat de AGB geen politiek van traditioneel verzet voert, maar zich meer richt op postmoderne manieren van politiek verzet (ibid: 32). Dit postmoderne verzet zou zijn wortels vinden in de tegenbeweging van de jaren zestig.

Burbach (2001) is niet de enige die parallellen ziet tussen de AGB en de tegenbeweging van de jaren zestig en praat over een oud en een nieuw links. Stuart Hall (1999) ziet een overeenkomst in identiteit en de verandering van identiteit vanaf eind jaren zestig. Hij heeft het over de pluralisatie van het sociale leven. Dit houdt in dat er vanaf eind jaren zestig een grotere diversiteit in identiteiten en posities mogelijk wordt voor individuen. De mogelijkheid om meerdere identiteiten aan te nemen groeit en deze identiteiten overlappen elkaar.

Dit is een van de kenmerken van de nieuwe tijd. Als keerpunt voor het begin van de nieuwe tijd, wijst hij het jaar 1968 aan, het keerpunt van het collectieve subject naar het individuele subject. Hiermee bedoelt hij dat het individu niet meer zo hevig als vroeger, is onderworpen aan een overkoepelende identiteit zoals klasse of etniciteit, maar veel meer op zichzelf is komen te staan. Deze conceptuele verandering levert een probleem op voor ‘links’, zo zegt Hall, omdat links een vertoog voert dat steunt op “objectieve tegenstellingen, onpersoonlijke structuren en processen die achter onze rug werkzaam zijn” (Hall, 1991:141).

De nieuwe tijd heeft veel veranderd, maar het oude links is blijven hangen in oude vertogen zoals Marx’ klassenleer, waarin de sociaal-economische positie het politieke standpunt

bepaalt. In de nieuwe tijd is dit weggevaagd (er zijn immers meerdere identiteiten mogelijk) en daarmee de conceptuele grip die links dacht te hebben op de maatschappij.
De nieuwe wereld is een materiële wereld, waarin identiteit en identificatie voor een groot deel geschiedt door het letterlijke materialiseren hiervan. Dit komt overeen met Maigushca (2005) die politieke identiteit op dezelfde manier benadert. Hall zegt:

> Een politiek die dat moment van identiteit en identificatie verwaarloost – zonder het natuurlijk te zien als iets permanents, vaststaands of essentieels – zal niet in staat zijn een leidende rol te spelen in de nieuwe tijden. (1991: 152)

De transformatie van het object naar het subject, refereert naar een overgang waarbij de van oorsprong feministische leuze: 'het persoonlijke is politiek' centraal is komen te staan. Dit gebeurt onder invloed van de acceptatie van het hebben van meerdere identiteiten en dus ook verschuivingen van waarheden die mensen kunnen aannemen.
Saskia Poldervaart (2005a) schrijft ook over de feministische beweging die zij rekent tot de Do-it-yourself strategie (DIY). Bij de DIY ziet Poldervaart een overlap in denkwijzen die afkomstig zijn uit de feministische beweging in de jaren zeventig. Poldervaart ziet de stroming van DIY als representant van de feministische leuze 'het persoonlijke is politiek'. Namelijk verandering komt van onderaf en begint bij mensen zelf. Daarnaast wordt er gestreefd naar meerdere identiteiten, waardoor representatiepolitiek en hiërarchie uitblijven en gaat het vooral om persoonlijke verandering.

> Bij DIY gaat het erom dat je zelf je (alternatieve) leven vorm kunt geven en dat iedereen dat kan doen, onafhankelijk van sociale en politieke instituties. (…)Een belangrijk aspect van DIY is dat het onderscheid tussen actie en het dagelijkse leven, tussen openbaar en privé, tussen het politieke en het sociale wordt afgewezen. (Poldervaart, 2005b: 63).

Toch zou Poldervaart, in tegenstelling tot wat Hall en ook de activisten van de DIY stroming zelf beweren, dit geen 'nieuwe tijd' noemen en dus ook niet een nieuwe strategie van politiek bedrijven. Zij laat zien dat er altijd utopisch geïnspireerde groepen waren, zo ver als de geschiedenis terug gaat, die hun bestaan vormden rondom waarden als gelijkheid en solidariteit en dit toepasten in het dagelijks leven.
Foucault anderszijds, beweert dat discoursen nooit terug te vinden zijn in de geschiedenis. Hij gaat ervan uit dat elke periode op zichzelf staat en andere discoursen inbrengt die nieuwe

vormen van kennis, objecten en subjecten en kennispraktijken produceren. Discoursen zijn een uitdrukking van politiek denken/handelen, dus vanuit dit gezichtsveld produceert de AGB een op zichzelfstaand, nieuw discours, wat niet terug te vinden is in de geschiedenis. (Hall, 1998)

Dus voert de AGB een nieuwe politiek? Deels wel, deels niet. Vanuit de opvatting vanuit de AGB zelf wel en deze is doorslaggevend binnen de zelfbenadering van de AGB die in deze scriptie gehanteerd wordt. Veel theoretici maken echter aannemelijk dat de AGB doorgaat waar het oude links is opgehouden. Veel van de denkbeelden en wijzen van politiek voeren, komen namelijk overeen met de denkbeelden die in de jaren zestig en zeventig al gepredikt werden. 'Het persoonlijke is politiek' vanuit de feministische activisten bijvoorbeeld, is door te voeren naar de zienswijze van de DIY strategie binnen de AGB. Ook het creëren van nieuwe politieke identiteiten, werd door oude linkse activisten al geprobeerd. Toch is de politiek die de AGB inzet ook in zijn eigen context te benaderen en hierin heeft Foucault gelijk wanneer hij zegt dat de geschiedenis zich nooit herhaalt in discours. De AGB voert een eigen discours dat gericht is tegen neoliberale politiek en inzet voor een andere, menselijker wereld. Dit discours als zodanig heeft zich niet eerder gemanifesteerd en is dus nieuw. Ook het omvangrijke mondiale karakter van de beweging kan worden opgevat als een niche. Niet eerder in de geschiedenis heeft zich een solidariteitsnetwerk gemanifesteerd , bestaande uit zoveel organisaties die zich allemaal deel voelen van dezelfde wereldwijde beweging.

§ 3.5 Conclusie

De AGB wordt de eerste postmoderne beweging genoemd. Dit komt voornamelijk tot uitdrukking in hun kritische opstelling naar de status quo. Door middel van het breken met (oude) structuren als leiderschap en vaststaande identiteiten en oude denkbeelden, streven zij naar een nieuwe werkelijkheid.

Deze werkelijkheid wordt gedefinieerd door het democratiseren van welvaart en macht, zodat er een betere balans ontstaat tussen arm en rijk en tussen macht en machteloos. De toegankelijkheid en de wereldwijde verbondenheid door globalisering is een gegeven dat zij aanwenden om zich te organiseren.

Doordat de beweging zich niet hiërarchisch organiseert, is het lastig om te spreken van één beweging, omdat zij niet met één mond spreekt. Toch kan wel degelijk gesproken worden over één beweging, omdat dit zowel door activisten als door theoretici zo wordt opgevat en op deze wijze de beweging wordt gedefinieerd.

De vraag of de AGB een nieuwe politiek voert kan op twee manieren benaderd worden.

Namelijk binnen de context van globalisering en binnen een historische context.

Het wereldwijde karakter van de beweging, maakt het een verschijnsel dat in grote mate samenhangt met de toegenomen verbondenheid wereldwijd. De politiek van solidariteit en het utopische karakter dat de beweging uitstraalt is echter van alle tijden en vindt zijn wortels voor een groot deel in het linkse gedachtegoed van de jaren zestig en zeventig. Zo is het herdefiniëren van politieke identiteit die niet volgens oude sociale scheidslijnen verloopt, zoals bijvoorbeeld klasse, gender en etniciteit, geen nieuw begrip. Vanaf de jaren zeventig wordt dit verschijnsel door theoretici al waargenomen. Dit 'nieuwe' identiteitsbegrip wordt door de AGB overgenomen. Politieke identiteit wordt binnen de AGB gedefinieerd als waar men naar streeft en niet naar wat men is.

Ondanks het feit dat de politiek van de AGB zich niet als geheel nieuw laat omschrijven, moet toch worden opgemerkt dat het karakter van de beweging uniek is. Het eigen politieke discours dat de beweging voert, kan worden gezien in zijn eigen context en is in de geschiedenis niet eerder vertoond. Maar het is vooral de wens en de activiteiten van de beweging om een geheel nieuwe politiek te voeren. Gezien vanuit de beweging hebben zij absoluut een nieuwe, unieke politieke weg ingeslagen. En vanuit de zelfbenadering van Manuel Castells is dat dus ook wat ze doen.

Hoofdstuk 4 Migratie & Gender binnen de AGB

De Feministische Anarchistische Madammen (FAM) schreven in 2004 een artikel waarin de AGB bekritiseerd wordt vanwege een tekort aan aandacht voor genderspecifieke onderwerpen als armoede en migratie.

In het nu volgende hoofdstuk wordt bekeken in hoeverre gender gekoppeld wordt aan migratie door migratieorganisaties die behoren tot de AGB. Allereerst worden vier migratieorganisaties besproken en daarna tevens enkele organisaties waarvan ik één of meer activisten heb geïnterviewd. Katrin McGauran is voor deze scriptie ook geïnterviewd. Zij is betrokken bij verschillende migratie-initiatieven waaronder o.a. het ESF en het Landelijk Migratieoverleg, een overkoepelend netwerk van meerdere Nederlandse migratieorganisaties. Haar interview is wel opgenomen in een bijlage, maar wordt niet opgenomen in het onderzoek, omdat zij geen migratieorganisatie vertegenwoordigt. Daarnaast gelooft zij niet in het bestaan van de AGB als één beweging.

§ 4.0 Gender binnen de AGB

De FAM (2004) schrijven dat migratie gezien kan worden als één van de meest centrale andersglobaliseringthema's. De argumentatie die zij hiervoor geven is als volgt:

> Zowel globaal denken als lokale ervaringen drukken ons met de neus op het feit dat mensen zich door economische en culturele processen steeds meer uit dwang, uit noodzaak of vrijwillig over deze aardbol zullen verplaatsen. De zoektocht van deze mensen naar veiligheid, overleving of geluk kunnen wij niet anders omschrijven dan als een recht van elke op deze wereldbol geworpen sterveling. (FAM, 2004: 15)

Zelden echter wordt het migratiethema door de AGB door een genderbril bekeken. Dit is wel belangrijk, omdat gender volgens de FAM door overheden alleen wordt ingezet wanneer het hen goed uitkomt. Zij schrijven:

> Een zelfde wansmakelijke benadering moet door andersglobalisten ten alle kosten vermeden worden door op een consequente en doordachte manier permanent aandacht voor genderdimensies te hebben en wel zo dat ze bevrijdend werken voor de mensen over wie het gaat. (FAM, 2004: 17)

De FAM wijten het gebrek aan aandacht voor gender binnen de AGB aan de zelforganisatie van de feministische beweging, die van oudsher vrouwenthema's, maar inmiddels ook genderthema's onder de aandacht brengt. De logica van het centraal stellen van

vrouwenthema's, ligt volgens hen in het feit dat het feminisme als typische sociale beweging opkomt voor diegenen die het onderspit delven. In feite komen vrouwen als groep dus op voor een betere conditie voor zichzelf. Dat mannen hierbij aan de zijlijn blijven staan, is voorts toe te schrijven aan het feit dat zij meer te verliezen hebben dan te winnen. De FAM denken tevens dat gender binnen mannengroepen niet als relevant genoeg wordt beschouwd om er intensief mee bezig te zijn.

In de nu volgende paragrafen worden een aantal migratieorganisaties, die behoren tot de AGB, bekeken op hun specifieke aandacht voor gender binnen het thema migratie. Op basis van alle hierna te noemen artikelen/activiteiten van de verschillende migratieorganisaties, zullen deze organisaties worden geanalyseerd door middel van de volgende vragen:

1) Is gender een aandachtsveld voor de organisatie. In welke context?
2) Hoe wordt gender opgevat en gepresenteerd?
   Wordt het gendervraagstuk van binnenuit benaderd, d.w.z. krijgen onderlinge sekseverhoudingen binnen de eigen organisatie aandacht, of voornamelijk als een aangelegenheid die zich buiten de eigen organisatie afspeelt? Is deze aandacht vooral gericht op vrouwen of is er ook aandacht voor de betrokkenheid van mannen bij het gendervraagstuk?
3) Welke activiteiten worden er ondernomen ten behoeve van man-vrouwverhoudingen. Zowel extern, dus buiten de organisatie als intern, binnen de organisatie. Zijn de activiteiten vooral gericht op vrouwen of is er ook aandacht voor mannen?
4) Wordt gender gekoppeld aan migratie? Zo ja, hoe?
5) Wordt er een tekort aan genderaandacht binnen de AGB ervaren? Zo ja, welke alternatieven worden aangereikt ter verbetering hiervan?

De antwoorden op deze vragen geven een beeld hoe gender en migratie zich tot elkaar verhouden in praktische en theoretische zin binnen de migratiegroepen. Binnen de vragen is ook onderscheid gemaakt in aandacht voor gender binnen en buiten de organisatie. Deze vraag laat zien in hoeverre de migratieorganisaties oog hebben voor genderverhoudingen binnen de eigen organisatie, danwel ook/alleen gericht is op het verbeteren van genderverhoudingen buiten de organisatie. Het laat tevens zien hoe de term gender wordt opgevat. Zoals eerder is genoemd wordt gender vaak opgevat als een term die alleen op vrouwen van toepassing is.

Achtereenvolgend worden de volgende organisaties geanalyseerd, onder de titel van de paragraaf wordt de storyline van de betreffende organisatie genoemd. Storylines zijn de interpretaties van de werkelijkheid zoals de activisten die zien en waarmee ze anderen proberen te overtuigen. De analyse gebeurt op basis van verzameld materiaal dat is verkregen via de website van de organisatie of op basis van interviewmateriaal. De interviews zijn als bijlage opgenomen aan het einde van deze scriptie (zie verder bijlage 4, 5 en 6). Voor de bestudeerde artikelen verwijs ik graag door naar de bibliografie.

- Autonoom Centrum
- No Border
- Het aanstaande European Social Forum (ESF) & World Social Forum
- Anarchistische Anti-deportatiegroep Utrecht (AAGU) (interview)
- All Included (interview)

§ 4.1 Autonoom Centrum (AC)

"Een menselijke wereld voor allen staat voorop, tegenover de economische wereld van een kleine groep. De wereld moet als één gezien worden."

Het AC was een expertisecentrum op het gebied van migratie, tot het in 2004 werd opgeheven. Het Autonoom Centrum bestond 14 jaar. De redenen voor de opheffing zijn te lezen op de website (www. http://www.xs4all.nl/~ac/info/index.html)
van het AC: "Het AC is al een tijd niet meer wat het geweest is. We vinden onszelf inmiddels teveel een geïnstitutionaliseerd kantoor met een aantal individuele deskundigen met name op het terrein van migratie, specifiek op grensgevangenissen en deportatie. En niet meer het bruisende kollektief van weleer. Uiteraard worden we op die expertise aangesproken door een bredere kring van activisten, wetenschappers, journalisten, andere deskundigen. Echter, deskundigheid is slechts tot op zekere hoogte zinnig, juist waar de broodnodige politieke voedingsbodem ontbreekt waarbinnen die kennis functioneel is. Het ontbreekt ons inziens in dit verrechtsende neoliberale, zelfgenoegzame klimaat waar de 'zogenaamde vrije markt' mensen domineert en wereldwijd dicteert, aan alternatieven. Terwijl de globaliseringsbeweging een belangrijke impuls is geweest voor nieuw activisme, zie je in Nederland nauwelijks verfrissende ideeën en initiatieven die een tegenbeweging doen ontstaan. Een AC zou juist daarin een rol moeten spelen, maar dat lukt het huidige AC dus ook niet, wij hobbelen net zo hard achter de feiten aan en vissen achter het net. Het AC houdt zichzelf in stand terwijl we zien dat er iets anders noodzakelijk is. In de geglobaliseerde

wereld laten bedrijven en kapitaal zich door geen grens meer beperken. Kennis en macht concentreert zich steeds meer tot enkelen. Er zijn geen nieuwe democratische structuren ontstaan die zich hier tegenover stellen. Nationale politieke partijen, vakbonden en ook veel actiegroepen voeren een verloren strijd of gaan vrijwillig dan wel gedwongen mee in door de 'vrije markt' gedicteerde regels."

Migratie en Gender op de website van het Autonoom Centrum

In het archief op de website van het AC staan zowel eigen teksten als teksten van derden, die passen binnen het denkkader van het AC. Met behulp van zoektermen als 'gender+migratie', 'vrouwelijke migranten' en deze in het in het Engels vind ik uiteindelijk 148 artikelen die gerelateerd zijn aan migratie. Vier hiervan besteden aandacht aan het genderaspect binnen migratie.

1) Autonoom Centrum (1999) *'Grenzen aan hulpverlening'*.
2) Autonoom Centrum (2000), *'Illegalized migrants in The Netherlands'*
3) Autonoom Centrum (1995), *'How's about the borderland'*
4) Thomas Spijkerboer (2000), *'Europees migratierecht na Dover'*

Tot slot is er op de website nog een artikel te vinden dat gaat over de aandacht voor gender binnen de AGB. Dit artikel heeft echter niet direct met migratie te maken, maar gaat over het gebrek aan aandacht voor patriarchale verhoudingen vanuit de AGB.

5) Spingvloed (2001) *'De strijd voor de vrijheid'*

1) *Is gender een aandachtsveld voor het Autonoom Centrum. In welke context?*

Migratie wordt in vier artikelen gekoppeld aan de feminisering ervan, of aan de implicaties waar specifiek vrouwelijke migranten mee te maken hebben. Het is duidelijk dat migratie in alle artikelen wordt opgevat als een gebied waarin meer mannen verkeren. Omdat het AC zich voornamelijk richt op de Nederlandse situatie waar meer mannelijke dan vrouwelijke migranten zijn, is dit enigszins te verklaren. Van de vier artikelen zijn er drie geschreven door het AC en één door een hoogleraar migratierecht [Thomas Spijkerboer]. Eén ander artikel geeft aandacht aan gender binnen de AGB en bekritiseert de weinige aandacht die patriarchale onderdrukking krijgt binnen de AGB.

2) *Hoe wordt gender opgevat en gepresenteerd?*

In artikel 1 wordt onder andere de moeilijke relatie tussen niet-westerse mannen en westerse vrouwen besproken. De context is de opheffing van het informatieloket 'No Pepers' voor illegale immigranten. De opheffing zou enerzijds te danken zijn geweest aan de dominante, mannelijke sfeer die vrouwelijke illegalen zou afschrikken. Hierdoor zou No Pepers aan haar doel voorbij gaan en niet voor iedereen toegankelijk zijn. Anderzijds was een "bijkomend probleem het gedrag van mannen ten aanzien van (witte) vrouwen." (AC, 1999). Deze zouden regelmatig zijn lastig gevallen met huwelijksaanzoeken of vragen over hun huwelijkse staat. Het AC merkt op dat zowel de vrijwilligers als het AC hierop niet altijd adequaat gereageerd hebben.

Binnen artikel 2 wordt gesproken over de term 'gender'. Het artikel richt zich op onderzoek dat is uitgevoerd door de Universiteit van Utrecht en Rotterdam. Het onderzoek is alleen gericht op illegale mannelijke migranten. Waarom het alleen op mannen is gericht, wordt niet gezegd. Sterker nog het AC neemt in het artikel aan dat de positie van illegale vrouwelijke migranten een moeilijkere positie is dan die van illegale mannelijke migranten. De reden die het AC hiervoor geeft is dat er in het Nederlands asielbeleid geen gender specifieke benadering geldt. Vrouwen worden gezien als meemigrerende partner en hebben daardoor een weinig autonome positie. De partnergerelateerde verblijfvergunning is een struikelblok voor vrouwen wanneer wordt besloten tot een scheiding. Kansen op de arbeidsmarkt zijn vaak klein en bovendien komen ze niet in aanmerking voor een zelfstandige verblijfsvergunning wanneer ze niet in een aangesloten periode van zes jaar bijna fulltime gewerkt hebben.

De geïsoleerde, en slechte juridische positie van illegale vrouwelijke migranten wordt in het artikel benadrukt. Ook worden de arbeidssectoren waar illegale vrouwen vaak werken genoemd. Naast schoonmaken, thuiswerk en babyoppas is dat de prostitutie. Het AC spreekt in dit verband van de mensenhandel en de wijze waarop dit door politie en justitie wordt aangepakt. De vrouwen die illegaal in de prostitutie werken, worden vaak zonder gehoord te worden, teruggestuurd naar waar ze vandaan komen. De buitensluiting van mensen op deze wijze heeft volgens het AC geleid tot meer verzet vanuit solidariteitsgroepen en zelforganisaties van migranten.

In artikel 3 wordt weergegeven hoe westerse overheden een onderscheid maken in 'vrijwillige' migratie die gericht is op het verbeteren van de levensomstandigheden. Het onderscheid daarbinnen vindt het AC niet zinnig, omdat elke vorm van migratie gericht is op het verbeteren van de levensomstandigheden. Het voorbeeld wordt gegeven dat er vrouwen zijn die vrijwillige de keuze maken om in de prostitutie te werken en die hierdoor in staat zijn

om hun familie in het thuisland te onderhouden. Deze vrouwen maken een vrijwillige keuze. Al lijkt deze keuze een verslechtering in plaats van een verbetering voor buitenstaanders.
Artikel 4 geeft aandacht aan de positie van allochtone vrouwen met een afhankelijke verblijfsstatus en het Nederlandse vreemdelingenbeleid als anti-emancipatoir. Spijkerboer geeft aan dat de afhankelijke verblijfstitel van partners van werkende migranten [vooral vrouwen] een dermate afhankelijke positie hebben dat hun persoonlijke vrijheid hierbij in het geding komt. Spijkerboer suggereert de scheefheid van deze praktijk in relatie tot het publieke debat, waarin de indruk wordt gewekt dat er juist bij allochtone vrouwen heel wat te emanciperen valt.

3) *Welke activiteiten worden er ondernomen ten behoeve van man-vrouwverhoudingen?*

Er is geen directe actie verbonden aan man-vrouwverhoudingen binnen of buiten het Autonoom Centrum.

4) *Wordt gender gekoppeld aan migratie? Zo ja, hoe?*

Ja, gender wordt gekoppeld aan migratie. De 'bottomline' is dat vrouwelijke migranten een moeilijkere positie hebben dan mannelijke migranten. Ook vrouwen maken net als mannen vrijwillig de keuze om hun leven te verbeteren al lijkt dit voor buitenstaanders een verslechtering van haar situatie. De positie van vrouwen die in het kader van gezinshereniging naar Nederland komen, krijgt volop aandacht in zowel artikel 2 als 4. Hierin wordt gewezen op de geïsoleerde positie waarin vrouwen terecht kunnen komen wanneer zij een afhankelijke verblijfsstatus hebben. Vrouwen hebben op die manier weinig persoonlijke vrijheid en dit werkt als een rem op emancipatie van die groep vrouwen. De vrouw als volgende migrant zal door o.a. haar niet autonome verblijfstatus makkelijker dan een man in een isolement vervallen. Nationale wet- en regelgeving rondom migratie zijn niet gericht op het welbevinden van vrouwen.

5) *Wordt er een tekort aan genderaandacht binnen de AGB ervaren? Zo ja, welke alternatieven worden aangereikt ter verbetering hiervan?*

Het enige artikel dat hier aandacht aan geeft is het vijfde artikel en is niet geschreven door het AC, maar door Springvloed. In dit artikel wordt gezegd dat de AGB zich voornamelijk richt op de onderdrukking vanuit het economische neoliberalisme, terwijl patriarchale verhoudingen evenzoveel aandacht zouden moeten krijgen. "Een coherente visie op de

maatschappij zou op zijn minst ook tegen het patriarchaat gericht moeten zijn", meent de schrijver. Want het patriarchaat is een maatschappijvorm die is gebaseerd op de macht van mannen over vrouwen. Springvloed (2001) zegt:

> Die machts- en geweldsverhouding gaat samen met een ideologie waarin het veronderstelde 'mannelijke/geestelijke' boven het veronderstelde 'vrouwelijke/natuurlijke' zou staan. Alles en iedereen die in verband wordt gebracht met de 'vrouwelijke/natuurlijke' sfeer belandt daardoor onderaan de maatschappelijke ladder en zal bloot staan aan onderdrukking, uitbuiting en vernietiging: vrouwen, zwarten, armen, homo's, kinderen, gehandicapten, gekken, dieren en de natuur zelf. Ze worden allemaal makkelijk tot 'natuurlijk' object gemaakt, waarop allerlei ingrepen zonder meer gerechtvaardigd zouden zijn.

De strijd vanuit de AGB zou zich moeten richten op elke vorm van onderdrukking.
Het AC zelf doet geen aanbevelingen hoe gender een centrale rol zou kunnen spelen in debatten, discussies en/ of activiteiten.

§ 4.2 No Border Netwerk

"Fight the monster! Against Border Regime: Transnationalization now!"

Het No-border netwerk is een internationaal netwerk gericht op migratie en heeft een campagneachtige structuur, dat wil zeggen dat zij geen overkoepelende organisatie zijn voor internationale migratieorganisaties, maar dat zij elk initiatief dat te maken heeft met migratie, mensenrechten en acties die hierop zijn gericht, via hun website bekend maken. No-border is in dat opzicht een informatievoorziening. Eerder werden er vanuit No-border internationale bijeenkomsten georganiseerd voor migratieorganisaties. Deze bijeenkomsten werden uiteindelijk beëindigd omdat bleek dat de groepen zich meer nationaal dan internationaal oriënteerden op migratievraagstukken. No-border voert echter nog steeds een anti- Europees migratiebeleid, waarbij bijvoorbeeld Frontex wordt aangevallen. Frontex is een Europees orgaan dat dient voor het uitvoeren van beleid ter voorkoming van illegale immigratie in de Europese Unie. Hierbij is wel sprake van gezamenlijke actie over grenzen heen. Ook organiseert No border 'bordercamps'. Dat is een initiatief waarbij activisten hun kampement opslaan ter [mentale] ondersteuning van migranten, op een plek waar doorgaans veel migranten komen: bij grenzen [zoals vliegvelden, grensovergangen e.d.]. Daarnaast grijpen activisten deze 'bordercamps' aan om discussie te voeren over migratievraagstukken, over de

identiteit van migratieorganisaties en om nieuwe plannen te bedenken voor volgende acties. (bron: www.noborder.org)

Gender en migratie op de website van No Border

Op de website van No Border staan voornamelijk verslagen van zogenaamde 'bordercamps'. Hierin wordt verslag gedaan van de actie, de reacties die erop volgden van omstanders en de eventuele discussies die zijn gevoerd tussen de activisten onderling.

Naast dit archief geeft No Border een digitale transnationale nieuwsbrief uit: *Crossing Borders*. Het vijftal edities van *Crossing Borders* is vertaald in tien talen, de overigen in tenminste zes.

De laatste editie (februari 2008) van *Crossing Borders* gaat over migrerende vrouwen en heet: 'Vrouwen in beweging'. Hierin wordt aangekaart dat vrouwen sleutelfiguren zijn in globaliserende bewegingen. Vanuit een vrouwelijk perspectief naar migratie kijken geeft een perspectief op de geseksualiseerde en geracialiseerde arbeidsverhoudingen, meent No Border.

Er worden drie bronnen van de website gebruikt die aandacht geven aan gender.

1) No Border (2003) *'Out of control. For global freedom of movement. Let's attack capitalist logic and racist exclusion'*. Report on 6th antiracist no-bordercamp Köln 31/07-10/08 2003.
2) No Border (2001) *'Evaluation paper by the Leipzig Bordercamp Group'* Bordercamp 2001. Digitaal te verkrijgen via: www.noborder.org
3) Vrouwen in beweging No Border (2008) 'Vrouwen in beweging' In: *Crossing Borders, movements and struggles of migration.* Transnational newsletter, 5th issue, February 2008.

1) *Is gender een aandachtsveld voor de organisatie. In welke context?*

Ja. In deze drie artikelen wordt aandacht besteedt aan gender. In heel verschillende contexten. Artikel 1 is gericht op de doelen van het No-border netwerk en geeft aan dat zij ook aandacht willen hebben voor het genderaspect binnen migratie:

> Patriarchal relations organize the living and working conditions of women and men differently and often structure them hierarchically all over the world. This is not to say that women are always worse off than men when it comes to flight and migration. For many women, flight and migration work to increase their autonomy, self-confidence and self-assertion. (No border, 2003:2)

Artikel 2 gaat over een seksisme- en rascismedebat binnen het No-bordernetwerk. Dit debat werd gehouden tijdens een No Border kamp in Leipzig en vond plaats op aanvraag van een groep migranten om meer inzicht te krijgen in de Noord-Amerikaans/Europese seksismediscussie. No border betreurt het dat bijna geen van de Duitse deelnemers bij dit debat was.

> Those few who remained at the final plenum until the morning hours, discussing sexism and sexist behaviour which are clear to German antiracists and which are the basis of any discussion among us, are not clear at all to (most of the) refugees. To our eyes it is a shining example of the lack of exchange of fundamental definitions and of the misunderstandings resulting from this which sabotage any further discussion. (No Border, 2001: 1)

Artikel 3, wat een editie van *Crossing Borders* is, besteedt aandacht aan globalisering, gender en migratie.

2) *Hoe wordt gender opgevat en gepresenteerd?*

Man-vrouwverhoudingen worden vooral teruggevonden in analyses die samenhangen met migratie en de kapitalistische wereldmarkt. De man- vrouwverhoudingen binnen No Border, komen niet ter sprake. Ook probeerde de organisatie van No Border tijdens een bordercamp een discussie over seksisme te starten voor zowel activisten als migranten, omdat hier zogezegd te weinig kennis over zou zijn bij migranten. Niet onbelangrijk hierin is dat het verzoek voor dit debat van de migranten zelf kwam. Anders zou de indruk kunnen ontstaan dat de migranten een lesje moet worden geleerd door de activisten, die het overigens ‘en masse’ af lieten weten bij deze seksismediscussie.

3) *Welke activiteiten worden er ondernomen ten behoeve van man-vrouwverhoudingen?*

De discussie rondom seksisme laat zien dat er pogingen worden gedaan om inzicht bij migranten te laten ontstaan over de discussie rondom gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Behalve dat deze activiteit wellicht nodig is voor het onderlinge begrip tussen migranten en activisten, is het opvallend dat het artikel vermeldt dat er nauwelijks activistische deelnemers waren om mee te discussiëren. De indruk die hiermee wordt gewekt is dat deze discussie/probleem onder activisten eigenlijk niet leeft.

4) *Wordt gender gekoppeld aan migratie? Zo ja, hoe?*

Ja, zowel in artikel 1 als 3 wordt deze relatie gelegd. Door het kapitalistische wereldsysteem en arbeidsmigratie aan elkaar te koppelen, wordt hierbinnen over gender gesproken. Artikel 1 heeft het in de marge over vrouwelijke migratie en merkt op dat vrouwelijk migranten niet altijd slechter af zijn, maar dat hun autonomie en zelfhandhaving bij migratie gebaat kunnen zijn. Artikel 3 laat een heel andere kant zien. Door gender en arbeidsmigratie te koppelen, geeft het artikel een inzicht in de kwetsbare positie van eigenlijk alle migranten. Vrouwelijke migrantenarbeiders die andere migrantenarbeiders van hun arbeidsplek verstoten vanwege hun lagere kostprijs. Hierbij hebben de bazen in hun achterhoofd het idee dat vrouwen minder snel klagen, omdat ze thuis monden te voeden hebben en dus blij zijn met elke cent die ze verdienen. Ook wordt gesproken over de deceptie waarin veel vrouwen terecht komen nadat ze de westerse wereld betreden in de hoop op een beter leven, waarin slecht betaalde arbeid en bestaansonzekerheid hen ten deel valt. No Border heeft het over de zorg- en dienstenmarkt die over de ruggen van vrouwelijke arbeidsmigranten mogelijk wordt gemaakt. No border beschuldigt autochtone vrouwen ervan het huishoudelijke werk liever uit te besteden aan buitenlandse vrouwen, teneinde zelf een ‘echte’ baan te kunnen uitvoeren.

> De schuld is tweeledig: de autochtone vrouwen zijn schuldig aan het ‘verlaten’ van hun huis en hun kinderen in de handen van vreemden; en de migrantenvrouwen zijn eveneens schuldig aan het achterlaten van hun kinderen en echtgenoten in hun landen van herkomst. (No Border, 2008:2)

Opvallend is dat de auteur bij de ‘schuldvraag’ zeer eenduidig wijst richting migranten- en autochtone vrouwen, alsof alleen hen te verwijten is dat zij nalatig zijn in hun primaire taken, namelijk het huishouden en de zorg voor kinderen. No border stelt voor om de vrouwelijke (feministen en migrantenvrouwen) krachten te bundelen en ervoor te zorgen dat zorg een sociale kwestie wordt. De politisering van zorg, zou vanuit dit nieuwe perspectief [vanuit dat van migrantenvrouwen] een nieuwe impuls kunnen betekenen. Zorg moet ophouden een vrouwelijke en private last te zijn, zo meent de auteur. Dit is in tegenspraak met het voorgaande waarin No Border het doet voorkomen alsof alleen vrouwen te verwijten valt dat er een herverdeling van zorg plaatsvindt.

Ook het bundelen van de vrouwelijke krachten om te zorgen voor het bestendigen van een eerlijker zorgsegment, lijkt in tegenspraak met beweringen dat de geseksualiseerde arbeidsverhoudingen een strategisch perspectief biedt aan allen. Waarom zouden alleen

vrouwen hiertegen in opstand moeten komen? Een eventuele rol hierin voor sociale bewegingen/migratieorganisaties blijft onbesproken.

5) *Wordt er een tekort aan genderaandacht binnen de AGB ervaren? Zo ja, welke alternatieven worden aangereikt ter verbetering hiervan?*

Hierover is geen informatie te achterhalen via de site van No Border.

§ 4.3 European Social Forum on Migration

"Another Europe is possible"

&

Social World Forum on Migrations

"Our voices, our rights for a world without walls"

Van 17 tot en met 21 september 2008 vindt in Malmö (Zweden) het *European Social Forum* (ESF) plaats. In Rivas (Spanje) vindt een week eerder, op 11,12 en 13 september 2008, het *Social World Forum on Migrations* plaats. Een overzicht van het programma van het SWF leert echter dat geen van de onderwerpen direct aan gender wordt gekoppeld (zie bijlage 2). Via een e-mail heb ik de organisatie van het WSF benaderd. De organisatie van het WSF laat in een reactie weten dat gender niet is opgenomen op het programma, omdat gender in het debat tot uitdrukking zal komen. Het behoeft daarom volgens de organisatie geen individuele aandacht, omdat gender binnen alle aan migratie gerelateerde onderwerpen een rol speelt.

Het ESF daarentegen organiseert ongeveer 200 workshops en thematische debatten en verwacht ruim 700 deelnemende organisaties. Bij het programma van het ESF valt op hoe er in de brede context van migratie op het thema wordt ingehaakt (zie bijlage 3).

1) *Is gender een aandachtsveld voor de organisatie. In welke context?*

Er zijn verschillende activiteiten die met gender verband houden. Zo is er:

- Climate, class, gender - contradictions and solutions
- Enforcement of democracy, minority rights and equality of chances (Roma and gender issues) in Hungary

2) *Hoe wordt gender opgevat en gepresenteerd?*

Veelal in termen van vrouwen, of andere gemarginaliseerde groepen. Zo zijn er op het programma activiteiten terug te vinden die gaan over de situatie van vrouwen of andere 'minderheden'. Migranten, etnische minderheden en armen worden hier allen toe gerekend.

- ‘migrant workers and workers without papers from a trade union perspective’,
- ‘unregistered immigrants, health care for all and the role of the trade union’.
- Sexual violence and rape against women
- Situation of Iraqi women under war and occupation
- Grassroots movement of have nots (rights, job, house, undocumented people)
- Equal opportunity, domestic violence, prostitution
- Human and citizen rights for everybody
- Empowering people in poverty, making globalization work for the poor
- When religion and tradition contradict with women’s rights
- Poor women’s situation in the West-Bank
- Free trade, feminism and the Lisbon treaty. The fight for women’s economic rights

3) *Welke activiteiten worden er ondernomen ten behoeve van man-vrouwverhoudingen?*

Hierover zijn geen directe activiteiten terug te vinden op het programma.

4) *Wordt gender gekoppeld aan migratie? Zo ja, hoe?*

Er is op het ESF één activiteit die direct verband houdt met dit thema.

- ‘migrant women in Europe’.

5) *Wordt er een tekort aan genderaandacht binnen de AGB ervaren? Zo ja, welke alternatieven worden aangereikt ter verbetering hiervan?*

Hierover is geen informatie te achterhalen via de website van het ESF.

§ 4.4 Anarchistische Anti- deportatie Groep Utrecht (AAGU)

“Voor open grenzen en tegen het opsluiten van vluchtelingen”

Op hun website (www.aagu.nl) vermeldt de AAGU over zichzelf:

De Actiegroep AAGU strijdt tegen het opsluiten van vluchtelingen zonder verblijfsvergunning. Vluchtelingen en Migranten vluchten niet vrijwillig, maar doen dit vanwege de zoektocht naar een beter leven. De situatie waarin zij terecht komen in Nederland en waarin hun de mogelijkheid op een beter leven ontnomen wordt, vindt de AAGU getuigen van hebzucht en egoïsme. Zij zetten zich daarom in tegen het door Nederland gevoerde

uitzetbeleid en streven naar de sluiting van de detentiecentra. Dit doen zij o.a. door de publieke opinie te beïnvloeden met foldermateriaal en ook met acties die soms de pers halen. In mei jl. haalden zij het nieuws met het binnengaan van Kamp Zeist met ladders om de mensen in de detentiecentra een hart onder de riem te steken. Ook waren ze betrokken bij acties als het bezetten van het opleidingscentrum van de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND).

1) *Is gender een aandachtsveld voor de organisatie. In welke context?*

Binnen de AAGU worden de sekseverhoudingen (onbewust) in acht genomen. Zo wordt er tijdens vergaderingen op gelet dat iedereen zijn zegje doet en dat iedereen volwaardig kan meedraaien.

2) *Hoe wordt gender opgevat en gepresenteerd?*

Man-vrouwverhoudingen in het westen zijn bepalend voor de levens van mensen in minder rijke landen.

3) *Welke activiteiten worden er ondernomen ten behoeve van man-vrouwverhoudingen?*

Ja. Zie antwoord bij vraag 1.

4) Wordt gender gekoppeld aan migratie? Zo ja, hoe?

Ja. Het idee is dat de leefstijl van bijvoorbeeld mensen in Nederland van invloed is op de levens van mensen elders. Zo is het tweeverdienermodel onder echtparen heel normaal. Dit heeft als consequentie dat de zorg voor eventuele kinderen en het huishouden wordt uitbesteed aan iemand anders. Dit kan een vrouw zijn die uit het buitenland komt om voor de kinderen van anderen te zorgen, terwijl zij haar eigen kinderen achterlaat.

5) *Wordt er een tekort aan genderaandacht binnen de AGB ervaren? Zo ja, welke alternatieven worden aangereikt ter verbetering hiervan?*

Ja. Er is verbazing over het feit dat er zo weinig aandacht wordt besteed binnen de migratieorganisaties die behoren tot de AGB. Het gebrek aan aandacht is volgens Ron te verklaren dat links zichzelf per definitie niet als seksistisch ziet. Een verdere diepgang is nodig, vindt de AAGU, omdat het over wereldwijde man- vrouwverhoudingen gaat. De wijze waarop deze aandacht er zou moeten komen, blijft onbenoemd.

§ 4.5 All Included, verbonden aan het Europese No-border netwerk

“Geen illegaliteit, geen vreemdelingendetentie en geen gedwongen uitzettingen”

All Included stelt over zichzelf op hun website (www.allincluded.nl): “All Included is een nieuw initiatief dat strijdt voor vrijheid van mobiliteit en recht op verblijf voor migranten. In een tijd waarin globalisering een feit is, moet migratie erkend worden als een deel van een package deal. All Included dus. Dit betekent: geen illegaliteit, geen vreemdelingendetentie en geen gedwongen uitzettingen.

Met het verdwijnen van de nationale grenzen verdwijnt de nationale identiteit. Iedereen wordt wereldburger en ongeacht afkomst verdient eenieder gelijke rechten en gelijke kansen. Daarom [wil All Included] ook voor migranten gelijkwaardige ‘all included’ rechten en plichten.

All Included strijdt voor een open samenleving door buitenparlementaire acties die ingrijpen in het politiek klimaat van assimilatie, geslotenheid en angst. Via directe hulp aan uitgeprocedeerde asielzoekers en andere migranten zonder verblijfsvergunning, worden aanklachten tegen de wantoestanden van de huidige politiek uitgedragen. Wij willen een bijdrage leveren aan het publieke debat met alternatieve visies op migratie en globalisering die uitgaat van open grenzen, solidariteit en eigen initiatief.”

1) *Is gender een aandachtsveld voor de organisatie. In welke context?*

Wordt niet expliciet gemaakt in het interview.

2) *Hoe wordt gender opgevat en gepresenteerd?*

Als machttegenstelling.

3) *Welke activiteiten worden er ondernomen ten behoeve van man-vrouwverhoudingen?*

Wordt niet expliciet gemaakt in het interview.

4) *Wordt gender gekoppeld aan migratie? Zo ja, hoe?*

Wordt niet expliciet gemaakt in het interview.

5) *Wordt er een tekort aan genderaandacht binnen de AGB ervaren? Zo ja, welke alternatieven worden aangereikt ter verbetering hiervan?*

Ja. Volgens Vincent is dat te danken aan het feit dat veel initiatieven binnen de AGB door mannen getrokken worden en die weinig baat hebben bij verandering. De weinige aandacht die man- vrouwverhoudingen krijgt, ligt volgens Vincent in wat hij noemt het 'burgerlijk bewustzijn'. Hij zegt: "M/V politiek is niet sexy. Daarbij is het moeilijk je te verplaatsen in de situatie van niet-westerse vrouwen, omdat westerse vrouwen het zoveel beter hebben gekregen. De dominantie van mannen in de tegenbeweging [AGB] zorgt ervoor dat het niet op de agenda komt." (zie bijlage 5)

§ 4.7 Conclusie

De activiteiten van de migratiegroepen die behoren tot de AGB zijn erg verschillend. Er is een verschil zichtbaar tussen de groepen die zich inzetten voor directe actie en de meer theoretische migratiegroepen. De directe acties richten zich bijvoorbeeld op de detentie van illegale migranten en proberen door deze acties de publieke opinie te beïnvloeden. Hierin is geen ruimte voor een genderspecifieke aanpak De theoretische groepen daarentegen hebben veel geschreven materiaal en proberen migratie als fenomeen zo compleet mogelijk te beschrijven. Hierbinnen wordt ook aandacht gegeven aan het genderaspect van migratie. Hoewel deze aandacht voor gender niet alomtegenwoordig is en je hier specifiek naar op zoek moet gaan.

De aandacht voor migratie en gender, splitst zich op in het theoretische debat over gender enerzijds en de wijze waarop migratieorganisaties om dienen te gaan met migranten die een andere opvatting hebben over man-vrouwverhoudingen anderzijds.

Het theoretische debat rondom gender en migratie gaat over de (vaak) moeilijke positie waarin zowel individueel migrerende vrouwen, als vrouwen die migreren in het kader van gezinshereniging, verkeren.

Uit de interviews blijkt eveneens dat de aandacht voor gender binnen het thema migratie niet vanzelfsprekend aanwezig is. Alle drie de sprekers erkennen echter wel dat er meer aandacht voor gender zou moeten zijn. Voor het feit dat deze genderaandacht niet, of te weinig aanwezig is, worden twee redenen gegeven. Ron stelt dat links zichzelf per definitie niet als seksistisch ziet. Vincent geeft aan dat de mannelijke dominantie binnen de beweging deze genderaandacht niet mogelijk maakt. Hij noemt man/vrouw politiek niet sexy genoeg. Voor een kritische beweging als de AGB lijkt dat laatste juist een ondermijnend statement te zijn voor wat de AGB beoogt te doen. Wat de FAM signaleerden binnen de AGB, namelijk de

weinige aandacht voor genderthema's vanwege het mannelijke karakter van de beweging, zou vanuit de opmerkingen van Ron en van Vincent aannemelijk kunnen worden gemaakt.

De artikelen van het Autonoom Centrum en No Border laten wel een genderperspectief zien dat op buiten is gericht. Een genderperspectief op de eigen organisatie en/of beweging is niet voor handen.

Het artikel van Springvloed (2001) tot slot, dat gepubliceerd is op de website van het AC, bekritiseert de weinige aandacht binnen de AGB voor de onderdrukking vanuit het patriarchaat. Wat betreft de aandacht voor gender binnen de AGB zelf en de interne man-vrouwverhoudingen, wordt hieraan alleen binnen de AAGU aandacht gegeven. Zij proberen bijvoorbeeld iedereen spreektijd te geven in discussies zodat niemand omver wordt gepraat door dominante types.

Tot slot zijn er verschillende storylines te onderscheiden die vaak met elkaar samenhangen en/of elkaar aanvullen. De rode lijn is dat elk individu vrij zou moeten kunnen zijn om zich vrijelijk over de aarde te bewegen in zijn/haar zoektocht naar geluk. Het huidige migratiebeleid waarin bijvoorbeeld migranten worden opgesloten, maakt dit niet mogelijk. De enige manier om dit te veranderen is opkomen voor een wereld zonder grenzen, waarin meer solidariteit en medemenselijkheid de toon voert.

Hoofdstuk 5 Conclusie

In deze scriptie is geprobeerd aannemelijk te maken dat de positie van vrouwelijke migranten verschilt van de positie van mannelijke migranten. Dit verschil is niet alleen terug te koppelen naar nationale (migratie)wetgeving, maar ligt ingebed in een bredere context. Deze context wordt gevormd door economische globalisering, waarbij arbeid, welvaart, burgerschap en etniciteit voor mannen en vrouwen een verschillende betekenis krijgen.

De discussie rondom globalisering, zoals deze wordt gevoerd door sociale wetenschappers, wordt vanuit veel verschillende invalshoeken bekeken. Wat opvalt binnen deze discussie is dat de invloed van globalisering binnen de politiek-economische wetenschap voornamelijk wordt opgevat als een relatie tussen de markt en de staat. Dit metabeeld biedt geen ruimte aan het microbeeld, waarbinnen zich de impact van economische globalisering op individueel niveau aftekent.

De conceptualisering van globalisering als twee processen geeft hierin inzicht, door te stellen dat de diensteneconomie de basis vormt van de wereldeconomie. Binnen deze conceptualisering wordt aangegeven dat de economische voorspoed van de minderheid, gefaciliteerd wordt door de meerderheid.

De migratieorganisaties die behoren tot de AGB geven aandacht aan de conceptualisering van globalisering als twee processen. Zij proberen hun aandacht te vestigen op mensen en niet op markten. Zo heeft het Autonoom Centrum bijvoorbeeld de volgende zin op zijn website staan: “Een menselijke wereld voor allen staat voorop, tegenover de economische wereld van een kleine groep. De wereld moet als één gezien worden.”

Binnen het migratieverhaal van de AGB staat als storyline centraal dat ieder mens op zoek is naar geluk en dat deze zoektocht een respectabel argument is om te migreren. Zij pleiten (meestal) voor open grenzen en de vrijheid van beweging voor elk individu.

De onderzochte migratieorganisaties gaan allen uit van een universele identiteit van elk mens. Leuzen als “Geen mens is illegaal” en “Niemand vlucht vrijwillig”, geven hieraan uitdrukking. Deze benadering komt mogelijkerwijs voort uit de politieke identiteitbenadering van de AGB, waarin oude sociale scheidslijnen als sekse, ras en klasse geen rol meer [mogen] spelen en waar politieke identiteit bepaald wordt door het ideaal dat men nastreeft. Hoewel deze benadering voornamelijk een indicatie is van hoe men binnen de AGB met elkaar om wenst te gaan, kan dit eveneens verband houden met de wereld daarbuiten. Want wanneer de

AGB idealiter uitgaat van een wereld zonder oude sociale scheidslijnen, wordt het moeilijk deze te blijven benoemen als bestaande subjecten die buiten jezelf plaats vinden.

Migratietheorie heeft vaak nog een traditionele opvatting over migratie, namelijk de opvatting van migratie als mannelijk fenomeen. Hoewel deze opvatting langzaam wordt aangepast door meer actuele, gegenderde migratiestudies, waarin ook vrouwen een autonome positie innemen. Toch blijft het gevaar bestaan dat vrouwen in relatie tot migratie gemarginaliseerd worden. Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat vrouwen in wet- en regelgeving rondom migratie ook nog steeds gemarginaliseerd worden. Dit gebeurt onder andere door bijvoorbeeld een vrouw partnerafhankelijke verblijfsvergunning toe te kennen wanneer zij in het kader van gezinshereniging migreert.

De migratieorganisaties binnen de AGB hebben te maken met diverse genderspecifieke problemen. Er is enerzijds het theoretische debat en anderzijds hebben de migratieorganisaties in hun directe werk met migranten te maken met cultuurverschillen, waarin sekseverschillen en sekseonderscheid soms meer aan de oppervlakte [lijken te] liggen.
Daarnaast is er binnen artikelen die worden geschreven door de migratieorganisaties en activisten een duidelijk verschil zichtbaar in mannelijke en vrouwelijke migratie. Hiermee wordt wel rekening gehouden; althans er is materiaal over te vinden, want het niet gangbaar om altijd een genderperspectief in te brengen. De AAGU is de enige die aandacht heeft voor een genderperspectief binnen de eigen organisatie.

Dus Geven migratieorganisaties die zichzelf rekenen tot de AGB aandacht aan gender in hun activiteiten? Ja, dat doen ze. Hoewel de aandacht voor gender binnen migratie niet alomtegenwoordig en zeker niet vanzelfsprekend is. Het aanstaande *Social World Forum on Migrations* bijvoorbeeld heeft op het programma geen enkele aan gender gerelateerd onderwerp, omdat zij ervan uitgaan dat dit binnen de discussie tot leven komt.

Het tekort aan aandacht voor genderspecifieke problemen binnen migratie wordt door sommige organisaties als probleem getypeerd. De redenen die hiervoor gegeven worden, lopen uiteen. De AAGU zegt dat links zichzelf per definitie niet als seksistisch ziet. All Included verwijt de mannelijke getalsmatige dominantie in de beweging als het gaat om het negeren van gender en daardoor het gebrek aan motivatie voor een verandering. Deze kritiek komt deels overeen met de kritiek vanuit de FAM die eveneens denken dat gender door veel mannengroepen als niet relevant wordt beschouwd. Springvloed tot slot verwijt [op de site van het AC] de activisten van een te nauwe visie op onderdrukking en zou graag een bredere visie, met aandacht voor patriarchale onderdrukking, vanuit de beweging zien opkomen.

Ondanks de kritiek die binnen de migratiegroepen zelf bestaat over het gebrek aan aandacht voor gender, worden er echter geen concrete oplossingen aangedragen voor een verbetering hiervan. De theoretische organisaties die hun actie door middel van [opiniërende] artikelen uitvoeren, zijn hiervoor wellicht het beste medium. Zij besteden uiteindelijk relatief het meeste aandacht aan het genderaspect binnen migratie.

Beperkingen in het onderzoek en suggesties voor een eventueel vervolgonderzoek.

"Less is more", al liet dat inzicht tot na het voltooien van deze scriptie op zich wachten. Terugkijkend was het nuttiger geweest om het onderzoek te beperken tot de Nederlandse situatie. Op die manier was er een concreter verband geweest tussen de activiteiten van de migratieorganisaties van de AGB en de Nederlandse migratiewet- en regelgeving, met al zijn praktische implicaties voor vrouwelijke migranten in Nederland.

Sociale bewegingen, ook al worden ze transnationaal genoemd, hebben op specifieke gebieden een meer nationale dan internationale blik. Migratie is één van die gebieden. Ik heb me in mijn onderzoek vooral gericht op de aandacht van migratieorganisaties op de positie van migrerende vrouwen vanuit ontwikkelingslanden. Door bovenstaande reden, is dit helaas niet zo goed uit de verf gekomen.

In dit onderzoek is uitgegaan van het idee dat migratie is verweven met processen die kunnen worden toegeschreven aan mondiale (economische) herstructureringen. Dit perspectief is nauw verweven met dat van de andersglobalisten. Voor een completer, wellicht evenwichtiger onderzoek zou het aan te bevelen zijn geweest om ook aandacht te geven aan niet-activistische, maar geïnstitutionaliseerde politieke migratieorganisaties als bijvoorbeeld de *International Organisation for Migration* (IOM). De IOM helpt onder andere bij het uitvoeren van het nationale migratiebeleid. De ideeën over migratie en de aandacht daarbinnen voor gender zijn wellicht anders dan die leven binnen de migratieorganisaties binnen de AGB. Door de twee type migratieorganisaties tegenover elkaar te plaatsen, was dat mogelijkerwijs ten goede gekomen aan de onderzoeksresultaten. Doordat er een duidelijker verschil zichtbaar zou zijn geweest in de meer politieke en activistische zienswijzen op migratie en de aandacht daarbinnen voor gender.

In hoofdstuk vier wordt verwezen naar het aanstaande *European Social Forum* (ESF) en het *Social World Forum on Migrations.* Het was dit onderzoek ten goede gekomen wanneer ik aanwezig zou zijn geweest bij één van deze fora en na had kunnen gaan wat er in de verschillende discussies rondom gender (en migratie) besproken werd.

De discoursanalytische methode voor het onderzoek had nog verder verdiept kunnen worden door middel van een analyse, waarin er nader gekeken wordt naar de machtrelaties binnen de AGB [ook al wil de AGB doen geloven dat die binnen hun kaders niet bestaan] en de wijze waarop er een hiërarchie naar voren komt vanuit de verschillende teksten die binnen de AGB geproduceerd worden. Hoewel het discoursanalytisch werk van Foucault gericht is op de discursieve praktijk binnen de geïnstitutionaliseerde politiek en daarin probeert de relatie tussen kennis en macht bloot te leggen, gaat hij er tevens vanuit dat waar kennis is, automatisch ook macht een rol speelt. Met dit in het achterhoofd zou een discoursanalyse binnen de AGB een interessante analyse kunnen opleveren, omdat zij zich juist niet-hiërarchisch probeert te positioneren.

Bibliografie

Autonoom Centrum (1999). *'Grenzen aan de hulpverlening'*. Digitaal verkrijgbaar via: http://www.xs4all.nl/~ac/

Autonoom Centrum (2000) 'Illgalized migrants in The Netherlands'. Hoofdstuk 4 in: Without papers in Europe. Digitaal verkrijgbaar via: http://www.xs4all.nl/~ac/

Autonoom Centrum (1995). *'Migration: How's about the borderland'*. Digitaal verkrijgbaar via: http://www.xs4all.nl/~ac/

Behera, Navnita Chadha. (2006) *'Gender, Conflict and Migration'* SAGE publications.

Boerema, Ineke (2006) *'De blinddoek opzij. Een mensenrechten benadering van geweld tegen vrouwen.'* Universiteit van Maastricht.

Bossema, Wim (2007) 'Het wordt heel druk in de arena van globalisering'. Interview met Saskia Sassen in: *de Volkskrant*, Het Betoog, 14-04-2007, pp. B05.

Boyle, Paul. (1999) *'Migration & Gender in the Developed World'* London: Routledge.

Burbach, Roger (2001), *'Globalization and Postmodern Politics. From Zapatistas to High-Tech Robber Barons'* London: Pluto Press.

Callinicos, Alex. (2003) *'An Anti-Capitalist Manifesto'* Polity Press in association with Blackwell Publishing LTD.

Castells, Manuel. (2004) *'The Power of Identity'* 2nd edition. Blackwell Publishing.

Chang, Kimberly A. & Ling, L.H.M., (2000) 'Globalization and its Intimate Other: Filipina Domestic Workers in Hong Kong', In: Marchand, Marianne H. & Sisson Runyan, Anne (eds.) *Gender and Global Restructuring; Sightings, Sites and Resistances'*, pp. 27-43.

Coene, Gily. (2005) *'Vrouwen slaan hun vleugels uit? Een inleiding op het thema gender en migratie'* Verslag van het Centrum Voor Genderstudies, Universiteit van Gent nr. 14, pp.1-21.

Dallinga, Paul. (2004) '*Understanding The Alternative Globalization Movement'* Doctoraalscriptie afdeling Politicologie, UvA.

Davies, B & Harré, R. (1990) 'Positioning: The Discursive Production of Selves', in: *Journal for the Theory of Social Behaviour* 20 (1), pp. 43-63.

Della Porta, Donnatella & Diani, Marco (2006). 'Social Movements and Organisations', In: *Social Movements. An Introduction*.. Victoria: Blackwell Publishing, pp.135-162.

Eijk, Cees van der. (2001) *'De kern van de Politiek'* Amsterdam, het Spinhuis.

Eschle, Catharine & Maiguashca, Bice. (eds.) (2005) *'Critical Theories, International Relations and 'the Anti-Globalisation Movement'; The Politics of Global Resistance'* London: Routledge.

Eschle, Catharine.(2005) 'Constructing the anti-globalisation movement'. In: Eschle, Catharine & Maiguashca, Bice. (eds.) *'Critical Theories, International Relations and 'the Anti-Globalisation Movement' The Politics of Global Resistance'*. London: Routledge, pp. 17-35.

FAM (Feministiche Anarchistische Madammen) (2004) *'Feminisme en Andersglobalisering'* Digitaal te verkrijgen via: www.yabasta.be/Feminisme-en-andersglobalisering

Global Issues, digital te verkrijgen via: http://www.globalissues.org/TradeRelated/Seattle.asp

Hajer, Maarten. (2000) *'Politiek als vormgeving'* Universiteit van Amsterdam. Digitaal te verkrijgen via: www.fmg.uva.nl/politicologie/object.cfm/objectid=3A1E0A14-36C3-4CA3-A99F72935C80D8D7/download=true

Hall, Stuart. (1991) 'De Betekenis van Nieuwe Tijden'. In: Hall, Stuart *Het minimale zelf en andere opstellen.* Amsterdam: SUA, pp. 140-153.

Hall, Stuart (1998). 'Foucault. Power, Knowledge and Discourse'. In: Seale, C. (ed.) *Researching society and culture.* London: Sage, pp. 72-81.

Held, David & McGrew, Anthony. (eds.) (2003) *'The Global Transformation Reader'* Polity Press.

Heijden, Hein Anton van der. (2000) '*Tussen aanpassing en verzet. Milieubeweging en milieudiscours'*. Utrecht: Ambo.

Helleiner, Eric. (2006) 'Alternatives to Neo-Liberalism? Towards a more heterogeneous Global Political Economy' In: Stubbs, Richard en Underhill, Geoffrey R.D. '*Political Economy and the Changing Global Order*' (77-87), 3rd edition, Oxford University Press.

International Labour Organization. (2003) *'International Labour Migration in the Era of Globalization, Features, Perspectives and Outlook'* . Digitaal te verkrijgen via: http://www.ilo.org/public/english/region/asro/tokyo/conf/2003migration.htm

International Labour Organisation. (2008) , *'Facts on Investing in decent work for women'* Digitaal te verkrijgen via: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/documents/publication/wcms_090956.pdf

Jackson, Cecile & Pearson, Ruth. (1998) '*Feminist Visions of Development, Gender Analysis and Policy'* London: Routledge.

Jolly, Susie & Reeves, Hazel (2005) '*Gender and Migration'* Overview Report. Bridge Development. Digitaal te verkrijgen via: http://www.bridge.ids.ac.uk

Jones- Bos, Renee (2006) ‘Gender and Migration’ Speech by the Director-General for Regional Policy and Consular Affairs. The Hague 6 September 2006. Digitaal te verkrijgen via: http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/os-subsidies/speech_genderandmigration.pdf

Kingsnorth, Paul. (2003) *‘One no, many Yeses, a journey to the heart of the global resistance movement’* London, Free Press.

Klein, Naomi (2002) ‘*Dagboek van een activiste. Van Seattle tot 1 september en daarna’* Rotterdam: Lemniscaat.

Maiguashca, Bice. (2005) ‘Globalsiation and the ‘politics of identity’ In: Eschle, Catharine & Maiguashca, Bice (eds.) *Critical Theories, International Relations and ‘the Anti-Globalisation Movement’ The Politics of Global Resistance*. London: Routledge, pp. 117-136.

March, Candida; Ines Alessandra Smyth & Maitrayee Mukhopadhyay (1999) *‘A guide to gender-analysis frameworks’*. Oxford: Oxfam.

Marchand, Marianne H. & Sisson Runyan, Anne.(eds.) (2000) *‘Gender and Global Restructuring: Sightings, Sites and Resistances’*. London: Zed Books.

Marchand, Marianne. (2006) ‘Gendered Representation of the ‘Global’, Reading/Writing Globalization. In: Stubbs, Richard en Underhill, Geoffrey R.D.(eds.) ‘*Political Economy and the Changing Global Order*’ (260-271). 3rd edition, Oxford University Press, pp. 260- 271.

Milchen, Jeff (2003) *‘Stop calling it Free Trade’*. Digitaal te verkrijgen via: http://www.reclaimdemocracy.org/global_corporatization/ corporate_capitalism_freetrade.html

No Border (2008) ‘Vrouwen in beweging’ In: *Crossing Borders, movements and struggles of migration* Transnational newsletter, 5th issue, February 2008. Digitaal te verkrijgen via: www.noborder.org

No Border (2003) *‘Out of control. For global freedom of movement. Let’s attack capitalist logic and racist exclusion’*. Report on 6th antiracist no-bordercamp Köln 31/07-10/08 2003. Digitaal te verkrijgen via: www.noborder.org

No Border (2001) ‘*Evaluation paper by the Leipzig Bordercamp Group’* Bordercamp 2001. Digitaal te verkrijgen via: www.noborder.org

Offe, Claus (1985). ‘New Social Movements: Challenging the boundaries of Institutional Politics.’ In: *Social Research* 52, nr. 4, pp. 817-858.

Pettman, Jan Jindy. (1999) ‘Globalisation and the Genderded Politics of Citizenship’ In: Yuval-Davis, Nira, *‘Women, Citizenship & Difference’* (207-220). London: Zed Books.

Pettman, Jan Jindy. (2006) ‘Gender and Globalisation’ In: Smith, Steve, Baylis, John & Owens, Patricia, ‘*The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations.’* Oxford University Press, 3rd edition, pp. 672- 678.

Piper, Nicola. (2008) *'New Perspectives on Gender & Migration: Livelihoods, Rights and Entitlements'* London: Routledge.

Poldervaart, Saskia (1998) '*Het Hemd is nader dan de rok*' digitaal te verkrijgen via: www.ravagedigitaal.org/1998/204/Saskia.htm

Poldervaart, Saskia (2005a), 'Politisering van het Dagelijks Leven. De Sociale Politiek van de Andersglobaliseringsbeweging' In: *Sociologie,* jrg. 1, 2005 nr. 2, pp. 160-183.

Poldervaart, Saskia (2005b). 'Niet bestuurlijke vormen van politiek. Oftewel: Hoe het persoonlijke politiek is geworden in de kraak-queer-en andersglobaliseringsbeweging,' In: *Tijdschrift voor Genderstudies,* nr. 3, pp. 58-73.

Poldervaart, Saskia (2007) 'Vrouwenhandel: de morele (feministische) paniek voorbij?'. In: Geudeker, E; Gouda, F; Poldervaart, S; Steenbergh, K en Tijsseling, A.(eds.) *Gemengde Gevoelens. Gender, Etniciteit en (post) Kolonialisme.* Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis nr. 27. Amsterdam: Uitgeverij Aksant, pp. 155-165.

Prins, Eva (2007) 'Mannen aan de top hebben ook kinderen'. Interview met Heleen Mees in: *FNV Vrouwenmagazine* Juni 2007, nr.26, pp. 12-13.

Regt, Marina de (2007) 'Gender in migratiestudies. Van passief volgen tot actief migreren' In: *Lover*, september 2007, pp. 46-48.

Riggins, Stephen Harold. (1997) '*The language and politics of exclusion, others in discourse'*, London: SAGE publications.

Ryngaert, Cedric. (2007) *'Anders Globaliseren'*. Uitgeverij Acco.

Sader, Emile. (2004) 'Beyond Civil Society, the Left after Porto Alegre' In: Mertes, Tom (ed.) *'A Movement of Movements. Is another world really possible?'* London: Verso, pp 248-261.

Sassen, Saskia (1999) '*Globalisering. Over mobiliteit van geld, mensen en informatie'* Amsterdam: van Gennep.

Scholte, J.A. (2000) *'Globalization A Critical Introduction'* London: MacMillan Press LTD.

Shaw, Timothy M; Mbabazi, Pamela K. (2006) ; Political Economies of Africa(s) at the Start of the Twenty-first Century' In: Stubbs, Richard en Underhill, Geoffrey R.D. (eds.) '*Political Economy and the Changing Global Order*', derde editie Oxford University Press, pp 356-367.

Smith, Steve; Baylis, John & Owens, Patricia. (2006) *'The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations.'* Oxford University Press, 3rd edition.

Spaink, Karin (1998) *'m/v doorhalen wat niet van toepassing is'* Amsterdam: Nijgh en van Ditmar.

Spijkerboer, Thomas (2000). *'Europees Migratierecht na Dover'*. De Balie, december 2000. Digitaal verkrijgbaar via: http://www.xs4all.nl/~ac/

Springvloed (2001). *'Strijd voor de vrijheid'*. Digitaal verkrijgbaar via: http://www.xs4all.nl/~ac/

Steans, Jill. (2003) 'Globalization and gendered inequality' In: Held, David & McGrew, Anthony (eds.) *'The Global Transformation Reader'* . Polity Press, pp. 455- 462.

Unifem. (2003), Briefing Paper: Human Rights Protections Applicable to Women Migrant Workers. Digitaal te verkrijgen via:
http://www.unifem.org/resources/item_detail.php?ProductID=70

Geraadpleegde internetbronnen:

People Global Action (PGA): www.agp.org en www.eurodusnie.nl/2003/07/212.shtml

World Social Forum (WSF): www.wsf2008.net

Globalise Resistance: www.resist.org.uk

Anarchistische Anti-deportatiegroep Utrecht: www.aagu.nl

Social World Forum on Migrations: www.fsmm2008.org

European Social Forum in Malmö: www.esf2008.org

Autonoom Centrum: www.xs4all.nl/~ac/

No Border Network: www.noborder.org

De geanalyseerde artikelen in hoofdstuk 4 zijn op aanvraag in te zien. In dat geval kunt u een e-mail sturen naar: mannaroos@hotmail.com
De artikelen kunnen natuurlijk ook zelfstandig opgezocht worden via de websites van respectievelijk het Autonoom Centrum (www.xs4all.nl/~ac/) en No Border (www.noborder.org)

Bijlagen

Bijlage 1: Actie Bajesboten All Included oktober 2006

Het ministerie van Justitie acht het van belang dat de detentieboten zo snel en goedkoop mogelijk gebouwd worden. Om de kosten van de detentie te drukken krijgen de gedetineerden geen activiteiten en geen arbeid aangeboden en is de medische verzorging tot het hoogst noodzakelijke beperkt. Een groot deel van het personeel zal bestaan uit flexibele uitzendkrachten met minimale training.

Na de brand op het cellencomplex Schiphol-Oost is veel commotie ontstaan over de brandveiligheid van vreemdelingengevangenissen. De Zaanse bajesboten worden gebouwd volgens het vernieuwende 'flatpacksysteem' en worden, net als Schiphol-Oost, beschouwd als brandveilig tot het tegendeel bewezen is.

Voorop staat uw veiligheid. De circa 600 gevangenen zullen het grootste deel van de dag in kleine tweepersoonscellen opgesloten worden. Om het vluchtgevaar verder te beperken vindt het luchten plaats in metalen kooien op de boten zelf. Wel is het zo dat een groot deel van de gevangen, na een periode die kan oplopen tot een jaar, op straat wordt gezet. Om technische redenen blijkt het onmogelijk hen het land uit te zetten; hen wordt gevraagd zich zelfstandig te verwijderen.

Mocht u een ex-gedetineerde in uw gemeente aantreffen, wees dan niet bevreesd: het merendeel van de gevangenen zal bestaan uit uitgeprocedeerde asielzoekers en anderen die hun verblijfsprocedure in Nederland niet succesvol afgerond hebben. Eerdere suggesties dat het om criminelen zou gaan, willen wij hiermee intrekken: de meesten hebben geen enkel strafbaar feit gepleegd.

De gemeente Zaanstad is trots op deze moderne bajesboten voor migranten. Het College van PvdA, CDA, Groen Links en SP heeft dan ook unaniem gestemd voor deze voorziening. Voortaan lopen wij als gemeente voorop in het kostenbesparend detineren van onschuldigen te water. Hopelijk deelt u onze vreugde.

De detentieboten hebben ook tegenstanders, dat willen wij niet ontkennen. Deze mensen vinden het onmenselijk om migranten op te sluiten en uit te zetten enkel omdat ze streven naar een beter bestaan. Mocht u dit ook vinden, of meer informatie willen, dan kunt u contact opnemen met de organisatie allincluded.

allincluded
020-3795236
info@allincluded.nl
www.allincluded.nl

Bijlage 2 Programma SWF Rivas 11,12 en 13 September 2008

1.- GLOBALIZATION AND MIGRATIONS

- Globalization and citizenship and integration of people
- Comprehensive and sustainable human development and migration
- Migrant workers. Global labour market
- Environment and migrations
- Political-economic globalization and its impact on migrations

2.- SOCIETIES OF ORIGIN AND ALTERNATIVE DEVELOPMENT

- Alternative public policies of development, organizations of migrants, remittances and alternative funding
- Social inequality and commercialization of migrations
- The social and economic cost of emigration
- The impact and the right to migrate, not migrate and the right of return
- Interventionism, transnationals, macro-projects and migrations

3. - BORDERS AND HUMAN RIGHTS

- Borders in the framework of globalization: legitimacy, state, nation and borders, the right to move freely
- Cross-border migrations, security and human rights
- Countries of transit
- Human trafficking and slave trade
- Walls and outsourcing of borders

4.- THE SOCIETIES AT DESTINATION AND THE SITUATION OF THE MIGRANTS

- The effects on the destination society: social, cultural, workforce, political, religious
- Processes of coexistence, integration and intercultural exchange, and the role of the immigrant as an agent of change
- Public policy and civil, political, social, cultural and economic rights
- Migrations and the media
- Confinement, deportation, criminalization, racism and xenophobia

5.- ASYLUM AND DISPLACEMENT

- Armed conflicts, asylum and internal displacement
- Recognition of other causes for displacement and refuge
- Policies of outsourcing the right to asylum
- Conflict resolution and the right to peace. The right of return and comprehensive reparations

- Alternatives for protection and solidarity beyond states and social systems

Organisatie van het WSF:

The World Social Forum on Migrations is organized by the International Committee which consists of the following social platforms or networks:

Africa:

• Plataforma migrantes Maroc y Comité de Seguimiento de la Conferencia Euroafricana de ONGs sobre migraciones (Marrocco)
• Réseau Africain Sur L'Etude des Migrations (RAEM) (Senegal)
• Centre d'Etudes Pour l'Action Sociale (CEPAS) (Congo)
• Groupe Antiraciste d'accompagnement et de Défense des Etrangers et Migrants (GADEM) (Marruecos)
• Fundación Sur

America:

• Serviço Pastoral dos Migrantes (Brasil)
• Grito dos Excluidos (Brasil)
• Red migración y Desarrollo (México)
• Alianza Nacional de Comunidades Latinoamericanas y Caribeñas (NALACC) (United States)
• Plataforma Interamericana de Derechos Humanos y Desarrollo (Colombia)
• Observatorio Control Interamericano de los Derechos de los y las Migrantes (OCIM) (Chile)
• MIREDES Internacional (Colombia)

Asia:

• Migrant Forum Asia (MFA) (Philipines)
• Social Communication Centre AJIAL (Palestine Organization in Beirut)

Europa:

• Association Internacionale Scalabriniènne au Service des Migrants (AISSMI) (Belgium)
• Migreurop (France)
• CEAR (Spain). **General secretary of the International Committee in the WSFM**

Bijlage 3 Thematisch overzicht van onderwerpen tijdens het ESF in Malmö 17 t/m 21 September 2008

Reclaiming the city: resisting evictions, demolition, gentrification, privatisation, speculation..	Activity
THE WORLD SOCIAL FORUM IN BELEM AND THE FUTURE OF THE WSF	Activity
Practical challenges of Alternative European print media and Another media is possible!	Activity
Assembly Charter : another Europe is possible:social and democratic rights for all	Activity
Agrofuels will not answer climate change or climate justice: strategy and action planning.	Activity
EPAs - consequences and alternatives	Activity
ALBA - Alternatives and new experiences in Latin America	Activity
Count against capitalist globalisation by Global Social Rights	Activity
EPAs : can they still be stopped?	Activity
The Global Justice movement yesterday, today, tomorrow	Activity
Popular movement cooperation dialogue	Activity
Europe: how to build democratic institutions	Activity
Europe:participatory and deliberative democracy	Activity
Undefined situation in North Caucasus and solidarity against proliferation conflict	Activity
MEDLINK-Linking Mediterranean Civil Society. New social struggles. Sarkozy Clubmed? Free Trade Zone?	Activity
Market oriented health care reforms - Experiences and perspectives	Activity
Assembly on food sovereignty: what can we do to implement it in Europe?	Activity
Reestablishing a European Feminist university - Liberal adult education	Activity
Defending social security and welfare state in Europe	Activity
Future Strategies of the Global Working Class	Activity
The Human Rights situation in Occupied Territories of Western Sahara. Inter. Responsabilities	Activity
Changing Power	Activity
From Genova to Rostock: Civil disobedience and mass blockades – a new strategy for resistance?	Activity
Alternatives to privatisation: progressive public water management in Europe	Activity
Human and citizen rights for everybody	Activity
EAST-WEST TOGETHER: NEW STRUGGLES FOR WORKERS AND SOCIAL RIGHTS AGAINST DELOCALISATIONS	Activity
Re-inventing a Labor and Union Strategy in the Globalization	Activity
The Nordic welfare model –what it is, how it is attacked, how we defend and develop it	Activity
The Swedish model 2.0 - mobilisation for equality, decent working conditions & a sustainable future	Activity
New technologies and the future of movements and campaigns (internet,	Activity

mobilephone, etc)

Democratise and revitalise our common welfare - examples of participation by employees and citizens	Activity
Afghanistan: Troops out!	Activity
Global Civil Society and NGOs - Internationalism Beyond Eurocentrism?	Activity
Towards a new European Social Model - Resistance and Alternatives	Activity
Unregistered immigrants - Health care for all and the role of the trade union	Activity
SOCIAL MOVEMENTS, LIBRARIES, RESEARCHERS AND HISTORIANS	Activity
People’s struggles against European corporate power	Activity
Towards the World Water Forum in Istanbul and alternatives	Activity
Strategies for partnership in strenghtening the trade union movement in Central and Eastern Europe and Russia	Activity
Immaterial property and Civil Rights in the Digital Age.	Activity
The Labour movement- how to organize for the future?	Activity
RELIGIONS, TRADITIONS AND WOMEN´S RIGHTS	Activity
Peace and Freedom Struggle for the Solution of Kurdish Question	Activity
What future we choose: the neoliberal metropolis or a common living place of solidarity?	Activity
Indigenous Peoples and Planetarian Environmental Justice	Activity
DIGNITY AND CULTURE OF WORK FACING MODERN EXPLOITATION	Activity
social and labour rights for an alternativ Europe to the lisbon treaty in east and west Europe	Activity
economic democracy as a tool of struggles and alternative	Activity
Corporate complicity and European responsibility in Israel's occupation of Palestine - actions	Activity
Decent Work and sustainable development: challenges for Europe	Activity
Climate change and energy poverty: local action by citizens and enforcing EU consumers' rights	Activity
Youth Workshop: Good education for all? Education - quality and access	Activity
Initiating a new process to connect research and citizenship	Activity
How can education support activity for the environment?	Activity
Assembly on Common Welfare	Activity
Developing the reflexion on a regulatory framework for public services in Europe	Activity
End the occupation of Iraq and Afghanistan: War, occupation, the resistance	Activity
fight against imperialism in the Middle east	Activity
Trends and Risks of the Nuclear ESS (European Spallation Source) in Lund, Sweden.	Activity
The relationship between culture, art and politics	Activity
Facing food crisis. Implementing food sovereignty	Activity
Amnestyakademin:Folkbildning i MR	Activity
Globalization process, a great opportunity for organized crimes and new global	Activity

mafias

Equality. renewable energy and nuclear power	Activity
Joining struggles to fight 'Global Europe' and FTAs	Activity
Trade Unions, Climate Change and Government action	Activity
Successes & challenges for the Latin American Movements - lessons for Europe?	Activity
Trade and Climate Change: "Free trade" impasse, Fair Trade alternatives	Activity
Empowering people in poverty, making globalization work for the poor	Activity
Sustainable development, role of basic and applied research	Activity
Learning to change the world- we need an alternative education	Activity
Political Islam, globalization, women's rights and the international conflict	Activity
Planning for the UN climate meetings in Poznan 2008 and Copenhagen 2009	Activity
When Religion and Tradition contradict Women´s Rights	Activity
The judgments of the EU Court of Justice about labour law and the responses of the movement	Activity
Housing Problem and a struggle program for homeless people	Activity
Strategies and mobilisations against the attack on labour law in EU (EU court judgments...)	Activity
Climate Justice	Activity
Prisioners of a distorted news coverage - the racism in reporting / the report about Latinamerica	Activity
Radical social change to stop global warming	Activity
Resistance to Ilisu Dam, Stockholm motorway and other unsustainable infrastructure	Activity
Mobilizing women - experiences from Latinamerica, Middle East and India	Activity
Free and Social Education in Europe	Activity
Climate Change, Environment and Eastern Europe	Activity
EU climate policy - and what we can do about it	Activity
Nuclear energy and chemical plants - consequences on the environment	Activity
68 student movements and continuity of the struggle	Activity
No to Nato, No to US bases and Nuclear weapons in Europe, Europe for peace and solidarity	Activity
Religions and the Global Justice Movement	Activity
Marxisme and Altermondialisme	Activity
Paper and sugarcane monocultures - north & south experiences	Activity
Public Finances for Common Welfare. Against tax evasion!	Activity
For a new European Agriculture and Food Policy:how to promote it in the CAP 2013 debate ?	Activity
East-West alliances and relationships	Activity
The Struggles in Bolivia and Nepal	Activity
The crisis of neoliberalism and how we anwser	Activity
Fighting privatisation of public services! Struggles and alternatives (part 2)	Activity

Assembly against poverty, precarity and unemployment	Activity
Fighting privatisation of public services! Struggles and alternatives (part 1)	Activity
Mother tounge and linguistic self-determination	
Title	Type
The relationship among parties, institutions and social movements	Activity
Building the Alternative Solidarity Economy	Activity
Debts cancellations : Illegitimacy, Odiousness and audits.	Activity
Creating a sustainable society - Permaculture in Cuba and Scandinavia	Activity
What future we choose: the neoliberal metropolis or a common living place of solidarity?	Activity
Fight for social, professional and labour rights and justice	Activity
POLITICAL PRISONERS AND RIGGED TRIALS - STRATEGIES FOR JUSTICE AND FREEDOM!	Activity
Neoliberalism, flexible production and work homicides.Risks prevention:legislation and struggles	Activity
Building an European Network of anti capitalistic tradeunionism, for workers and trade union rights	Activity
How to fight the ideologies of war, militarism, racism and ecclesiastical interference in school.	Activity
Employed, unemployed, migrants and casual workers; connecting workers struggles against liberalism	Activity
Resistance against NATO and alternative peace strategies in Europe	Activity
Hidden powers and the global elite	Activity
Trade Union Solidarity Work In Practice - Global Frame work Agreements For Decent Working Conditions	Activity
Young Workers´ Conditions in Europe	Activity
What is an appropriate strategy of progressive organisations toward development aid?	Activity
Minimum income and minimum wage: to overcome the social dumping and the job insecurity.	Activity
Poverty in Europe	Activity
Flexicurity and precarity more "Flexibility than security?”Strategies for the future	Activity
Actions against the attack on Labour Law Of the EU Court of Justice	Activity
Globalisation of militarism	Activity
Nuclear Weapons	Activity
The Growing Influence of NATO and the Militarisation of EU	Activity
Role of Nonviolence in the Antimilitarist Movement	Activity
The Militarisation of Space	Activity
Co-ordinating Anti-Militarist Action	Activity
Struggles to defend urban public spaces and open cities in Europe - Against speculation.	Activity
Economic alternatives to neoliberalism - Alternatives, Visions and Strategies	Activity

Varieties of European Capitalism	Activity
Health - the natural way	Activity
Active participation of young european workers to social democracy	Activity
European migration and trade policies: building joint analysis and resistances	Activity
Trade Justice is possible	Activity
Structural and everyday racism - testimonial stories and strategies of resistance	Activity
Student Stuggle Across Europe	Activity
DEGROWTH AND SOCIAL REBIRTH - The logical steps to global survival	Activity
Women in the context of war, in struggle for peace and democracy	Activity
Women's human rights	Activity
Migrant women in Europe	Activity
The struggle against sexism and homophobia in Sweden, Cuba and Turkey	Activity
FEMINISTS IN ACTION FOR ANOTHER EUROP, FOR ANOTHER WORLD	Activity
Fight racism! Smash fascism! Build the fight back against increasing racism in Europe	Activity
CONTENTS AND VALUES OF THE EDUCATION WE WANT, AGAINST UTILITARISM: HOW TO BUILD KNOWLEDGE FOR LIFE	Activity
Privatization in Education	Activity
Education in the CEE countries and the struggle for right to education	Activity
European Students Assembly	Activity
How to build an ABF-organization in a previous warzone? Integration of three nationalities!	Activity
War on Humanity- Nuclear Accidents and Use of Depleted Uranium	Activity
- Migrant workers and workers without papers from a trade union perspective.	Activity
The risk of exclusion and poverty of the elderly, today and tomorrow. The right of ageing in dignity	Activity
Linking campaigns on TNC lobby, Democracy and "Global Europe" to reclaim the EU economy	Activity
Leadership that makes a difference - Movement building for a free society	Activity
ASSEMBLY OF URBAN SOCIAL MOVEMENTS	Activity
Preventive repression in Europe - the EUs security policy	Activity
Right to self determination: A new Europe based in peoples rights	Activity
War on terrorism and human rights	Activity
The criminalisation and repression of Social Movements	Activity
An Ecofeminist Gathering for All Our Relations	Activity
Towards a nuclear-weapons free Europe and a nuclear-weapons free world	Activity
Against foreign military bases	Activity
Financial crisis : Causes, specificities, consequences, alternatives.	Activity
Working for a nuclearfree and peaceful Europe with Perspectives from Women and the Global South.	Activity
Free Trade, Feminism and the Lisbon Treaty: the fight for women's economic	Activity

rights

Freedom struggle is not terrorism	Activity
The Nakba at 60: What future for Palestine	Activity
Not in our name - Splitterbombs and stones	Activity
Security in Europe- Security for whom? Ban the bomb!	Activity
another mad world is possible - panel discussion and creative resistance workshop	Activity
No to the Lisbon Treaty - how do we get a democratic Europe?	Activity
Promoting social cohersion and preventing exclusion	Activity
Listening as a tool in ending racism and other oppressions	Activity
Listening as One Tool in Social Transformation	Activity
Campaign Against Coca-Cola and Which alternatives to Right Populism in Europe	Activity
Kurdish problem and cohabitation struggle	Activity
Combatting Racism: From Transatlantic Slavery to the Durban Review Conference	Activity
Communication tools and strategies for the SF process- openESF.net meeting	Activity
Listening as a Tool for Ending War	Activity
Organizing the climate change movement and building alliances	Activity
Strategies against racism	Activity
Freedom of movement against EU-Borderregime	

Bijlage 4 Anarchistische Anti-Deportatiegroep Utrecht (AAGU)

Interview met Mickey en Ron van de Anarchistische Anti-deportatiegroep Utrecht (AAGU) en Landelijk Migratieoverleg (LMO) 12 juni 2008.

Het gesprek met Ron en Micky vindt plaats in het ACU, een politiek en cultureel centrum in Utrecht.

"*Links ziet zichzelf per definitie niet als seksistisch"*

De AAGU is een initiatief waarbij in wisselende formatie ongeveer 15 mensen (of 'rechtenactivisten', zoals ze zichzelf noemen) de publieke opinie pogen te beïnvloeden door directe actie. Door zich te richten op de publieke opinie willen zij een verandering van het huidige migratiebeleid bewerkstelligen en aandacht voor de situatie van vluchtelingen in detentiecentra in Nederland verkrijgen. Op de avond van ons gesprek wordt een actie voorbereid waarbij een aantal leden met een ladder Kamp Zeist zullen binnen gaan in aanwezigheid van de pers.

Het Landelijk Migratieoverleg ontstond tweeënhalf jaar geleden vanuit het initiatief om de kennis die er was binnen de verschillende migratiegroepen te delen. Dit zijn onder andere: AAGU, Stichting Lauw-Recht (STIL), Amsterdams Solidariteits Komitee Vluchtelingen (ASKV) , Vrouwen zonder Verblijfsvergunning en All Included. De voorwaarden waaronder groepen zich mogen aansluiten zijn dat ze niet politiek gebonden zijn en basisdemocratische van aard zijn (dus van onderop georganiseerd). Het overleg heeft een interne functie en heeft niet de prioriteit tot een gezamenlijke publieke agenda te komen. Ron geeft aan dat het moeilijk is om de club bij elkaar te krijgen en te houden, want "soms is het moeilijk om het nut ervan in te zien, omdat het lastig is om concreet te krijgen wat we precies willen. En niemand houdt van vergaderen", zegt Ron.

Volgens Ron speelt hierin mee dat er een kloof bestaat tussen theorie en praktijk, want naast de activiteiten van de AAGU er is veel te theoretiseren over migratie. Ook is migratie vanuit verschillende perspectieven te benaderen, uit historisch of economisch perspectief bijvoorbeeld, maar dat gebeurt op dit moment te weinig. "Daarin zou het LMO een functie kunnen vervullen," aldus Ron.

"Het opdoeken van het Autonoom Centrum is een gemis, want die hebben veel gepubliceerd op een hoogstaand niveau." Door zulke publicaties uit te geven, neemt bovendien het draagvlak en de bekendheid toe. Op dit moment wordt de publieke opinie vooral gevoed door

directe actie waarbij de pers een brugfunctie heeft. Contact met buitenlandse migratiegroepen zijn er, maar zijn voornamelijk praktisch gericht wanneer er een internationale bijeenkomst is. Daarnaast zijn ze solidair met elkaar en met de ideeën die ze voorstaan.

De AAGU gebruikt geen geweld tegen mensen, maar staat solidair achter acties als het saboteren van een detentiebusje van justitie, zoals dit voorjaar gebeurde bij kamp Zeist.

Volgens beide geïnterviewden is de achterliggende gedachte waarom mensen besluiten te migreren, is dat de huidige welvaartsverdeling en de noord/zuid verhouding zorgen voor een ongelijkheid in termen van welvaart. Teveel mensen hebben baat bij de huidige verdeling en economische machthebbers zijn hiervan de voornaamste.

De AAGU maakt geen onderscheid in type migranten, want het idee is dat niemand vrijwillig vlucht. Dit idee wordt verwoord in de leuze: 'niemand vlucht vrijwillig'. Er zijn altijd dwingende redenen in het spel waardoor mensen migreren. Het streven is daarom gericht op open grenzen en de vrijheid van beweging voor iedereen. Een langzame revolutie zonder geweld zou hier idealiter bijhoren. Ron: "De enige manier om een mentaliteitsverandering teweeg te brengen is het overtuigen van mensen dat vluchten nu eenmaal het gevolg is van onze westerse rijkdom! Zodra mensen dit inzien, kunnen de ideeën van open grenzen en vrijheid van bewegen voor iedereen vastere grond krijgen in de samenleving."

Aan het thema gender in relatie tot migratie besteden ze niet uitgesproken veel aandacht. Er is een poging gedaan om tijdens een Utrechts festival een theaterstuk op te voeren dat ging over onderdrukking van vrouwen in de vorm van besnijdenis en verkrachting, maar die opvoering ging uiteindelijk niet door omdat hun partners uit de theaterwereld afhaakten.

Het valt beiden op dat er binnen migratieorganisaties relatief veel vrouwen actief zijn. Ron: "Relatief zitten er meer vrouwen bij migratieorganisaties dan bij bijvoorbeeld de Anti Fascistische Actiegroep." De reden hiervoor zou kunnen zijn dat het werk verbonden is met mensen en emoties.

De verbazing over het feit dat er zo weinig aandacht aan gender wordt besteed binnen de migratieorganisaties behorend tot de AGB, delen zij. Het valt volgens Ron te verklaren uit het feit dat links zichzelf per definitie niet als seksistisch ziet. Of dat ook daadwerkelijk zo is, doet dan minder ter zake, maar is wel een onderzoek en/of een discussie waard.

"Toch zouden man/vrouw verhoudingen zeker een aandachtspunt moeten zijn, want de manier waarop wij in het westen leven, bepaalt het leven van mensen in minder rijke landen", zegt Mickey. De paternalistische, westerse economie is onder andere gebaseerd op arbeidsethos, op winst behalen, op het neoliberale economische gedachtegoed. Dit gedachtegoed wordt opgelegd aan andere landen. Een voorbeeld: het feit dat mannen en

vrouwen in westerse landen beiden werken, brengt het probleem mee dat er niemand is om voor de kinderen te zorgen. De oplossing hiervoor is dat er een vrouw uit het buitenland komt om dat te doen, terwijl deze daarvoor haar eigen gezin in het moederland achter laat. Mickey: “Een verdere diepgang is nodig, want het gaat over man/vrouwverhoudingen wereldwijd.” Binnen de AAGU worden de sekseverhoudingen (onbewust) wel in acht genomen en wordt er op gelet dat iedereen zijn zegje doet wanneer er wordt vergaderd. Mickey: “Anders zijn het altijd dezelfden die aan het woord zijn.” Ron: “Ook tijdens regelmatige evaluaties probeert de AAGU te kijken hoe eenieder actief is en of er voldoende ruimte en veiligheid is om volwaardig te kunnen meedraaien.”

Bijlage 5 All Included

Interview met Vincent van All-Included en No-border op 20 juni 2008
Het gesprek vindt plaats in het kantoor van All Included in Amsterdam, een voormalig kraakpand, dat door de gemeente Amsterdam is aangewezen als culturele vrijplaats.

"Gender wordt niet ingezet in de tegenbeweging. M/V politiek is niet sexy"

All Included is een kleine Amsterdamse actiegroep bestaande uit twee coördinatoren, van wie Vincent er een is. Daarnaast zijn er omstreeks vijftien vrijwilligers die ter ondersteuning en bij acties worden opgetrommeld.

All Included richt zich net als de AAGU op de beïnvloeding de publieke opinie door middel van directe acties. Hun acties zijn gericht tegen de migratiepolitiek die door Nederland wordt gevoerd en door staten in het algemeen. Zij zijn hierop tegen, omdat All Included ervan uitgaat dat globalisering een ondermijnend effect heeft op de natiestaat en dat deze, en dus ook de nationale grenzen, op termijn zullen verdwijnen. "Het vreemdelingenbeleid is een oude oplossing voor nieuwe problemen", zegt Vincent. "Globalisering staat voor open grenzen, solidariteit en initiatieven over grenzen heen. Migratie is niet een op zichzelf staand fenomeen, ongelijke machtsverhoudingen en milieuproblematiek spelen op de achtergrond een rol."

All Included verkondigt een radicaal standpunt binnen de migratiebeweging en zoekt door middel van ludieke acties steun van sympathisanten. Zo was er een actie gericht tegen de bajesboten in Zaanstad. Hierbij had All Included een folder verspreid die misleidend was, aangezien het leek alsof de folder de officiële aankondiging van de bajesboten betrof (zie bijlage 1).

All Included sluit het gebruik van geweld tegen goederen niet uit. Geweld tegen personen wordt niet ingezet. Onthekkingsacties bij gevangenissen waarin illegale migranten zitten, zijn geoorloofd, omdat deze boten gebouwd zijn door personen die zich door het meebouwen mede verantwoordelijk hebben gemaakt voor het opsluiten van onschuldige mensen.

Vaak worden de lokale media ingelicht over eventuele acties; Met de media is het moeilijk om goede contacten te krijgen, omdat ze zo weinig kritisch zijn, meent Vincent.

De organisatie rondom migratie in Nederland is lastig, want er zijn weinig sterke migrantenorganisaties en heel weinig organisaties van migranten zelf. De organisatiegraad onder migranten is erg laag. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat de hulpverlening in Nederland goed geregeld is, waardoor migranten zich eerder tot zorgverlenende instanties wenden.

All Included onderhoudt contacten met migranten door bezoeken af te leggen aan detentiecentra. Ook hebben ze twee opvangplekken voor uitgeprocedeerde asielzoekers. Het gaat hierbij om mensen die niet meer in een asielprocedure zitten en zelf geen netwerk hebben. Vaker gaat het hierbij om mannen dan om vrouwen, omdat Nederland in verhouding meer mannelijke dan vrouwelijke migranten heeft, aldus Vincent.

Het Landelijk Migratieoverleg vormt volgens Vincent geen alternatieve aanpak van het migratiebeleid, aangezien de samenstelling zich beperkt tot de actiegerichte migratieorganisaties. Er zou juist overleg op een breder niveau nodig zijn om een gezamenlijke strategie te kunnen uitzetten. Vincent: “Het LMO is nu beperkt door een subculturen- idee.”

Vincent was ook betrokken bij het Autonoom Centrum, dat in 2004 werd opgeheven. De verbondenheid met een ideologie die niet gekoppeld is aan een politieke partij en buitenparlementair is, staat bij All Included centraal. Net als bij het Autonoom Centrum. Om diezelfde reden staat All Included afwijzend tegenover het European Social Forum (ESF), omdat initiatieven die daar ter tafel komen ook afkomstig zijn van vakbonden. Vakbonden gaan uit van de verzorgingsstaat. Het idee van de verzorgingsstaat botst met het open grenzen idee dat All Included heeft.

Volgens Vincent betekent de ‘return directive’, die half juni 2008 werd aangenomen door het Europese Parlement, een enorme verslechtering voor de positie van migranten. Deze ‘return directive’houdt de invoer in van een gezamenlijk beleid ten aanzien van de detentieduur van illegale vluchtelingen. Dit betekent in algemene zin een verlenging hiervan. Enkele landen, zoals Nederland, hebben een onbeperkte detentieduur voor illegale vluchtelingen, terwijl een land als Frankrijk maximaal dertig dagen mensen kan opsluiten. De gezamenlijke bepaling van een detentieduur van maximaal anderhalf jaar, geeft volgens Vincent aan dat er een acceptatie is van het feit dat je mensen zonder proces mag vastzetten. “Mensenrechten schending wordt geaccepteerd.”

Dit creëert een kloof tussen degene die hierover een beslissing nemen en de mensen die het hiermee oneens zijn. “Er ontstaat vervreemding” meent Vincent. Hieraan ligt ten grondslag dat aan de ene kant het vertrouwen in geïnstitutionaliseerde politieke organisaties daalt, maar dat aan de andere kant mensen wel vrij willen blijven en zich niet willen committeren aan een (tegen)beweging. “In de Derde Wereld zie je wel dat mensen zich beter gaan organiseren. De civil society groeit daar enorm. Wij zijn gedwongen om een antwoord te geven op de vervreemding.”

Vincent zegt niet verbaasd te zijn over het World Social Forum in Spanje dat handelt rondom het thema migratie, maar zonder hierbij oog te hebben voor gender. “In de tegenbeweging [hiermee wordt de AGB bedoeld] is er geen aandacht voor gender. Het zou wel moeten, want het is een van de belangrijkste machtstegenstellingen. Veel initiatieven binnen de alternatieve beweging worden door mannen getrokken en die hebben weinig belang bij verandering.”

Op de vraag of deze mannen dan meehelpen aan het in stand houden van een systeem waartegen ze oorspronkelijk vechten, zegt Vincent: “dat zou je zo kunnen zeggen.”

De weinige aandacht die man-vrouwverhoudingen krijgt, ligt volgens Vincent voor een deel aan wat hij noemt ‘het burgerlijk bewustzijn’.Vincent: “M/V politiek is niet sexy. Daarbij is het moeilijk je te verplaatsen in de situatie van niet-westerse vrouwen, omdat westerse vrouwen het zoveel beter hebben gekregen. De dominantie van mannen binnen de tegenbeweging zorgt ervoor dat het niet op de agenda komt.”

Bijlage 6 Katrin McGauran

Interview met Katrin McGauran van Statewatch

Het gesprek vindt plaats in een Amsterdams café

"Gender speelt in de activistenwereld altijd een rol"

Katrin is werkzaam bij Statewatch als journaliste. Zij is opgeleid binnen sociale studies en antropologie en heeft een doctorstitel in recht.

Daarnaast is zij verbonden aan:

- European Social Forum
- La Strada International, een Europees netwerk dat zich inzet tegen mensenhandel
- Landelijk migratieoverleg (waarvan zij deel uitmaakt op eigen titel)

Het Engelse 'State Research' ontstond in de jaren '70 als campagne tegen politiewetgeving en van daaruit ontwikkelde het zich als een kenniscentrum over politiewetgeving, wetgeving rondom veiligheidsdiensten, burgerrechten, migratiewetgeving en antiterreurwetgeving binnen een Europese context. Vanaf 1991 draagt het de naam 'Statewatch'.

Hoewel Statewatch formeel een NGO is, mogen zij onder de Engelse wet geen politieke activiteiten ontplooien. Officieel valt de organisatie onder de noemer 'charity'.

Het publiek waar Statewatch voor schrijft bestaat voornamelijk uit studenten, activisten en (euro)parlementariërs. Statewatch heeft een samenwerkingsverband met 'Migreurop', een Europese migratieorganisatie. Statewatch is geen politiek orgaan en het maakt geen deel uit van de alternatieve beweging. Echter vanuit de thematiek die Statewatch behandelt, is zij toch aan deze beweging gelinkt, vanuit antirepressieve hoek. Vanwege het feit dat Statewatch geen politieke organisatie is, spreek Katrin verder op eigen titel. Katrin gelooft niet in het bestaan van de AGB, omdat de organisatiestructuur van activistische organisaties veel meer is gericht op een nationaal niveau.

"Het onderscheid tussen vluchtelingen en arbeidsmigranten is nooit exclusief te maken, vanwege het simpele feit dat de redenen voor migratie heterogeen zijn, maar niet aan een ander is om te beoordelen."

Katrin zegt een voorstander te zijn van open grenzen, hoewel ze hierin een slag om de arm houdt. "Het kan natuurlijk niet van het ene moment op het andere ingevoerd worden. Er zal

een soort management voor migratie moeten komen en de problematiek rondom sociale voorzieningen zal moeten worden opgelost. Migratie hangt samen met de internationale economie, dus de controle op migratie is arbeidscontrole. Ook hangt het samen met het armoedevraagstuk."

Wat er volgens Katrin gebeurt, is dat staatswetgeving in tegenspraak is met mensenrechten. Sociale bewegingen zullen druk uit moeten oefenen op nationale overheden, zodat zij mensenrechten gaan respecteren. Ook het naleven van 'global citizenship' en het 'open border' principe is een taak van de sociale beweging.

De rol van sociale bewegingen is noodzakelijk om de positie van migranten te verbeteren, meent Katrin. Voor dit doel kan ook contact met de staat bestaan. "The position of no dialogue is not clever.", zegt Katrin.

Wat in de politiek wordt gemist is een sterke buitenparlementaire partij die druk uitoefent op het parlement. 'De sociale beweging' zou dit prima kunnen doen. Maar de samenwerking tussen sociale organisaties loopt niet altijd even soepel. "Wat ontbreekt in Nederland is de samenspraak tussen de organisaties. Dit komt doordat organisaties zijn gebaseerd op individuen. Het zijn vaak te kleine organisaties die steunen op een of twee mensen. Het zijn gelegenheidscoalities. Je zult je eerst nationaal goed moeten organiseren en dan pas kan je naar buiten treden." Dit geldt voor alle migratieorganisaties in Nederland.

Wat betreft de man-vrouwverhoudingen binnen de AGB ziet Katrin dat vrouwen zich in deze beweging apart organiseren. De groepen binnen de AGB die directe actie als strategie hebben, vertonen vaak macho-gedrag. "Gender is wel geïntegreerd in de praktijk, iedereen heeft 'gender-awareness'. Specifiek in Noord-Europa."

Het genderthema binnen migratie behoeft wat Katrin betreft wel meer aandacht. Concreet heeft zij het over 'support networks' waarbij mensen op de migratieroutes migranten(vrouwen) kunnen opvangen. "Binnen de beweging zijn er wel groepen die hieraan individueel aandacht geven. Binnen de migratieorganisaties zijn geen gendergroepen actief, waardoor de discussie niet leeft."